

VIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM

ZENEKAR

2001. FEBRUÁR

- Vásáry Tamás lélekzenéi
- Zenekari kultúránk
- A zenészkéz

Fernand Léger: Három Muzsikus

TARTALOM

Hírek	2
Portré	
<i>A zongoraművész-karmester a Rádiózenekarról, a főzeneigazgatói feladatokról és magáról a muzsikáról</i>	3
Zenei közéletünk	
<i>Létbiztonság formaváltással – közelkép a Budafoki Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekarról</i>	6
Művészek és mesterek	7
<i>Varga Gábor a Rádiózenekar Dohnányi-díjas művésze</i>	8
<i>Kácsik Jenő a Ferencsik-díjas harsonás</i>	9
<i>Tökéletlen körkép 2000 végén</i>	10
Magyar Muzsikuskok külföldi zenekarokban	
<i>Fejér András még a Deutsches Symphonie Orchestertől is hazavágyik</i>	11
Múltunk és jelenünk	
<i>Pemye András: Zenekari kultúránk problémái</i>	12
<i>Pemye András tanulmányának margójára</i>	16
<i>Muzsikustróportré nemcsak lokálpatriótáknak</i>	17
Műhely	
<i>Beethoven „magyar” sítlusa II.</i>	18
Kritika	
<i>Emlékező koncert: 2000. december 14.</i>	24
Hangszervilág	
<i>Elhunyt Sáránszky Pál</i>	25
<i>Művész és kézműves – Mathias Beck</i>	28
Egészség	
<i>Az International Musician-ban olvastuk</i>	30
<i>A zenészkéz</i>	31
Próbajátékok	38
Rejtvény	40
Programok	40

HÍREK

2001 január 24-én összejövetelt tartott a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetségének igazgatói tagozata, melyre vendégként meg-

hívta Devich János főosztályvezetőt (NKÖM), Gerendai Ágnes főtanácsost (NKÖM) és Gyimesi László főtitkárt (MZTSZ). A Szövetség közel 10 éves működése és az egy év múlva esedékes elnökségi mandátum lejárta indokolta, hogy közösen áttekintsék a Szövetség tevékenységét, kapcsolatát a tárcával, lehetséges és tényleges mozgási területét, továbbá kívánatos működési formáját a jövőben, különös tekintettel az Európai Unióhoz való csatlakozás előtt.

Popa Péter elnöki megnyitójában elmondta, hogy miközben a Szövetség folyamatosan végzi azt a – nemzetközi szinten is méltányolt – tevékenységét, amely a múltban alkalmas volt a kormányzati oldallal való konstruktív együttműködésre különböző szakmai kérdésekben, addig a közelmúlt és jelen történései azt az érzetet keltik a Szövetség tagszervezeteiben is, hogy súlytalanná és perifériakussá kezd válni nemcsak szervezet, de az egész szakma is. Közben nem lehet tagadni, hogy kisebb nagyobb támogatások mentőövet dobhatnak egyes súlyos működési zavarokkal küszködő zenekaroknak, addig a szakma teljes leértékelődésének lehetünk tanúi. A felsőfokú végzettséget kívánó hivatás átlag bérezése és a minimálbér közötti különbség ékesszólóan bizonyítja, hogy ez a terület – minden hangzatos szóval szemben – mostoha gyermeke a kormánynak. Hiányzik a politikai indíttatás a zenei terület – és ezen belül a nagyzenekarok – problémáinak feloldására, ami egyébként elenyésző terhet jelentene a költségvetés számára.

Gyimesi László beszámolt arról, hogy az új költségvetés milyen negatív hatással van a zenekarokra: a közalkalmazottakra vonatkozó és az év második felében bevezetésre kerülő ún. 1,2-es szorzó csak a művészeti dolgozókra nem vonatkozik, az önkormányzati intézményekre vonatkozó törvényből éppen az önkormányzatok maguk maradtak ki, és befagyasztották a Magyar Rádió művészeti együtteseinek támogatására megállapított összeget is. A Nemzeti Filharmonikus Zenekar és Énekkar támogatása 300%-kal emelkedett, ugyanakkor az emelés nem hozta meg a várt eredményt, ráadásul ez a különbség csak további leszakadást és nem felzárkózást eredményez a többi együttesnél. Különösen nagy hibának tartja, hogy a parlamentben folyamatban van a Közalkalmazotti Törvény módosítása, amely egyetlen zenekar vezetőinek kezdeményezésére történik, és amely, ha jogerőre emelkedik hátrányosan érinti a többi zenekart is.

Sír László (Miskolc) is kiemelte, hogy a központi bérintézkedések mindig megkülönböztetetten hátrányosan érintik a zenekari muzikusokat, akik helyzete folyamatosan romlik mind az óvónők, mind a pedagógusokhoz viszonyítva. A szakma presztízsének folyamatos romlása miatt egyre több muzikus hagyja el a pályát, ami például Miskolcon már szinte megoldhatatlan problémát jelent. A továbbiakban említésre került az önkormányzati együtteseknek juttatott költségvetési támogatás zárt köre, amelybe képtelen bejutni például a rendkívüli gondokkal küszködő MÁV zenekar, miközben – szintén politikai döntések nyomán – testre szabják a törvényt olyan zenekarok kedvéért, amelyek forma szerint nem önkormányzati fenntartásúak.

Az informális találkozón a Szombathelyi-, a MÁV-, a MATÁV-, a Dohnányi zenekar, és a Filharmoniai Társaság vezetői is beszámoltak az együtteseik legaktuálisabb problémáiról.

A munkáltatók képviselőiben jelenlévő igazgatók egyetértettek abban, hogy a Szövetség jelenlegi struktúrája nem akadályozza a hatékonyságnak, és a következő elnökségi ciklusban is inkább az egységes fellépésben fog rejleni a Szövetség ereje.

A NKÖM képviselőiben Devich János nagyobb aktivitásra buzdította a Szövetséget a véleményének hangoztatását illetően.

Január 22-én Kölcsey Ferenc díjat kapott Vásáry Tamás karmester.
Gratulálunk!

ZENEKAR

A MAGYAR SZIMFONIKUS ZENEKAROK SZÖVETSEGE, valamint a MAGYAR

ZENEMŰVÉSEK ÉS TÁNCMŰVÉSEK SZAKSZERVEZETÉNEK KÖZÖS lapja, a Nemzeti Kulturális Alapprogram és a NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG MINISZTERIUMA támogatásával.

ALAPÍTOTTA: POPA PÉTER

* Az interjúban elhangzott véleményekkel és kijelentésekkel szerkesztőségünk nem feltétlenül azonosul. Észrevételeknek, helyesbítéseknek készséggel helyt adunk.

* A szerkesztőség címe:
MAGYAR SZIMFONIKUS ZENEKAROK SZÖVETSEGE
1068 Budapest, Városligeti fasor 38.
Telefon: 342-8927 - Fax: 322-5446
e-mail: zenekar@mail.datanet.hu
www.hungorchestras.com

* Felelős kiadó és szerkesztő: POPA PÉTER

* Nyomdai kivitelezés: PUBLIKATIS

1021 Budapest, Tároगत út 26.
Telefon/fax: 200-7330

* Felelős vezető: A Kft. ügyvezetője

* ISSN: 1218-2702

A zongoraművész-karmester a Rádiózenekarról, a főzeneigazgatói feladatokról és magáról a muzsikáról

Vásáry Tamás lélekzenéi

Szeretné, ha legalább 68 órák lennének a napok, akkor talán jutna ideje mindegyikre. Vásáry Tamást ugyanis rengeteg minden érdekli a világban, rendszeresen írja életregényét, hogy megőrizze kondícióját, naponta jógázik, de természetesen a legtöbb idejét a zene köti le. A muzsikálásban sosem tud elfáradni, úgy vélekedik, ha valamit a lelkével, teljes átéléssel csinál az ember, az pihentet. A zongoraművész-karmesternek számos tennivalója akad, hiszen próbál, koncertezik itthon és külföldön, s az együttesénél, a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekaránál, ahol már nyolc esztendeje főzeneigazgató, is állandóan akad tennivaló. A művésszel az eddig közösen elért eredményekről, tervekről, a hazai zenei élet jelenlegi helyzetéről beszélgettünk.

– *Nyolc esztendeje vezeti a Magyar Rádiózenekart, de a közös koncertezés egészen pontosan 1992-ben kezdődött...*

– Valóban, ekkor három hangversenyen léptem pódiumra a magyarországi menedzserem Kelemen Pál szervezésében. Dirigáltam az Állami Hangversenyzenekart, a Budapesti Fesztiválzenekart és a Rádió együttesét. Az estek karmestere és szólistája voltam, s a Rádiózenekarral Chopin f-moll zongoraversenyét és Brahms I. szimfóniáját játszottuk.

– *Minden hangversenyére ilyen jól emlékszik vagy ennyire különleges volt ez az este?*

– Azért maradt meg ilyen élénken az emlékezetemben, mert ez valóban rendkívüli hangverseny volt, s már a koncert szünetében oda jött hozzám Popa Péter azzal az ívvel, amelyet az együttes nagy része aláírt, s amely arra kérte a Rádió igazgatóságát, hogy minél többet dolgoz-

hassanak velem. Ezt követően nemsokkal felkérték a Rádiózenekar vezetésére, s hivatalosan a közös munkánk 1993-ban kezdődött. Először másfél évre szóló szerződést kaptam, majd Szirányi János vezetése alatt már négy esztendőre szólóan írtuk alá a papírokat.

– *Hogyan vélekedik a közös lassan már kilenc esztendőről? Miben lett más, hogyan alakult a Rádiózenekar?*

– Az embernek mindig nagyon nehéz a legközelebbi családtagjairól nyilatkozni. Azért is érzem ilyenkor furcsán magam,

mert tudom, az lenne a feladat, hogy azt mondjam, a világ legjobb együttese az én zenekarom. Én azonban inkább azt mondom, hogy a lelkesedés, a jóakarát, a tehetség a Rádiózenekarnál mind-mind megtalálható. Ami új fejezet az együttes életében, az a mostani megpróbáltatás. Amikor mi ugyanis elkezdtünk együtt dolgozni, számos körülmény segítette a munkánkat, s az egyik legfontosabb az volt, hogy mellénk állt a Magyar Televízió is. A tevékenységemet azzal kezdtem, hogy Horváth Ádámmal összefogva remek együttműködést alakítottunk ki, s ez az együttes valóban a Magyar Rádió és Televízió Zenekar lett. Rendszeresen készültek televíziós felvételek koncertjeinkről – ezeket a mai napig gyakorta sugározzák – s elkészítettem a tizenhárom részes, A zenén túl című sorozatomat. Ezek a tévéfelvételek sokat segítettek abban, hogy a zenekar ismert és népszerű legyen, hogy a nagyközönség tudomást

szerezzen arról, hogy a Rádiózenekar mi mindennel foglalkozik, de sajnos ezek a közvetítések mára már megszűntek.

– *Gondolom, az első időszakban a televízióknak is nagy szerepe volt abban, hogy az addig félig üres koncerttermek helyett*

táblás házak előtt léphessen pódiumra a zenekar.

– Valóban számított ez is, bár nagyon gyorsan lettünk népszerűek. Én minden évben valamilyen ciklust dirigálok, először Schubert-Schumann műveket vezényeltem, s az első hangversenyeken bizony még jócskán akadt üres szék. Mire azonban a bérlet végére értünk, az utolsó előadásainkon kicsinek bizonyult a Zeneakadémia. Ekkor találtuk ki, azért, hogy mindenki bejusson, aki hallani szeretne bennünket, hogy nyilvános főpróbákat tartunk. Nagy sikert aratott ez a kezdeményezésünk is, bár most egyelőre, a magyar bérlet idejére ezeket a délelőtti koncerteket felfüggesztettük. A zenekaron belül voltak ugyanis olyan hangok, hogy túl sok, túl fárasztó az, hogy egy nap alatt két koncertet adunk. Én pedig meg akartam mutatni nekik, hogy a Rádiózenekarnál demokrácia van, ha a muzsikuskoknak a nyilvános főpróbák nem tetszenek, akkor nem csináljuk tovább. Aztán, most, hogy elmaradtak ezek a hangversenyek, többen rájöttek arra, hogy ez mégis milyen jó, hiszen egyedi, különleges és a nézők is nagyon szeretik. Ezért aztán a szezon második felében, a tavaszi bérletben megint nyilvánosak lesznek a főpróbáink.

– *Általában azt szokták mondani, hogy vannak olyan helyek, ahol a demokrácia nem működik, s ilyen a színház, és a zenekar is...*

– Van, ahol működik és van, ahol nem. Hallottam nagy karmesterekről, akik remekül irányították az együttesüket, pedig nem voltak diktátorok, még Herbert von Karajan sem volt az. Széll György pedig, akit többen nagyon félelmetesnek tartottak, – legfőképp talán hatalmas tudása miatt –, udvariasan, kölcsönös tisztelettel bánt a zenészeivel. Nem csak diktátorként lehet jól vezetni egy együttest. Én a Rádiózenekarnál nagyon becsülöm, hogy a muzsikuskok adott esetben önszántukból, saját szorgalmuknak köszönhetően néha egy órával előbb bejönnek gyakorolni vagy pedig a próba végén is itt maradnak, hogy be tudjuk fejezni a munkát. Ez nagy dolog. Kicsit plagizálva Ferencsik Jánost, aki a tempó kapcsán azt mondta nekem, hogy mindig el kell hitetni a zenekarral, hogy az ő tempója szerint dirigál az ember, én a muzsikusaimmel azt próbálom elhitetni, hogy amit én szeretnék, az az ő elképzelésük. Egyébként is mindig igyek-

szem belehelyezkedni a zenészeim helyzetébe, belebújni a bőrükbe, s az ő nézőpontjukból is szemlélni az eseményeket.

– *Az utóbbi időben a hazai zenei életben számos változás történt. Hogyan vélekedik a Nemzeti Filharmonikusok körül kialakult helyzetről?*

– A Nemzeti Filharmonikusok a kiemelt kormánytámogatásnak köszönhetően jóval jobb helyzetbe kerültek, mint a többi együttes, a fizetésük többszöröse annak, amit a Rádiózenekarban keres egy muzsikusk, s ez azért is furcsa, mert eddig szinte testvér zenekarok voltunk. Én úgy vélem, korábban az ÁHZ és a Rádiózenekar is közel azonos színvonalon működött, hasonlóan zenélt és nagyjából hasonló nagyságú dotációt is kapott. Természetesen annak örül az ember, hogy a kultúra területén valaki végre támogatást kap, de másnak is szüksége lenne anyagi segítségre. A Rádiózenekarnál például nagyon nagy gondot jelent a régi, rossz hangszerpark. Sokszor a fúvósok hamisnak hallatszanak, pedig jól játszanak, csak elhasználtak a hangszereik. A mi zenekarunkról is elmondható, hogy komoly eredményeket ért el az utóbbi esztendőben. Telt házasak a koncertjeink, a bérletek szinte meghirdetésük napján elfogynak, s egy-egy külföldi vendégszereplés után mindig visszahívják a zenekart. Fantasztikus kritikákat kapunk mindenütt a világon. Itthon mégis mostohagyerek vagyunk. Tönkrement, ócska hangszereken kell játszanunk, a zenészeink extra elfoglaltságokat keresnek, hagniznak, többet tanítanak, hogy valahogy megéljenek, hiszen a zenekari fizetések nagyon alacsonyak. Így fáradtabbak a próbákon, a koncerteken. Egyébként pedig ha arról szól az élet, hogy sehol sincs pénz, akkor azt megérti az ember, összeszorítja a fogát és úgy dolgozik. De ha azt látja, hogy egy másik együttes mégis hatalmas összegeket kap, az eléggé demoralizálóan hat rá. S meg kell hogy mondjam, én nagyon nagyra értékelem a zenekaromnál, hogy mindez ellenére a Rádiózenekartól senki nem akart átmenni a Nemzeti Filharmonikusokhoz.

– *Ez akkor már a második ilyen eset lett volna, hiszen 1992-ben, mielőtt ön átvette volna az együttes vezetését, a fúvósszekció távozott.*

– Az valóban egy nehéz időszak volt, de sikerült átvészelnünk. Most még csak jelentkezni sem jelentkezett senki, s én

ezt emberileg nagyon nagyon fontosnak tartom, örülök neki. Persze én sem járok annyira a fellegekben, hogy azért azt ne lássam, hogy nem könnyű egy ilyen próbajátéknak és az évenkénti meghallgatásoknak megfelelni, de mégis úgy vélem, az együttes tagjainál nagyobb megtartó erőt jelentett az, hogy ebben a zenekarban jól érzik magukat és szeretnek itt muzsikálni. A Nemzeti Filharmonikusok kiemelése azonban elbizonytalanított. Ilyen esetben az ember elkezd gondolkozni azon, hogy valóban olyan jó – e az együttese. Végső soron azonban egyet kell értenem Lao-cével, aki azt mondta, az éjszakát váltja a nappal. Ha valami nagyon jó is, örökre nem marad az, de legalább a rossz sem tart örökké.

– *S tud valamit tenni azért, hogy a Rádiózenekarnak is jobb legyen a helyzete?*

– Semmit, mert azoknál a fórumoknál, ahová ilyen esetben fordulhatok, nyitott kapukat döngöttek. Ők is ismerik, sőt elismerik az együttest, szeretnek bennünket, de ezzel a döntéssel szemben nem tudnak mit tenni. Amikor a miniszterrel beszéltem erről a kérdésről, ő elmondta nekem, hogy elkötelezték magukat minden nemzeti intézmény mellett, s azt az összeget, amelyet ezek az intézmények kapnak, nem adhatják másnak oda. Ebből látszik, hogy egy szó mi mindent megváltoztathat, mi minden lesz más, ha az az Államiból Nemzeti lesz. Egyébként, amikor erről az egészeztől értesültem, az első reakcióm az volt, hogy leköszönök, elmegyek, mert ez olyan méltánytalanság, amelyhez nem vagyok hajlandó asszisztálni. Aztán arra gondoltam, mi történik akkor, ha megválok a főzeneigazgatói poszttól? Néhányan talán sajnálkoznak, de az élet ugyanúgy megy tovább. S akkor annyit sem tudok segíteni, amennyit esetleg így még képes vagyok. Tudomásul kell venni, hogy ez egy nehéz időszak az együttes életében. Mi mindenesetre igyekszünk tenni a dolgunkat, mintha mi sem történt volna.

– *Ha már kiemelt támogatás nem is jut a Rádiózenekarnak, mennyire lehet biztosnak nevezni az együttes helyzetét?*

– Egy bizonyos bizonytalansági faktor mindig is volt, most azonban sikerült két esztendőre biztosítani a jövőnket. Erre az időszakra biztosan kapnak a muzsikuskok fizetést.

– *Megdöbbenő, hogy egy itthon és külföldön sikeres, nagy közönségtáborral*

rendelkező együttes esetében már ez is eredmény...

– Ön a világ számos más, vezető együttesét is dirigálja. Hogyan állja meg a Rádiózenekar a helyét a nemzetközi összehasonlításban?

– Úgy vélem, magukat múltják felül, hiszen nincsenek olyan kiváló minőségű instrumentumaik, mint más együtteseknek, nincs olyan nyugodt életük, mint a jól megfizetett zenészeknek, mégis, a produkcióikban olyan vitalitás van, ami lenyűgözi a hallgatóságot. Sokkal magávalragadóbb, érdekesebb, mint a kisuvickolt, kicsiszolt stúdiófelvételek. Ha a Rádiózenekar lép pódiumra, akkor a közönség különleges várakozással ül a nézőtéren. Látszik a publikumon, hogy nyitott lélekkel jött és várja a csodát. S a koncert alatt a figyelő arcokon érződik az is, hogy élvezik amit hallanak. A Rádiózenekar hangversenyei egyedi hangulatúak, s a nézők közül sokan elmondták már, milyen jó, hogy ezen az együttesen látszik, hogy élvezik a muzsikálást, hogy örömmel folytatnak. S nekem nagy boldogság ezt hallani, hiszen az a cél, hogy örömmel legyen a zenehallgatás és a muzsikálás. Egyik mottóm éppen ezért az, hogy: Ha azt csinálod, amit szeretsz, akkor sohasem kell dolgoznod!

– Évtizedeken át zongoraművészként aratott sikereket. Mennyire nehéz feladat ma karmesterként koncertezni egy zongoristával?

– Mindig konfrontációt jelent, hiszen az adott darabról nekem is megvan a saját, szólistai elképzelésem. Meg kell, hogy mondjam azonban, a zongoristáktól sokkal kevésbé szenvedek, mint amikor nekem kellett szólistaként más karmesterekkel koncerteznem. Most legalább a zenekar azt csinálja, amit én szeretnék, sőt néha a zongoristát is meg tudom győzni az elképzelésemről. Egyébként a zongoristák kísérete a legnehezebb feladat, hiszen ilyenkor nem látom a művészt és ki kell találnom, a következő ütemben mit fog csinálni. Mászt nem tehetek, minthogy hallgatom a játékát, s hagyom, hogy a kezem automatikusan kövesse. De persze ilyenkor is nagyon élvezem a vezénylest

– Pedig azt gondolná az ember, hogy ha valaki zongorázik, akkor csak rajta múlik, hogy hogyan szólal meg az adott darab, egy zenekar élén pedig nyolcvan-száz ember adott, napi teljesítményének kiszolgáltatott.

– Én mégis úgy vélem, hogy az embernek a saját keze nagyobb ellensége, mint egy egész zenekar. Számomra a dirigálás sokkal több sikerélményt okoz, mint a zongora. Míg száz zenekari koncertből átlagosan egyet tartok rosszul sikerültnek, addig száz szólóestemből egyetlen egyet tartottam jónak. Amikor az ember zongoristaként lép pódiumra az kész kötéltréfa, zsonglórmutatvány. Számomra a vezényletben óriási élmény, hogy az együttesrel folytatott munka során napok alatt látványos eredményt lehet elérni. S izgalmas az emberekkel való foglalkozás, az a pszichológusi munka, amit egy zenekar vezetőjeként folytat az ember. Érdekes az is, hogy a világ különböző tájain dolgozó együtteseknél mennyire más és más módszerek vezetnek eredményre.

– S meddig lehet egy zenekarral jól együttműködni? Ön szerint hány esztendő után válik rutinná a közös muzsikálás?

– Természetesen, több év után ennek is meg van a veszélye. Akárcsak annak, ha az ember túl jó viszonyban van a zenekarral és szeretik. Ezért jó, hogy az együttesben mindig akad egy-két ember, aki kötözködik, kritizál, s szerintem ez a belső ellenzék nagyon hasznos, én nagyra értékelem. Így ugyanis mindig az az érzésem, ha én valamit rosszul csinállok, akkor ezek az emberek észreveszik és felhívják rá a figyelmet.

– Az ön számos külföldi kapcsolatát a turnék kapcsán a Rádiózenekar esetében is hasznosítani lehetett és lehet?

– Néha. Volt olyan hispániai vendégszereplésünk, amelyet a spanyol menedzserem szervezett és akadt olyan, amelyet az angol. Legközelebb például háromhetes japán turnéra indulunk, majd Tajvanon koncertezünk, Angliában és Franciaországban is muzsikálunk. Egyébként nem mindig jó, ha az ember zongorista és karmester egy személyben. A menedzserek is furcsán kezdenek ránézni. Ilyenkor egyrészt sokan azért irigykednek, ha valaki ennyi mindenhez ért, másrészt azon kezdenek gondolkodni, hogyha az ember jó zongorista, akkor miért kezdett el vezényelni.

– Pedig ön még emellett más művészeti ággal is foglalkozik. Most is minden éjjel ír néhány oldalt az életregényéhez?

– Sajnos, az utóbbi időben kevés időm jutott rá, hiszen jelentős változás történt a magánéletemben, megházasodtam, s az

öröm mellett ennek kapcsán számos nehézség, intézniálóm is akadt. Azért hamarosan folytatni fogom, s emellett újságban is publikálok. Úgy gondolom, azzal, hogy az ember önéletrajzot készít, lefényképezi a lelkét, s megmutatja, hogyan változik a különböző hatások, tapasztalatok által.

– S hová szeretne jutni a Rádiózenekarral, mi az elérendő cél?

– Bár most már minden próbán nem a pincében, hanem a tizedik emeleten kezdjük a munkát, azért a régi, sokszor játszott darabok esetében is akad néha csiszolnivaló. S azt szeretném, ha a muzsikások még jobban odafigyelnének egymásra, még többet kamaráznának, s a fúvósok még együtt is lélegeznének. S bár lehet, hogy utópia, de jó lenne, ha a zenekari tagok a próbák előtt is belenéznének a kottákba, s gyakorolnák a nehéz állásokat, így egy-egy ember miatt nem várna egy egész zenekar. S örülnék, ha a zenészeim nyitottak lennének a muzsika iránt, s egyre jobban szeretnék a zenét.

– Mennyiben változott az eltelt kilenc év alatt az együttesrel való viszonya?

– Az első időktől kezdve nagyon jól éreztem magam a Rádiózenekarban. Bár ez egy cseles dolog, hiszen Karajan is meg volt győződve arról, hogy a zenekar apaként szereti, aztán az első adandó alkalommal, amikor le akart mondani, senki nem volt, aki visszatartsa. Talán egy ilyen antipátiát én azért észrevennék, hiszen hamar megérezem, ki hogyan viszonyul hozzám. Emellett a Rádiózenekarnál időről-időre bizalmi szavazást is rendezek személyemmel kapcsolatban. Az együtteshez is úgy kerültem, hogy a többség engem választott, ezt követően pedig két alkalommal dönthettek arról a muzsikások, hogy elégedettek-e velem. Mindkét alkalommal a többség mellettem voksolt. Én pedig úgy döntöttem, semmiképp sem akarom megvárni, hogy ez az arány ötven-ötven százalék legyen. Ha lefelé menő tendenciát érzékelek, akkor át fogom adni valaki másnak a posztomat.

– Két esztendő múlva, amikor lejár a szerződése ettől teszi függővé, hogy ismét meghosszabbítja-e?

– Igen. Ha azt látom, hogy az együttesnél csökkent a népszerűségem, akkor azon leszek, hogy keressek más főzeneigazgatót a számukra.

R. Zs.

Létebiztonság formaváltással – közelkép a Budafoki Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekarról

Számos riportban foglalkoztunk az elmúlt hónapok során a Budafoki Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekarral, amelynek vezetése sokáig már-már bizonytalanságot sejtető több pilléren nyugodott. Mára rendeződni látszanak a viszonyok és a muzsikuskok egyre inkább igénylik, hogy ne az együttes igazgatóinak véleménykülönbségéről, ne a speciális helyzetben lévő és egyedi funkciót betöltő zenekar költségvetéséről, hanem inkább a muzsikuskok teljesítményéről, a koncertek színvonaláról szóljanak a tudósítások. Éppen ezért az alábbi interjú azzal a személlyel készült, aki kompetens módon és tevékenyen dolgozik a munkafeltételek megteremtésén és nyilatkozhat arról is, milyen elvek, milyen megfontolások szerint hagyták jóvá a jelenlegi igazgató kinevezését, milyen szerepet tölt és tölthet be a zenekar a XXII. kerület életében, milyen erősségű színt jelenthet hangversenyéletünk palettáján. Karsay Ferenc alpolgármester szintén azt szeretné, ha a muzsikuskoknak csupán a kottával és az interpretációval kellene törődniük; a hatalmi harcok elkerülnék a pódiumot.

– Annak idején, amikor Nemes igazgató úr igazgatói megbízatása lejárt, pályázatot írtunk ki, amire két pályázó jelentkezett: ő és Pajzs Gábor. A képviselőtestület nem tudott dönteni, mindketten megbízatást kaptak. Pajzs Gábor urat kérte fel a pénzügyi, gazdálkodási és menedzselési dolgok irányítására, Nemes Lászlót pedig a művészeti munka kézbe tartására. Mindez addig tartott, amíg Nemes igazgató úr föl nem állt és el nem ment a Budapesti Fesztiválzenekart igazgatni.

Ez éppen egybeesett a két igazgató működését kezdeményező egyéves szerződés végével, újabb pályázatot írtunk tehát ki. Erre már sem Nemes igazgató úr, sem Pajzs Gábor nem pályázott. Ez újból megoldandó helyzetet teremtett és mert az önkormányzat valóban szívében viseli a zenekar sorsát, megpróbáltunk pénzügyileg és szakmailag egyaránt kivitelezhető megoldást keresni.

Az elmúlt év végén meg is született a testületi döntés, amelynek értelmében az együttes közhasznú társaságá alakul, vállalva e gazdálkodási forma minden előnyét és kockázatát is. Mindezt alaposan megtárgyaltuk Hollerung Gábor jelenlegi igazgatóval és közösen jutottunk arra a megállapodásra, hogy jobb körülményeket bizto-

síthat egy kht., mint egy közalkalmazottakat foglalkoztató intézményi keret. A majdani kht.-nak továbbra is biztosítjuk mindazokat a feltételeket, amelyeket az intézménynek biztosítottunk. Tény, hogy az intézményi lét biztosította, igen alacsony béreknek megvan az az előnyük, hogy azok legalább biztosak. A kht. módot adhat ugyan magasabb jövedelmek megszerzésére, de bizonytalanabb.

Eddig nem gondoltak a gazdálkodás ilyen jellegű átalakítására?

Gondoltunk, csak eddig az állami támogatások intézményi léthez voltak kötve, amit most felszabadítottak. Ezekről nem eshet el a zenekar, mert ezt sem az önkormányzat, sem az együttes nem tudja miből pótolni.

Alapvető célunk, hogy a Nemzeti Utánpótlás Zenekar státuszát kivívjuk az együttesnek, ami nagyon sok előkészítő munkát igényel tőlünk, jelentősége pedig óriási lehet. Kormányzati szervekkel, több minisztériummal kell egyeztetni és pillanatnyilag ott tartunk, hogy a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma valamilyen formában elfogadja, felvállalja és támogatja ezt a Nemzeti Utánpótlás Zenekar státuszt. Ebben komoly érdemei vannak a kerület országgyűlési képviselőjének, Németh Zsolt úrnak.

– Mindezen átalakulások mennyiben befolyásolják majd az együttes „budafokiságát”? Megtarthatók-e azok a szoros kötődések, amelyek ma meghatározóak mind a zenekar tevékenységét, mind a városrész zenei életét illetően?

– Jelen állásfoglalásunk szerint a kerület 100%-os tulajdonosa lesz ennek a kht.-nak, szinte csak a cégtáblát cseréljük majd ki. Ezért is biztosíthatjuk az eddigi támogatásokat és ezért sem kívánunk eddigi elvárásainkon módosítani. Továbbra is szerződés rögzíti a fenntartók és a zenekar egymással szemben támasztható kötelezettségeit. Nem is szeretnénk arányában jobban beleszólni a muzsikuskok tevékenységébe, mint amennyit finanszírozni tudunk – önmaga tehát annyit keres a zenekar, amennyit akar, ebből lényegesen szabadabb kézzel fizethet béreket, hiszen nincs megkötve a közalkalmazotti nomenklatúrával a vezetők keze.

Úgy érzem tehát, hogy nem engedjük el a zenekar kezét, a muzsikuskok nincsenek bizonytalanságban és – ismerteve a játékszabályokat – jó körülmények között dolgozhat az együttes. A helyzet mindenképpen jobb az 1998 előtti időszaknál, a pálya szabad – semmiben nem korlátozzuk tevékeny-

TISZTELETJEGGYEL...

Művészek és mesterek

Ars. A latin nyelv valahogy diplomatikusabb, mint a magyar: egyazon szóval jelöli a mesterséget és a művészetet. Talán az aranykor nyelvemléke ez a beszédes egybeesés, amikor úgyszólván természetes volt, hogy a műsákkal nem érdemes kacérkodni megalapozott mesterségbeli tudás nélkül – mint ahogy a mesterség fogásainak birtoklása is vajmi keveset ér, ha nem a műsáknak akarjuk vele tenni a szépet. Egy rendszerrel korábban e harmónia vészes megbomlását az osztálytársadalmak megjelenéséhez kötötték – ebből is látszik, hogy a kultúra gyakorlata előszeretettel mutat számárfület mindenféle dohos ideológiáknak. Abban ugyanis, hogy a magas művészet elvált a műkedvelők közegétől, aligha a változékony társadalmi berendezkedés a ludas – inkább a művészet piacának ugrásszerű terjeszkedése, lopakodó globalizációja. Magyarán: egyre többen igénylik az elit műélvezetet, emiatt aztán a korábbi évszázadokhoz képest a professzionális művészekből is világszerte nagyobb kereslet mutatkozik. (Hogy a demográfiai robbanásról már ne is beszéljünk.)

Mindez persze nem jelenti azt, hogy a harmadik évezred rajtvonalához tucatjával térdepelnének a Michelangelók és a Bartók Bélák – az előadóművészetek területén viszont minden eddiginél népesebb a mezőny, s ez nem látszik a minőség rovására menni. A zene-művészek számára a szóló műfajokban többé-kevésbé kitaposott ösvény kínálja magát a kiválasztódáshoz – a szimfonikus zenélés azonban olyan csapatmunka, amihez nem elegendő az egyéni kiválóság: a hallgatóság nem tud eltekinteni az összhangzattól. Itt kapcsolódhatunk vissza a latin „ars”-hoz: a szimfonikus zenekari tagnak egyszerre szükséges művészi öntudattal élni és a minél tökéletesebb mesterségbeli tudásra törekedni – így akár az ő megszemélyesítésében térhetne vissza az elveszett, annyiszor elsiratott aranykor.

Ha mégsem tér vissza, annak temérdek oka lehet. Legelsősorban az, hogy a művészet mégsem csupán matematika: hiába a legkövetkezetesebben végigvitt logika, ha a végeredmény mégis hibádzik. Első pillanatra tűnhet például kristálytisza gondolatmenetnek, hogy ha egy szimfonikus zenekar minden egyes tagját minőségi vizsgának vetjük alá, az átrostált társaság (amelynek mellékesen a materiális elismertsége is számottevőbb lesz) a művészi mércét is magasabbra helyezi – egészen addig, amíg meg nem kóstoljuk a pudingot. S ha ez a puding kicsit savanyú, kicsit összeesett, el lehet tűnődni: vajon a szelektív módszerben van-e a hiba, vagy azokban, akik alkalmazzák (netán azokban, akiket alkalmazzák). Ha a próbajátékosdi hozzáértők szerint ilyen harmatos eredménnyel járt a kísérleti zenekarnál, vajon belevágnak-e a módszer honosításába másutt is? Lehetséges, hogy a kétféle „ars”-hoz kell egy harmadik értelem is, amely a lélek kiegyensúlyozottságát jelöli?

Márpedig ha ez a harmónia létezne, a zenekarok jobban erőt gyűjthetnének egzisztenciális és presztízsharcaikhoz is. Nem nyugodnának bele olyan könnyedén, hogy a szimfonikus zenész nem közalkalmazott, vagy legalább is nem olyan, akire a béremelési kvóták vonatkoznak – olykor kisandítana a kotta mögül, s ellesné, hogy miként lobbiznak (a jelek szerint egészen eredményesen) a színházi szakma vagy a filmgyártás prominensei, akik nem ismernek elveszett csatát, végleges törvényszöveget, ha életfontosságú érdekérvényesítésről van szó.

Lehet, hogy a latinok nem is a művészet teljes mértékben való befogadhatatlanságára, hanem egyszerű kenyérgondokra utaltak, amikor úgy fogalmaztak: „ars longa, vita brevis”?

CSONTOS JÁNOS

ségüket. Az tény azonban, hogy a kerület támogatásának szigorú határt szab a kerület pénzügyi teljesítő képessége – e fölé nem mehetünk. Az önkormányzat önként és szívesen vállalja a zenekar támogatását, tudomásul véve, hogy tagjai nem amatőrök, de nem megfélemlítve arról sem, hogy azért nem is profik. Ahhoz, hogy valóban profikká válhassanak, sokkal több pénzre van szükség és ez az, amit nem tud vállalni az önkormányzat. A félprofi státuszból a profiba való átmenet ugyanis százmilliós nagyságrendű összeget igényel, ennyit pedig nem tudunk biztosítani. Még így sincs még egy ilyen kis település egész Magyarországon, amely akár ilyen színvonalú együttest tartana fenn a hozzánk hasonló szinten. Az önkormányzati zenekarok valamennyien fővárosi vagy megyei jogú városok fenntartásában működnek; ezért külön is büszkék vagyunk az általunk nyújtott lehetőségekre és az ezek révén elért eredményekre. Meghallgatjuk

hangversenyeinket, jutalmazunk, amikor a zenekarvezetés ezt igényli (és erre lehetőségünk van), minden olyan juttatást biztosítunk, ami általában a közalkalmazottakat megilleti.

– *Tovább él-e az az önkormányzati elképzelés, hogy székházfélélt és ezzel együtt megfelelő, akár hangversenyeknek is alkalmas próbatermet létesítenek az együttes számára?*

– Komoly gondot jelent, hogy a kerületben nincs igazi, szakmailag is elfogadható próbalehetőség a zenekar számára. Korlátozottak a fellépés lehetőségei is, hiszen a hozzáértők szerint erre csak a Városháza Díszterme alkalmas. Éppen most van szó azonban a Művelődési Ház és a Művészeti Iskola korszerűsítéséről, amelyben talán megfelelő koncerttermet is kialakíthatnak. Ott működik ugyan egy színházterem, amelyben akusztikát javító megoldások is találhatóak, a muzsikások nem ta-

lálják azonban alkalmasnak arra, hogy az koncertteremként is funkcionáljon. Én pedig, bármennyire is szeretem a zenét, nem vagyok annyira zeneértő, hogy akár helyeselni, akár megcáfolni merném véleményüket. Jelenleg ez van, és mindent igyekszem megtenni azért, hogy jobb is legyen.

– *Számíthatnak-e a helyi vállalkozók, vagy éppen mondjuk a Campona támogatására?*

– Számíthatunk erre, de mint általában, az itteni cégek is inkább konkrét eseményeket, kiadványokat támogatnak szívesen, nem annyira szervezeteiket, építkezéseket, működési feltételeket. Azt sem szabad elfelejteni, hogy számos új beruházás működik a kerületben, amely csak mostanában kezd nyereségessé válni. Reményeink szerint átérzik helyzetünket és lehetőségeikhez mértén bizonyára segíteni is fognak.

Tóth Anna

A Rádiózenekar Dohnányi-díjas művésze

Varga Gábor atomfizika helyett a muzsikát választotta

A Magyar Rádió Szimfonikus Zenekaránál a muzsikások titkos szavazással minden esztendőben megválasztják az Év művészt, azt a zenészt, aki átveheti a Dohnányi-díjat. Azért viseli Dohnányi Ernő nevét ez az elismerés, mert annak idején ő volt az, aki a Rádiózenekar elődjét életrehívta. A kitüntetés mindig az a muzsikos kapja meg, aki az adott esztendőben nyújtott teljesítménye alapján erre a leginkább érdemes. A MR Szimfonikus Zenekar Dohnányi-díját most egy fiatal zenésznek, Varga Gábor klarinétművésznek ítélte oda a tagság.

– Gyerekkora óta muzsikusnak készülsz?

– Nem, először atomfizikus akartam lenni. Nálunk otthon, a családban nem zenélt senki, s a muzsikát egy szerencsés véletlennek köszönhettem. Alsótagozatos voltam, amikor Tiszafüreden megalakult a zeneiskola és hozzánk, az általános iskolába is átjöttek növendékeket toborozni. Olyan meggyőző és szimpatikus volt a fúvóstanár, Kőmíves Miklós, hogy hatására a bátyám és én is magunktól jelentkeztünk, s beiratkoztam a zeneiskolába. Egy-két esztendő elteltével már indultam a korosztályom zenei versenyén és első lettem. Ettől kezdve valahogy nyilvánvaló volt a számomra, hogy zenész leszek, sőt, a bátyám is a muzsikuspályát választotta. Persze, mindebben óriási szerepet játszott a zeneiskolai tanárom, aki mellett, hogy nagyszerű pedagógusként dolgozott, remek ember is volt. Próbált is lebeszélni a zenészpályáról, az ő példáját látva azonban nem dönthettem másképp.

– Már a beiratkozásnál a klarinétot választotta?

– Nem, zongorázni akartam. Lekéstem azonban a beiratkozást, már betelt az összes zongorista hely, s mivel már ott voltam, megkérdeztem, mire lehet még jelentkezni. A fúvós tanár azt tervezte, fagottost nevel belőlem, nyolc évesen azonban még nagyobb volt nálam a hangszer, amit ráadásul el sem bírtam. Ezért azt tanácsolta, kezdjek el klarinétozni, s két esztendő múlva áttérhetünk a fagottra. Később azonban, amikor látta, hogy ezen a hangszeren mennyire tehetséges vagyok, már nem akarta, hogy instrumentumot váltsak.

– Ön pedig később sem vágyott más hangszer után?

– Akárhányszor felbontok egy doboz nádat, mindig megbánom a döntésemet, de most már késő!

– S a hangjegyek helyett nem hiányoztak az atomok és elektronok?

– Ezt a másik, atomfizikusi pályaképet egy-két év elteltével elfelejtettem. Egyre több időt töltöttem zenével, egyre fontosabb része lett a napjaimnak. Hatodik osztályos korunktól pedig rendszeresen bejártunk Debrecenbe, az ottani tanár óráira. Amikor ő Finnországba ment, akkor az utódjánál tanultunk tovább. Én úgy készültem, hogy Debrecenbe felvételizem, egy osztálykirándulás alkalmával azonban felfedeztem, Kecskeméten is van zeneművészeti szakközépiskola. Szóltam a tanáromnak, hogy menjünk el oda is felvételizni. A jelentkezéskor két és fél órát beszélgettem a kecskeméti tanárral, aki ez után rábeszélte, hogy maradjak náluk. Két esztendőt töltöttem ebben a városban, majd jelentkeztem Szegedre, ahol szintén tanított az akkori mesterem, Maczák János. Ment tehát minden a maga útján, némi országjárással fűszerezve alakult a zenei pályám. Eközben ugyanis úgy döntöttem, megpróbálkozom a fővárossal, a Zeneakadémiával is. Az első kísérletem sikertelen volt, Szegedre azonban mégcsak felvételiznem sem kellett, mert az érettségim alapján máris a főiskola tagja voltam. Így maradtam hát Szegeden, ahol 1996-ban megszereztem a diplomámat.

– S hogyan lett mindebből Budapest és Magyar Rádió Szimfonikus Zenekara?

– Ahogy elvégeztem a szegedi főiskolát, jelentkeztem a Zeneakadémiára, ahová ekkor már felvettek, s Ditrich Tibornál tanultam. A Rádiózenekarnál ekkor éppen akadémistáknak hirdettek próbajátékot egy kötött időtartamú, néhány hónapos félállásra. Többen jelentkezünk, s végül rám esett a választás. Amikor ez a néhány hónap letelt, akkor egy fél évet a MATÁV Szimfonikusoknál töltöttem, majd visszatértem a Rádiózenekarhoz. Ez az együttes a pályám egyik meghatározó állomása, a folytatást pedig majd meglátjuk.

– A szólistaságon nem gondolkodott?

– Nagyon kevés olyan klarinétos akad a világon, aki csak szólóesteken lép a közönség elé. Számomra az a fontos, hogy a

zenekari munkám mellett rendszeresen kamarazenéljek, s időről-időre szólólistaként is muzsikáljak. Egyébként az első szólókoncertem is a Rádiózenekarhoz kötődik, a Zeneakadémián muzsikáltunk, az együttest Vásáry Tamás dirigálta, s én Debussy Klarinétrapszódiaját játszottam. Olyan jól sikerült, hogy ezután az este után egyre inkább azt éreztem, komolyabban kell foglalkoznom a szólófeladatokkal. Azóta is rendszeresen koncertpódiumra lépek, január elején például Mozart Esz-dúr szimfonia concertantéját játszottam kiváló fúvóskollégákkal és a zenekarral együtt. Mostani, három hetes, japán turnénk után is szólólistaként muzsikálok majd. A nőnapon, március 8-án ugyanis az Olasz Intézetben egy kortárs, angol zeneszerző kompozícióját adom elő Kovács László dirigálásával és a Rádiózenekarral. Áprilisban pedig Debrecenben muzsikálok, ahol Kovács Zoltán számomra írt, Álomtáncok című darabját játszom. Visszatérve a zenekari munkához, azért az együttesmuzsikálás közben is akad számos szólólistás feladat!

– Mennyire meghatározó egy-egy ember a fúvósszólámon belül? Egyetlen fúvós távozását is megérezheti a zenekar?

– Igen, hiszen szükség van arra, hogy legyenek domináns személyek, akik sokban meghatározzák a játék karakterét. S persze idő, amíg az emberek összeszoknak, megtanulnak egymásra figyelni. Az például nagyon inspiráló lehet a többiek számára, ha a fúvósok közül valaki szépen formál meg egy szólómot és azt adja tovább. Számomra egyébként ugyanilyen ösztönző ez a Dohnányi-díj, amelynél külön öröm és elismerés, hogy a kollégák találtak rá érdemesnek.

– Meglepte a kitüntetés?

– Igen, mert nem számítottam rá, s egy szavazás végeredménye mindig kétséges. De ettől az ember még nem ülhet nyugodtan a babérjain. Továbbra is naponta meg kell dolgozni a fejlődésért. Persze, mindenkinek megvannak a maga korlátai, s ha önmagunkat nem is tudjuk átlépni, legalább meg kell próbálnunk, hogy eljussunk a képességeink határáig. Én még nem tudom, hogy ott vagyok-e, de szeretném megnézni, mi az, amit el tudok érni.

R. Zs.

Fanfárosból Ferencsik-díjas harsonás

Kácsik Jenő szerint a fúvós hangszer titka a mindennapi gyakorlás

A tizenöt esztendeje, 1986-ban alapított Ferencsik János-éremmel páros esztendőben a Magyar Állami Operaház Zenekarának egy-egy művészt, páratlan évben pedig a Nemzeti Filharmonikus Zenekar (korábban ÁHZ) muzsikáját jutalmazták. A kitüntetés odaítéléséről a kuratórium dönt, s mindig olyan ember veheti át, aki együttesének legalább tizenöt esztendeje tagja, s a legkiemelkedőbb művészi teljesítményt nyújtotta. A díjat Ferencsik János születésnapján, január 18-án adják át, s ebben az esztendőben a Nemzeti Filharmonikusok harsonása, Kácsik Jenő kapta meg ezt az elismerést.

– Fontos mérföldkő az ember pályáján egy ilyen kitüntetés?

– Természetesen az, bár ahogy mindeki, én is igyekeztem mindig – öt, tíz és tizenöt esztendővel ezelőtt is – tenni a dolgomat. Egyszer az Év művészenek is megválasztott az együttes, s számomra ez szintén fontos elismerés volt, hiszen a körülöttem ülő kollégák, a legszigorúbb kritikusok döntöttek így, akik ráadásul azt is hallják, milyen teljesítményt nyújt az ember nap, mint nap, hogyan változik, fejlődik a produkció az első próbától egészen a koncertig. De egyetlen díj, elismerés után sem lehet elégedetten hátradőlni, hiszen jönnek az újabb és újabb megmérettetések, a próbák és a hangversenyek.

– Tizenkilenc esztendeje tagja az zenekarának, az ÁHZ-nek, azaz a mostani Nemzeti Filharmonikusoknak. Ennyire hűséges típus?

– Mondhatjuk, hogy igen, bár olyan sok „csábításnak” nem voltam kitéve. Külföldre mehettem volna muzsikálni, de arra nem vágytam igazán. Csupán egyszer bizonytalanodtam el, amikor a Budapesti Fesztiválzenekarhoz hívtak játszani kedves barátaim. Szívesen mentem volna, de még szívesebben maradtam. Annak idején ugyanis engem az ÁHZ-ba úgy vettek fel, hogy a próbajáték zsűrijének elnöke maga Ferencsik János volt, s két évig irányítása alatt játszhattam az együttesben. Meghatározó időszak volt, hiszen első harsonásként rögtön a mélyvízbe kerültem, de sikerült megtanulnom „úszni”, s boldogultam a kényes, szólisztikus feladatokkal is. Aztán Kobayashi Ken-ichiro következett, akivel több, mint tíz

esztendőn át muzsikálhattam együtt, s varázslatos dirigálásának is jelentős része volt abban, hogy ennyi éven át az együttes tagja maradtam. Most pedig jelentős változások mentek végbe a zenekarnál, s tavaly kezdődtek el azok a folyamatok, amelyekre 19 esztendeje várok. Ennyi idő után került ugyanis az együttes olyan erkölcsileg és anyagilag is elismert pozícióba, amelyet mindig is megérdemelt volna. Örülök ennek és nagyon sajnálom mindazokat, akik nem lehetnek részesei ennek a jobb helyzetnek.

– Hogyan lehet és kell mindennap szépen fújni a harsonát?

– Ha van titka a fúvóshangszernek, akkor az a mindennapi gyakorlás, amelynek mennyisége egyénenként változik. Sem a túl sok, sem a túl kevés nem jó, meg kell találni a megfelelő arányt. S a koncertprogram ismeretében nemcsak napokra, hanem hetekre előre kell tervezni. A gyakorlásban nincs ünnepnap, hétvége, minden nap kézbe kell venni a hangszert. Ez ennek a hivatásnak a legnehezebb része. Ha azonban mindezt az ember betartja, állandóan felkészült és tudja, megtett mindent, amit csak lehetett, akkor tényleg remek érzés a koncerten muzsikálni. A másik, ami szintén segíti a játékot, az a kamarazenélés. Főiskolásként nekem is rengeteget jelentettek az Anonymus Quintett, amelyben Velencei Tamással, Tóth Zoltánnal, Varga Zoltánnal és Bazsinka Józseffel, majd pedig Werchovszky Miklóssal muzsikáltunk együtt. Három nemzetközi megmérettetést, közte a Maurice André versenyt is megnyertük, de hiába, abban az időben a menedzserek nem láttak fantáziát egy fúvósötösben. Így lassan szétszóródtunk a világban, abamaradt a közös muzsikálás, amit nagyon sajnállok, hiszen a zenei alapokat követően ezekből az együttes próbákból, koncertekből tanultam a legtöbbet.

– Önnél a harsona szerelem volt első látásra?

– Nem, először a trombita volt az, ami felkeltette a figyelmemet. Szülővárosomban, Makón a Bartók Béla Zeneiskola úttörőzenekarába kerestek négy fanfáros, akik az ünnepségeken muzsikálnának, s a barátaimmal úgy döntöttünk, megpróbáljuk. Ezt követően három esztendőn át

trombitálni tanultam, s Szegeden felvettek a konzervatóriumba. Aztán amikor a pesti konziba felvételiztem, akkor történt meg a nagy találkozás. Amikor ugyanis kijöttem a teremből, ahol azzal köszöntek el tőlem, hogy majd értesítenek, Steiner Feri bácsi behívott a harsona-szobába, megnézte az ajkam, a fogaimat és kijelentette, ha vállalom, hogy áttérek a pozanra, akkor felvesz. Nagyon sajnáltam a trombitát, de vállaltam. Az első időkben azonban azt hittem, sosem fogom megtanulni, mikor meddig kell húzni a hangszert. Aztán a távolság, – szinte magától – beállt, s Steiner Feri bácsi lelkiismeretes munkájának köszönhetően, megtanultam fújni a harsonát.

– Volt egyébként otthoni zenei indíttatása, muzsikált más is a családban?

– A szüleim több művészeti ág iránt érdeklődtek, de a zenét csak hallgatóként élvezték. Én vagyok az első, de remélem nem az utolsó muzsikos a családban, a kétéves kislányom ugyanis szívesen hallgatja a harsonát. Ebből is látszik, hogy jó az ízlése, az édesanyja ugyanis fuvolás, de annak az instrumentumnak nem szereti a hangját, a pozan-játékból azonban már tíz percet is kibír.

– A fúvós hangszer az összes szépsége ellenére azon instrumentumok közé tartozik, amelyek erősen igénybe veszik a fizikumot, s időben meghatározott, meddig játszhat rajtuk valaki. Ön gondolkodik már azon, mi lesz tizenöt év múlva?

– Az embernél öregkorában derül ki igazán, mennyit tett a hangszeréért és a hangszerén. Minél többet, annál tovább tud muzsikálni. De persze ez attól is függ, hogy mennyit hagytak meg idegrendszeréből a karmesterek. Meglátjuk, hogyan alakul akkorra az életem. A tanítással valószínűleg ismét megpróbálkozom. Egyszer ugyanis már belekóstoltam, fél éven át foglalkoztam főiskolásokkal Debrecenben. Nagyon tetszett, élveztem, de rá kellett jönnöm, hogy ez olyan óriási felelősség, amelyet a jelenlegi zenekari munkám mellett nem vállalhatok. A tanítás ugyanis életforma, az embernek bármilyen napszakban rá kell érnie a növénydekeire, s olyan hittel, lelkesedéssel kell velük foglalkoznia, ahogy Steiner Feri bácsi tette. Akkor van ugyanis értelme.

R. Zs.

Tökéletlen körkép 2000 végén

Tavaly novemberben ismét elküldtük azt a kérdőívet szimfonikus zenekarainknak, amely alapján azok szociális helyzetét kívánta volna bemutatni az újság, természetesen az etika és jó ízlés határain belül. Még a két évvel ezelőttnél is kevesebben válaszoltak; bizonyos szempontból ez érthető is, hiszen minden válaszban benne van a konfliktus veszélye. Ha túl sokat fizet egy együttes, azért, ha túl keveset, akkor pedig azért.

Ezzel együtt tanulságos volt elolvasni és a két évvel ezelőttil összehasonlítani ezeket az ada-

tokat. Kiderült ugyanis, hogy bár folyamatosan a változások, az alaphelyzet bizony nem változott!

Vannak egészen kiemelten finanszírozott zenekarok (a szereplők változhatnak, a tény azonban tény marad) és vannak az önkormányzati vagy ahhoz hasonló anyagi kondíciók között működő együttesek a maguk igen lassan araszoló, a kiváltságosoktól messze lemaradt zenekarok.

A maguk fogyatékoságában is sokat mondanak azért ezek az adatok. Igaz, hogy nem tá-

jékoztatnak napidíjakról, jutalmakról, haknikról, ezek nagyságrendjéről, helyesebben az adott zenekar lehetőségeiről, a zenekarok egymáshoz viszonyított helyzetéről meglehetősen pontos képet adnak. Az elkövetkező években további változások várhatók, amelyek erőteljesen átrajzolhatják az összképet. Minden felvetődő problémával együtt talán akkor is érdemes lesz nyomon követni az együttesek szociális helyzetének alakulását, amit nemcsak az elküldött, hanem az el nem küldött válaszok is jellemezni tudnak.

	BM Duna	Debrecen	Győr	Rádió	MATÁV	Miskolc
Létszám						
1) művészeti	53	80	73	103	80	84
2) adminisztratív	2	6	7	öt-hat	17	6
Átlagfizetés						
a) művészeti dolgozó	59 800,-	55 100,-	65 280,-	125 000,-		60 870,-
b) adminisztratív dolgozó		52 736,-	66 114,-			52-920,-
1) legalacsonyabb						
a) művészeti dolgozó	34 000,-	35 300,-	32 000,-	90 000,-		38 200,-
b) adminisztratív dolgozó	33 000,-	37 500,-	39 700,-			29 300,-
2) legmagasabb						
a) művészeti dolgozó	139 000,-	134 600,-	71 000,-	210 000,-		105 800,-
b) adminisztratív dolgozó	50 800,-	129 100,-	70 800,-			73 800,-
Éves juttatások						
1) húr-ill. nádpénz	évente egyszer		nincs		igen	
2) vagy természetbeni juttatás	húr vagy nád	intézmény veszi	intézmény veszi	van	igen	igen
3) ebédhozzájárulás	1600,-/hó/fő	1400,-/fő; étk.jegy	1400,-/hó/fő	1500,-/hó/fő	igen	igen
4) utazási hozzájárulás	vidékieknek,	vidékieknek		vidékieknek	igen	igen
és éves BKV bérlet						
5) ruhapénz	20 000,-Ft/év					nem
6) ruhát kapnak-e?	frakk - estélyi	igen	igen	van	igen	igen
- ha igen:						
a) évente			frakk - 8 év			
b) ritkábban	kb. 4 évente	ha elhasználódik	estélyi - 4 év	ritkábban	ritkábban	ritkábban
cipő - 2 év						
Körülmények						
1) koedukált öltöző						igen
2) szelektált öltöző	koncertteremben				igen	
3) büfé	van (+étterem)			van		
4) társalkodóhelyiség	nincs	4 db		3 helyiség	igen	van
Utazás						
<i>utazáskor a hangszereket</i>						
1) maguk viszik magukkal?			csak a kicsiket	kicsiket igen	igen, kicsiket	
2) biztosított-e a szállítás?	igen	igen	igen	igen	igen, nagyoknál	igen
Szakmai lehetőségek						
1) Hány tagnak van mellékállása?	kb. 15 fő	12	24		nem tudni	47
- Ebből hányan tanítanak?	kb. 15 fő	12	21	kb.10		44
2) Mennyivel előbb tudják meg a következő évad programját?	előző év őszén	egy évvel	évadkezdéskor			
3) Tudnak-e tervezni a tagok?	igen, de változhat	igen	igen	évadkezdéskor	4 hónappal	egy évvel
4) Évente hány szólamp próbája van egy adott szólamnak?	kb. 10-20	16	15-20	nehezen	igen	igen
5) Hány fellépése van a zenekarnak egy évben?	120-130	108	90-95/évad	10-15/ szezon	50-60	műsörtől
	és a turnék (10-15)			kb 70	kb. 50	függ
						80-90+19

Fejér András még a Deutsches Symphonie Orchestertől is hazavágyik

Modern művek harsonára hangolva

Rendszerető, precíz és pontos ember, akinek különösen fontos a zenei teljesítmény. Pedig Fejér Andrásnak a muzsika miatt eddigi élete, pályája során számos nehéz döntést kellett hoznia. Muzsikusként családgyermekként természetes volt számára, hogy zenét tanul, de hamar kiderült az is, tehetséges cselgáncsozó. Ekkor döntenie kellett, a zenét választotta, de fájó szívvel mondott le a sportról. A harsonaművésznek, aki több, mint tíz esztendőn át játszott az Állami Hangversenyzenekarban, a későbbi Nemzeti Filharmonikusoknál, idén pedig arról kellett határoznia, itthon vagy külföldön muzsikál tovább. A berlini együttes mellett döntött, s bár megbecsült tagja, szólóharsonása a Deutsches Symphonie Orchesternek, mégis hazahúzza a szíve, s szívesebben játszana itthon.

– Addig is legalább lemezen hallgathatja játékát a hazai közönség, hiszen Name Game című CD-je nemrég látott napvilágot a Hungaroton kiadásában, s az albumon kortárs zeneszerzők kompozíciói hallhatók. Ilyen szívesen játszik modern zenét?

– Igen, de a legfontosabbnak azt tartom, hogy minél gyakrabban szólaltassak meg magyar műveket és népszerűsítsem a hangszeremet, szülessen több harsonára írott darab. Ez az instrumentum ugyanis ritkán jut szólóhangszerként a zeneszerzők eszébe, pedig egyre alkalmasabb a virtuóz játékra. Ez annak is köszönhető, hogy az utóbbi negyedszázadban óriási nemzetközi eredményeket értek el a magyar rézfúvós játékosok, s ma már az oktatás is sokkal jelentősebb lett. A Name Game című CD-n is igyekszem megmutatni, mi mindenre képes a harsona, s az albumon kimondottan az én számomra komponált darabokat is játszom. A CD-n Szunyogh Balázs, Stollár Xénia, Madarász Iván, Kistétényi Melinda, Jerome Naulais, Láng István és Hidas Frigyes alkotásait mutatjuk be a lemez közreműködőivel, Yamamoto Makival, Kovács Imrével, Kiss Józseffel, Tönköly Józseffel, Gábor Júliával, Frösl Lászlóval és Blázy Lajos karmesterrel.

– Minek köszönhette ezt a CD-felkérést?

– Elsősorban a nemzetközi versenydíjaimnak, hiszen a Prágai Tavasz harsonás megmérettetésén III. helyezést lettem és különdíjat is kaptam, Toulonban másodikként végeztem, Münchenben pedig, az ARD nemzetközi versenyén úgy lettem harmadik, hogy nem adták ki az I. és a II. díjat. Ezek után a megmérettetések után pedig több szólófelkérést is kaptam, s Németországban, Svájcban és Magyarországon is pódiumra léptem. Egyébként mindig is szívesen játszottam modern műveket, s gyakran tűztem műsorra kortárs alkotásokat. Nagy öröm, hogy elkészíthettem idén ezt a lemezt, s hogy még ősszel az üzletekbe kerül.

– Fontos önnek, hogy Németország mellett rendszeres szereplője legyen a hazai zeneéletnek?

– Nagyon. Amikor három esztendővel ezelőtt megtudtam, sikeres volt a próbajátékom a Deutsches Symphonie Orchesternél, akkor az ÁHZ-nál az kértem, hadd maradjak továbbra is félállásban az együttes tagja. S bár elég fárasztó volt az állandó utazgatás, az számított igazán, hogy itthon is rendszeresen koncertdobogóra lépek, ráadásul abban a zenekarban, amelynek már főiskolásként is tagja lehettem. Ez az állapot ettől a szezontól változott meg. Bár a Nemzeti Filharmonikusoknál rendezett mίνősítési próbajátékon megfeleltam, de az utána kialakult helyzet arra készítetett, hogy ettől az évadtól kezdve csak a német együttesben muzsikáljak. Abban ugyanis, ami most a Filharmonikusoknál folyik, nem kívánok részt venni. S bár nagyon jól érzem magam a berlini együttesnél, azért a honvágyam változatlanul megmaradt. Mindenesetre, amikor csak tudok, továbbra is hazajövök, szólózni, kamarázni.

– Ha ennyire hazavágyó -típus, miért vállalta 1997-ben a németországi felkérést?

– Mert kiváló lehetőség volt, óriási kihívás, hogy egy kitűnő német zenekarnál kipróbáljam magam. Ráadásul ez egy egyszemélyes próbajáték volt, amelyre egyedül engem hívtak meg Berlinbe. A felkérés előzménye annyi, hogy egy évvel korábban már játszottam a zenekarnál rendezett megmérettetésen, akkor azonban nem jártam sikerrel, a jelentkező tizenkét harsonás közül senkit nem vettek fel. A teljesítményem azért nem volt annyira rossz, hiszen a következő próbajátékon már egyedül rám gondoltak. Én pedig úgy véltem, ha már személy szerint engem hívnak meg, tennem kell még egy próbát. Elég megerőltető volt a meghallgatás, hiszen közel ötven percen át fújtam a harsonát, s egy versenymű mellett a legkiemeltebb zenekari állásokat kellett eljátszanom. A zenekar zsűrizte a produkcióm és ellenszavazat nélkül vettek fel. A próbaévem alatt az összes exponáltan nehéz feladat nekem jutott, de alig négy hónap telt le az esztendőből, az együttes egy előre hozott szavazással máris döntött a zenekari státuszomról. Német közalkalmazott lettem, az állami fenntartású Deutsches Symphonie Orchester tagja, a Berlini Filharmonikusokkal közel egyenrangú együttes muzsikusa.

– Mi mindent lehet tudni még erről a zenekarról?

– Ez volt az egykori nyugat-berlini Rádiózenekar, Fricsay Ferenc alapította 1948-ban, s egészen haláláig, 1963-ig volt a vezető karmestere, zeneigazgatója. Az együttes élén az azóta eltelt időben olyan muzsikuskok álltak, mint Lorin Maazel, Riccardo Chailly és Vladimir Ashkenazy, aki tíz éven át vezette a zenekart. Még engem is ő szerződtetett. Az idei szezontól kezdve pedig a kiváló

dirigens, Kent Nagano irányítja a Deutsches Symphonie-t. Ez egy valódi nemzetközi társulat, a zenekar egyharmada külföldiekből áll. Hárman vagyunk magyarok, a kürtös Kubina Barnabással és a fuvolás Bodoki Gergellyel.

– Németország egyesítése után a kelet-berlini együttes lett a Rádiózenekar. Mennyiben változott meg ettől a Deutsches Symphonie Orchester feladatköre?

– Az együttes arculata nem sokban lett más, továbbra is rengeteg stúdió- és lemezfelvételt készítenek, ráadásul megnőtt a hangversenyrepertoárunk. Egy szezon alatt négy bérletsorozaton muzsikálunk a Berlini Filharmoniaiban. Délelőtt-délután próbálunk, hetente átlagosan két koncertet adunk, ugyanazzal a műsorral, s egy tuttitására évente 300-350 szolgálat jut. De azért be lehet osztani az időt, akadnak szabad napjaink, heteink, s én képes voltam úgy egyeztetni a berlini feladataimat, hogy itthon is eleget tudjak tenni a félállás követelményeinek. A német együttesnél egyébként nem nézik rossz szemmel, ha egy muzsikusuk máshol is játszik, inkább kitüntetőnek tartják a meghívásokat. Gyakori a zenekarok közötti jövés-menés, a Berlini Filharmonikusok és a Deutsches Symphonie szükség esetén kölcsönösen kiegészíti egymást zenészekkel.

– Milyen a német zenekar repertoárja?

– Sok a modern mű, egy szezon műsorának a felét a klasszikus, romantikus kompozíciók mellett a kortárs darabok teszik ki. Mivel Nagano Bernstein-növendék és sokat dolgozott Pierre Boulezszel is, így nagy hangsúlyt fektet arra, hogy minél többször játsszunk modern alkotásokat. Berlinben ennek megvan a maga közönsége, a kortárs koncerteket is nagy érdeklődés kíséri. S ha egy hangversenynek valóban jó a hangulata, akkor a publikum a koncert végén állva, hosszan ünnepli az együttest. Egyébként a zenekaron belül is remek a légkör, engem a kezdeti, gyenge nyelvtudásom ellenére is nagyon hamar befogadtak.

– Gyakran indul turnéokra az együttes?

– Akadnak Németországon belüli, néhány napos vendégszereplések, s átlagosan két évente, egy hosszabb, két-három hetes külföldi turnén veszünk részt, tavaly Japánban jártunk, jövőre pedig az Amerikai Egyesült Államokban koncertezünk.

– A Deutsches Symphonie-nál nyugdíjas állása van. Addig a német együttes tagja marad?

– Előbb-utóbb szeretnék ismét magyar zenekarban játszani. Egyelőre pedig igyekszem megtanulni Berlinben mindent, amit csak lehet, tapasztalatokat gyűjtök, élményeket szerzek és olyan kapcsolatokat alakítok ki, amelyeknek később is hasznát vehetem. A német zenekari munkám mellett pedig amikor csak lehet, fel szeretnék

lépni itthon. Általában kéthavonta jövök haza, s ilyenkor három hetet tudok itthon tölteni.

– A harsona gyerekkori szerelem?

– A zene mindenképp, hiszen édesapám huszonöt éven át volt az Operaház első kürtöse, édesanyám pedig három évtizeden át énekelt a Rádiókórusban. Ennek köszönhetően sokat jártam koncertekre, operaelőadásra, s hamar megszerettem a muzsikát. Akárcsak a cselgáncsot, hiszen ez a sport is gyerekkori hobbim, s szívesen jártam le az edzésekre. Egy idő után azonban nem ment együtt a sport és a zene.

– Miért a muzsikát választotta?

– Nagyon rendszerető, precíz ember vagyok, mégis tetszik a muzsikások rendhagyó élete, az a kettősség, ami a zenei világot jellemzi. Szeretem a bohémosságát, a koncertek estéinkénti megmérettetését, az együttműködést, s ezért döntöttem a zene mellett. Középiskolás koromtól készültem arra, hogy profi muzsikusk legyek. A cselgáncs nagyon hiányzott és hiányzik ma is, de ez volt az ára a muzsikálásnak. A sportért a XV. kerületi Fúvós Zenekar, Gergely Gyula együttese kárpótolt. Először kürtön kezdtem játszani, s aztán másfél év után a harsonát választottam. A fúvós zenekari próbák, koncertek a mai napig emlékeztetnek számomra. Gyula bácsi, aki édesapám kollégája volt az Operaház együttesében, kiváló pedagógusként mindenkit igyekezett azonnal bevonni a közös játékba, s megtanítani arra, milyen a zenekari muzsikálás. A kezdők a kíséretet látták el, s aki már egy kicsit is jobban játszott, az tudásának megfelelő átiratot kapott Gyula bácsitól. Remek emberi és szakmai felkészítést jelentett mindez, így elsőre felvettek a budapesti Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolába. Farkas István Péter lett a harsonatanárom, aki az Operaház első harsonása volt és Európa talán egyik legjobb együttesében, a Budapesti Rézfúvós Kvintettben muzsikált. Együttesük példáját valamilyen szinten mi is követni akartuk, ezért 1983-ban megalakítottuk az Academia Rézfúvós Kvintettet, amely azóta is rendszeresen működik. Egyébként a Zeneakadémián éppen tíz esztendeje végeztem, Steiner Ferenc növendékeként, akinek a pályám alakulása, a sikerek miatt szintén rengeteget köszönhetek.

– Főiskolásként is azon kevesek közé tartozott, akik státuszt kaptak az Állami Hangversenyzenekarban.

– Másodikos akadémistaként már az ÁHZ ösztöndíjasa lehettem. Ennél az együttesnél muzsikáltam egészen az elmúlt szezoniig. Nekem nagyon fontos volt, hogy hatalmas tudású, tapasztalatú kollégákkal játszhattam, hogy az ÁHZ-ban nagyon sok muzsikushoz baráti kapcsolat fűz, s egy igazi közösség tagja lehettem. Így egészen mostanáig nem is vágyódtam el...

– S mi lesz a folytatás, a továbblépés? Számomra nagyon lényegesek a kollégiais és baráti kapcsolatok, s az, hogy olyan emberekkel játszunk együtt, akik tisztelik egymást, s megfelelő alázattal állnak a szakmához és a zenéhez. S bár lehet, hogy a mai világban egyre kevésbé fontos értékek ezek, én mégis igyekszem megtalálni azokat az embereket, közösségeket, ahol hozzám hasonlóan gondolkodnak. Nekem ilyen légréte van szükségem a muzsikáláshoz, s ahhoz, hogy jól érezzem magam a bőrömben. Csak így lehet és érdemes folytatni.

Réfi Zsuzsanna

MÚLTUNK ÉS JELENÜNK

Pernye András

Zenekari kultúránk problémái

Az elmúlt évad végén úgy éreztem, hogy szóvá kell tenni a zongoristáink technikai tudásának fogyatékoságait, a zongora-koncertek alacsony átlagszínvonalát. Az 1960/61-es évadban a pianista-színvonal általában véve emelkedett – valószínűleg a közeledő Liszt-Bartók-verseny hatására –, ezzel szemben viszont aggodalommal tölt el mindenkit legnagyobb zenekaraink helyzete. Az alábbiakban tehát mindenekelőtt az *Állami Hangversenyzenekarról*, másodsorban pedig az *Operaház zenekaráról* szeretnék szót ejteni, megpróbálkozván a problémák őszinte és leplezetlen feltárásával.

Mielőtt azonban megkezdénénk e kérdések boncolgatását, szükségesnek látszik, hogy néhány szóval megemlékezzünk a vidéki zenekari élet nehézségeiről, eredményeiről. Mert az említett két zenekar mellett a zenekari kultúra helyzetéről ha nem is részletes, de legalább is átfogó képet szeretnénk nyújtani, már csak azért is, mert úgy érezzük, hogy minden zenekar munkája kihat minden más zenekar munkájára.

Eltekintve a különböző zenei szakiskolák házi együtteseitől, gyakorlatilag öt vidéki zenekart tartunk nyilván. Ezek közül a legfiatalabb, a miskolci, éppen a napokban tartotta fennállásának tízéves évfordulóját. Győr, Szeged, Debrecen és Pécs régebben megalapozott zenekari kultúrával rendelkeznek, ám a hagyomány egyik helyen sem töretlen. Ezekre a városokra, illetve ezekre a zenekarokra az jellemző, hogy kisebb-nagyobb megrázkódtatások hatására hosszabb-rövidebb ideig beszüntették tevékenységüket, számtalan esetben feloszlottak, újjászerveződtek tehát egységes fejlődési vonalról hosszabb időtávlatban nem beszélhetünk. Kereken mindössze egy évtized az az idő, amely töretlen fejlődésről tesz tanúbizonyságot, illetve pontosabban: 1949-50-től a mai napig válik csupán lehetővé, hogy e zenekarok munkáját, teljesít-

ményét értékeljük.

Vidéki zenekaraink mindegyike úgynevezett félfüggetlenített együttes. Ez annyit jelent, hogy a zenekarok tagjai javarészt a helyi zenés színházakban játszanak és amellet hangversenyeken is közreműködnek. Ám ez utóbbi természetesen nem fede-

zi a zenekari tagok megélhetéséhez szükséges költségeket, tehát a zenés színházak mellett még zenetanítással és alkalmi fellépésekkel kénytelenek foglalkozni. Különösen nehéz a helyzet jelenleg Miskolcon, ahol az opera megszüntette működését, tehát a zenekari tagok létalapja teljesen bizonytalan, ezenfelül a zenekart egyedül az a – legjobb esetben évadonként tucatnyi – hangverseny tartja össze, amelyet szimfonikus műsorral

adnak. A miskolci együttes tagjai a lehető legkülönbözőbb helyeken dolgoznak és ezért valóságos attrakció a próbák időpontját úgy meghatározni, hogy mindenki jelen lehessen.

A szegedi zenekar helyzete sem valami rózsás. 1949 körül ez az együttes 70 tagot számlált – ma 55 muzsikusk játszik benne. Csupán a legutóbbi időkben merült fel az a gondolat, hogy a zenekar létszámát az előbbi szintre emeljék. Debrecen, Győr és Pécs zenekari élete talán egy fokkal fejlettebb, bár a szegediek is a kitűnő produkciók egész sorát nyújtották mind Szegeden, mind pedig budapesti vendégszerepléseik alkalmával. A vidéki zenekarok közönségbázisa, a Filharmónia mindinkább javuló szervezési és propaganda-munkájának köszönhetően, állandóan növekszik. És ha ma Magyarországon zenét hallgató vagy még inkább zeneértő *százezekekről* beszélünk, úgy első helyen kell megemlítenünk a vidéki zenekarok munkáját. Nekik köszönhető, hogy ma hazánk 21 városában tartanak *rendszeres bérleti* hangversenyeket! Olyan szám ez, amelyről egy évtizeddel ezelőtt még csak álmodni sem mertünk volna!

A Filharmónia öt éves tervében szerepel

a vidéki zenekarok függetlenítése. Mint értesültünk, e terv végrehajtását a miskolci együttessel kezdik meg. Hatalmas közönségigény mutatkozik meg a komoly zenét illetően mindenütt és ezt az igényt csak úgy lehet kielégíteni, ha a zenekarok tagjai mindenképp zenekari tagok és legfeljebb másodállásúként töltenek be egyéb funkciókat. Ha tehát ez a terv megvalósul, a további fejlődés hatalmas perspektívái nyílnak. Csúppán egyetlen kérdés vetődik fel ezzel kapcsolatosan – de ez annál súlyosabb: honnan vesszük a zenekari muzsikásokat? Mert ahhoz, hogy országos viszonylatban mintegy tíz állandó nagyzenekart tartsunk fenn, a muzsikások egész légiójára van szükség!

És ebben a vonatkozásban a vidéki zenekarok problematikája szorosan kapcsolódik fővárosunk zenekari életéhez.

Sulyok Tamás miskolci karmester a nemrégiben eljuttatott hozzám egy tervezetet, amelyben egyrészt kidolgozta a „kereslet és kínálat” viszonyát a zenekari muzsika „piacán”, másrészt megpróbálkozott ennek a kérdésnek megoldásával. Tervezetéből kiderül, hogy egyelőre még a fővárosi zenekarok muzsikussellátása sem látszik biztosítottnak, de hol vannak még a vidéki zenekarok? Arról nem is beszélve, hogy a fővárosi zenekarok valósággal „vadásznak” például a fűvósokra és amint egy jó fűvós-muzsikus tűnik fel valahol vidéken, azonnal „felszipantják”.

Egyfelől tehát adva van a hatalmas közönségigény, amelyet folyvást emelkedő színvonalú produkcióval lehet és szabad csúppán kielégíteni, másfelől viszont határozott hiány mutatkozik zenekari muzsikuskokban. Hogy milyen kivezető utat találhatunk e helyzetből, arra később adunk választ. Egyelőre próbálkozzunk meg a bevezetőben említett helyzetkép felvázolásával. Budapest négy állandó nagyzenekarral rendelkezik. Ezekből az egyik, a MÁV Szimfonikusok zeneéletünk „mindenese”, amelyet a kritika folyvást dorongol és ostromoz, nem véve figyelembe azt a tényt, hogy a MÁV-zenekar tevékenysége a művészi produkción felül kultúrpolitikai előjelű is. Ez az együttes teljesít minden szolgálatot, amelyet a másik három zenekar nem tud vagy nem akar teljesíteni. Repertoárján szerepel úgyszólván minden szerző minden jelentős alkotása Vivalditól Sztravinszkijig, az operát is beleértve. És egyben ez a zenekar utazik a legtöbbit vidékre – ami csúppán annyiban tekinthető magától értetődőnek, amennyiben ingyen utaznak. A fővárosi közönség előtt lezajlott hangversenyek is azt a meggyőződést sugallják, hogy a MÁV Szimfonikusokra igen nagy szükség van.

Túlhajszolettségükön nem lehet változtatni – de ennek megfelelően nem lehet tőlük számonkérni azt a színvonalat, amely a világviszonylatban is elismert zenekarokra jellemző. Meg kell még jegyeznünk azt is, hogy a MÁV Szimfonikusok híre a szakmai világban sokkal rosszabb, mint a valóságban. Őket szidni úgyszólván hozzátartozik a „sikk”-hez. Bizton állíthatom, hogy a kritika attitűdje e zenekarral szemben nem minden esetben alapul a tényeken, a művészi produkció realitásán, hanem a könnyebb el-lenállás irányára! Ők ugyanis nem csapkodják az asztalt az illetékes szervek előtt, hanem – mint az olyan gyerek, aki megszokta, hogy okkal, ok nélkül verjék – csendesesen dolgoznak tovább.

A Magyar Rádió Szimfonikus zenekara ritka vendég a hangverseny-pódiumon. De néhány szereplése elegendő volt ahhoz, hogy megállapítsuk: az utóbbi években rendkívüli módon fejlődött. Annak ellenére, hogy a közönséggel való közvetlen kapcsolat hiánya helyenként érződik produkcióikon, véleményünk szerint a Rádiózenekar ma országszerte az első helyen áll! Amikor e sorok írója néhány évvel ezelőtt először adott hangot ebbéli véleményének, az Állami Hangversenyzenekar tagjai részéről hallatlan felháborodással találkozott. Ezen természetesen nem lehet csodálkozni, mivel az utóbbi időkben úgyszólván szokássá lett nálunk, hogy a megkritizált művész, illetve együttes tiltakozzék a kritika esetleges elmarasztalásáért. (Vö. Asztalos Sándor „Reklám vagy kritika” c. cikkét, a Magyar Nemzet, 1961. március 19-i számában.) Mielőtt a fenti állítás szakmai részletezésébe belebocsátkoznánk, csúppán a következő kérdést szeretném feltenni: Vajon milyen érdekei fűződnek a kritikusnak ahhoz, hogy az ország szimfonikus zenei életének első bástyáját támadja, ha nem az igazság kimondásának vágya, követelménye? Vajon egyáltalán elképzelhető-e, hogy bármilyen más érdek vezeti a kritikus tollát, amikor szóvá tesz bizonyos negatívumokat? Hiszen az Állami Hangversenyzenekar voltaképpen versenytárs nélkül áll és ilyen vonatkozásban „monopol-helyzetet” élvez! A Rádiózenekar évadonként alig féltucatnyi nyilvános szereplése, ha komoly színvonalat képvisel is, mennyiségileg elenyésző az Állami Hangversenyzenekar produkciói mellett. Amikor tehát bizonyos hiányosságokat szóvá tesszük – azok a teljes magyar zenekari élet hiányosságai. És hogy ezt éppen az Állami Hangversenyzenekarral kapcsolatban tesszük, az csak azért van, mert ez az együttes komprimáltan, mintegy gyűjtőpontba foglalja e hiányokat. Emellett még

szót kell ejtenünk az Állami Operaház zenekaráról is – ezúttal azonban csúppán az ún. Filharmóniai hangversenyeken hallott produkciókkal kapcsolatosan.

*

Úgy érezzük, hogy helyénvaló itt egy technikai hasonlat.

A legjobb autómárkákra az jellemző, hogy igen nagy sebességgel haladnak. Aki nek csak módjában áll, olyan sutorra szeretne szert tenni, amely 150-170 kilométeres óránkénti teljesítményre képes. Nem azért, mintha a vezető a sebesség megszállottja lenne, hanem azért, mert ebben látja biztosítottnak a normális utazósebesség aranyfedezetét. A lehetőség egy részét váltja tehát csúppán valóra az ilyen autó tulajdonosa, – a többi 40-50 kilométer „benne marad” az autóban.

Tegyük át ezt a tanulságot a zenetechnika területére.

A nagy művész nem azért játssza úgy ezt vagy azt a hegedű- vagy zongora-versenyt, mert nem tudja gyorsabban játszani, hanem azért, mert a választott tempóról úgy érzi, hogy az felel meg a legjobban a komponista intencióinak, a mű szellemének stb., stb. Bizonyos aranyfedezet minden nagy művész technikájában fellelhető és baj van ott, ahol a produkció csak akkor sikerül, ha a művész a technikai maximumot préseli ki magából. Ez utóbbi esetben többirányú veszély fenyeget. Először is: a lehető legkisebb indiszpozíció elég arra, hogy a teljes borulás álljon be. Másodsor: – és ez ha lehet még nagyobb veszély: ez a „kicsikarás” talán sikerül négy-öt-tíz vagy még több esetben, de előbb-utóbb görcsös játékhoz, egyetlen előadáshoz vezet, erre mondják, hogy az illető művész „forszíroz”. Különösen ott áll be ez a helyzet, ahol a már említett indiszpozíció lép fel, tehát a művész úgy látja, hogy csak forszírozással biztosíthatja a sikert.

Néhány nagy énekesre mondják, hogy „nem hangjának tőkéjéből, hanem kamataiból él”. Nos, megítélésünk szerint az Állami Hangversenyzenekar olyan autóhoz hasonlít, amely csúppán 120 kilométerrel képes futni – és ez a sebesség hol létrejön, hol nem, ahhoz képest, hogy a karmester rendelkezik-e a karnagy művészet „misztikus” vonásaival, tehetségével, tehát képes-e a zenekart a maximális technikai teljesítményre hipnotizálni.

Csak ebben a megvilágításban érthetjük meg teljes mértékben az Állami Hangversenyzenekar problémáját. Vannak akik hajlamosak arra, hogy a produkció gyengülését elsősorban karmesterkérdésnek lássák. Ezekkel csak részben értek egyet. Azt szok-

ták mondani: „Lám, amikor Lorin Maazel vezényelte a Filharmóniai Társaság zenekarát tavaly az Erkel Színházban, megmutatkozott, hogy mire képes ez a sokat szidott együttes!” Ez a vélemény valóban helytálló, ha egyetlen est aspektusából teszik, ha egyetlen est értékének megítélésére szolgálnak. A komplex egésznek feltételezett magyar zenei élet szempontjából azonban kevesebb a semminél, nem adhat kulcsot kezünkbe, mely a probléma kapuit feltárja.

A zenekari estek „főhőse” természetesen a karmester, a kritika is elsősorban az ő dicséretét zengi, vagy őt marasztalja el, ha a produkció nem sikerül. Ez természetesen így van rendjén. DE lehetetlen észre nem venni, hogy a zenekar jóval több pusztá zongoránál, amelyen kisebb-nagyobb tehetségek nyilvánulnak meg. De még ha a zongora-hasonlat mellett maradunk is: a rossz zongorán nagy művész nagy produkciót képes nyújtani – de vajon ebből az is következik, hogy a zongora minősége nem lényeges? A zenekari est karmestere „a pillanat embere”: *itt és most* mindent kicsiholni az együttesből – utánam az özönvíz! – ez a jelszava. Kevés próbát kap, természetesen, hogy ezek legnagyobb részét nem arra fogja fordítani, hogy kitisztítsa a zenekari szólamokat, hogy minden apróságot kijavítson, amit elődei benne hagytak, nyilván ugyanolyan indítékból, amiért ő is benne hagyja. Erejének legnagyobb részét tehát arra fogja fordítani, hogy „feledtesse” a rendelkezésére álló zenekar ilyen vagy amolyan gyengéit, hogy elfedje „megfoltozza” a rongyos szöveget. Ha nagy karmester áll az együttes élén, akkor a közönségnek valóban ünnepi élményben van része. De az élet többnyire nem ünnepnapokból áll, hanem a róla alkotott képünk csak a hétköznapok ismeretében lehet teljes.

Színházi emberek előtt közismert, hogy ha a főpróbán nem „áll” az előadás minden részletében, a benne maradt hiányosságok a sorozatos előadások alatt nem tűnnek el, hanem mindinkább megnövekszenek és előbb vagy utóbb még a pozitív vonásokat is elfedik. Erre mondják, hogy „a darab előadása elkopott!” Ilyenkor van szükség a felújításra. És hogy a felújítás mennyi időre tudja új életre galvanizálni az elkopott művet, az attól függ, hogy mennyi időt, energiát, tehetséget fektettek bele az újrabetalulásba. A zenekari életben ez természetesen némileg módosul, mivel egy-egy zenemű sohasem kerül széria-szerűen, esetleg 50-szer vagy 100-szor egymás után pódiumra. De ha hosszabb távlatban szemléljük a dolgot, a Beethoven szimfóniák sorozat-előadása a népszerű operettekkel vetekszik, csupán két

előadás között nagyobb az intervallum. A betanítás azonban itt is – miként a színházaknál – egyszeri dolog és az illető karmester nem kap lényegesen több próbát, ha olyan mű is szerepel estjének műsorán, amelyet a zenekar még nem tud. Mi lesz tehát ez utóbbi esetben a karmester attitűdje? Betanítja így vagy úgy – tehetsége, lelkiismerete, de elsősorban a rendelkezésre álló idő szűkreszabottsága szerint –, és „este majd menni fog” felkiáltással, megintcsak lelkiismerete szerint: gondterhelten vagy vidoran hagyja el a próbatermet. És ha az illető mű egy idő múlva újra előadásra kerül, a zenekar „ezt már tudjuk!” felkiáltással fogadja (vagy lelke mélyén legalábbis így érzi) és a szegény karmester megint csak nem tehet mást, mint hogy elődjének esetleges betanító-eredményeivel együtt a betanítás minden hibáját is átveszi és újból elkezdődik a „foltozás”, a „feledtetés”, az „elfedés” stb., stb.

Ennek a helyzetnek tudható be, hogy az Állami Hangversenyzenekar már elég hosszú idő óta „nem kamataiból, hanem tőkéből él”. Ennek tudható be, hogy a hibák sorozatosan „beépülnek” és – mint ahogyan azt a múlt évben már megkísérlettem megállapítani – lassanként *hibakövétekké* válnak. Mert a pozitív hagyomány olyan mint a jó bor: ha helyesen kezelik, az idők múltával mind nemesebb lesz; a hiba viszont a lóréhez hasonlít, amelyet ha nem fogyasztanak el új korában (vagy nem öntenek ki!), megsavanyodik.

Az opera-kritikusok esetről-esetre megírják, hogy erre vagy arra az operára ráférne már egy felújítás. Arra azonban még nem volt példa, hogy ugyanezt valaki megírta volna, mondjuk a Beethoven-szimfóniákkal vagy a gyakorta előadásra kerülő Mozart-szimfóniákkal kapcsolatosan.

Az Állami Hangversenyzenekar közismerten gyönyörű vonóshangzása az utóbbi időben bizony erősen megkopott. Az elsőhegedű szólamban kivétel nélkül jó hegedűsök ülnek – az együtthangzás mégis többnyire pontatlan, a játékosok fegyelmezetlenek és a közepesnél valamivel nagyobb technikai feladat megoldása már nem mindig sikerül. Hangtisztaság szempontjából is kifogásolható az első hegedű szólama, miáltal a természetes felhangok nem erősítik, hanem gyengítik egymást. A második-hegedű elég jó, a brácsa és a cselló szintén. A gordon-szólamban megint baj van. Köztudomású, hogy a „nagybőgő” általában az a szólam, amelyben a legtöbbet „kennek”. A modern zenekarok azonban felszámolták ezt a helyzetet. A mai karmesterek rájöttek ugyanis, hogy a gordon-szólamon áll vagy

bukik a vonószekari hangzás átütőereje, mivel ha az előbbi hamis, akkor megint csak az előbb említett természetes felhangrend és ezzel kapcsolatban a vonóskar zenegése szenved csorbát. Annak ellenére tehát, hogy vonósaink mind mesterei hangszerüknek – az együttes két szélső feltámasztási pontja, tehát a legmélyebb és a legmagasabb szólam gyengesége folytán az együtthangzás tökéletlen. A zenekar fafűvös szólamainak majd mindegyike elmarad a mai világszínvonal mögött, nem is beszélve a kürtökről, ahol a „vagy sikerül vagy nem” elve érvényesül. Amikor az évad elején a Cseh Filharmónia itt volt, ámulva fedeztük fel: milyen élmény pl. Beethoven III. szimfóniája jó fűvösokkal. Pedig Ancserl – minden nagy-szerű mesterségbeli tudása mellett is – nem nagyobb karmester, mint a mi karnagyai átlagunk! A nehéz réz- és ütő-szólamokkal nem szokott nagy baj lenni, pedig gyakran rájuk háramlik az a „hálás” feladat, hogy „feledtessék” a többi szólamban végbemenő dolgokat. A zenekar gyengesége leginkább a pianissimókban jut érvényre, ahol semmiféle elfedési lehetőség nincs. Mondanunk sem kell, hogy ezek a kifogások csupán a világszínvonalon érvényesek és mindössze annyit kívánnak leszögezni, hogy az Állami Hangversenyzenekar nem tesz eleget a lehető legmagasabb követelményeknek.

Már említettük az előbb, hogy ez a zenekar szinte monopolhelyzetet élvez a szimfonikus muzsika területén. Tehát most, amikor szóvá tettünk néhány hiányosságot, arra szeretnénk rámutatni, hogy mit jelent és mire kötelez ez a helyzet.

A szocialista kulturális intézményt általában arról lehet megismerni és megkülönböztetni formailag is a hasonló kapitalista vállalkozástól, hogy konkurencia nélkül sem enged a lehető legmagasabb színvonalból. Nincs szüksége ún. „ösztönző versenytársra” – ahogyan ezt a kapitalista üzleti életben szokás megfogalmazni –, hanem az ilyenféle intézmény a munkaverseny legmagasabb formáját választja: önmagával versenyez, saját lelkiismeretével találja szemben magát, saját maga elé kitűzött nagy célok megvalósítására törekszik. Megfigyelésünk szerint az Állami Hangversenyzenekar tagjainak legnagyobb része igen meg van elégedve a produkcióval és érthetetlennek találja, hogy ez esetleg nem mindenkit elégít ki. A konstruktív elégedetlenséget antiszocialista destruktiónak próbálják feltüntetni és abban egyrészt a szakértelem hiányát, másrészt egyszerű rosszindulatot látnak. Ez tehát az egyik dolog. A másik már súlyosabb probléma és ha lehet elgondolkoztatóbb: a közönséggel szemben

való felelősség. Ez tehát az előbbi monopolhelyzet szociológiai vonatkozása.

A közönség természetes módon az Állami Hangversenyzenekart tekinti a lehető legmagasabb mércének, mivel idegen zenekarok igen ritkán látogatnak el hozzánk. A közönségnek egy jelentős része, ha nem is tudja pontosan megfogalmazni kifogásait, érzi, hogy valami nincs rendjén. A többi között ennek kell tudnunk, hogy a világ első zenekaraival készült külföldi hanglemezeknek mind nagyobb közönsége van, a gépzene mind erősebben hódít. Persze mondhatná erre valaki, hogy nyugaton is ez a helyzet. Igen, de nyugaton a hangversenyjegyek igen drágák és a többi között ezért kénytelen a zenehallgató ráfanyalodni a gépzene, és ezt később azután úgy megszokja, hogy füle teljesen átáll a gépzene hangzásélményére és sokan már ott tartanak, hogy a lemezt többre értékeli az élő zenénél. Hogy a zenétől elrugaszkodott konkrét-, illetve elektronikus zene létrejöhett, annak nem kis részben az elrontott ízlésű, a közvetlen zenehallgatás élményének hiányában zenei avitaminózisban szenvedő közönség volt egyik oka, illetve lehetősége. Továbbá számolnunk kell az új közönség nagyobb igényével is – amit nem kis részben éppen a hanglemez keltett fel bennük. Vajon miként fogjuk kielégíteni az új, most felnövő közönség állandóan növekvő igényeit valóban minőségi „áruval”. Mert az az álláspont, amely szerint „ha az éhes embernek romlott ételt adunk, még mindig jobb, mint ha semmit sem adunk neki” nehezen egyeztethető össze kultúrpolitikai célkitűzéseinkkel.

Talán nem fogalmaznánk ilyen polárisan és szinte egyértelműen negatív módon, ha az Állami Hangversenyzenekar jelenlegi helyzete nem azt az érzést sugallná, hogy gyökeres intézkedés hiányában a színvonal-süllyedés ezt a folyamatot egy ideig feltartóztatta, bizonyos javulás állott be. De ez csak annyit jelent, hogy „újból hozzányúltunk a tőkéhez!”.

Számos vélemény szerint jelenlegi kultúrpolitikai fejlődésünk nem az ún. „magaskultúra” fejlesztését célozza, hanem inkább szélesíteni szeretné a kulturális javakat, pontosabban: mind nagyobb néptömegek számára akarja hozzáférhetővé tenni a komoly muzsikát. Ez természetesen igaz és helyes szemlélet. De csak akkor létjogosult, ha a magaskultúrában elért eredmények megtartása mellett történik! A Szovjetunió úgy hiszem ma már Németországgal vetekszik, ami a zenekultúra decentralizálását illeti. Ez azonban ott sem jelenti azt, hogy a Leningrádi Filharmónia nem a világ egyik

legjobb zenekara! Kínálkozik a párhuzam: a lineáris és vertikális zenekultúra, mondjuk a zongoraművészet terén is úgy koordinálódik a Szovjetunióban, hogy amellet, hogy igen sokan tanulnak zongorázni, az élenjáró szovjet zongoristák a „világpiac” is az élen járnak. Talán nem lesz misztikus mellékszövegje, ha azt állítjuk, hogy szükség van egy országban *legalább* egy minden szempontból kiváló zenekarra, hogy a zenekultúra egészét onnan sugározza be valami magasrendű szellem. Ha ez a mérce hiányzik, akkor az egész zenekultúra válságba kerül.

Másik vélemény szerint hazánk zenekultúrájának súlypontja áthelyeződött az énekari kultúrára. Ez is igaz, ha azt az egyszerű tényt vesszük figyelembe, hogy egyedül például Szegeden 46 állandó kórus működik. De vajon mivel magyarázható, hogy legnagyobb budapesti kórusaink sem ütik meg a kívánatos színvonalat, sőt: a helyzet még aggasztóbb, mint a zenekari életben? Úgy látszik tehát, hogy egyik terület elhanyagolása nem feltétlenül jelenti a másik terület minőségi felvirágoztatását. Hangszeres kultúránkat valóban elhanyagoltuk, de ezt a folyamatot a zongoraművészet területén a legutóbbi időkből már sikerült megállítani. A zongoraművészek és pedagógusok már belátták, hogy a kultúra egységes és oszthatatlan koordinárendszerének egyik tengelyét sem hanyagolhatjuk el a másik kedvéért, mert az *egész* sínynyi meg azt.

Nem hallgathatjuk el, hogy az Állami Hangversenyzenekar szolgálatának száma jóval meghaladja bármely külföldi zenekar teljesítményét. Ezen mindenképpen segíteni kell: a szolgálatok számát csökkenteni kell. Erre két lehetőség is mutatkozik. Az egyik – amit már számtalan esetben szóvá tett e sorok írója éppúgy mint úgyszólván valamennyi kritikus-kolléga –, hogy a Rádiózenekarnak jóval nagyobb szerepet kell juttatni a nyilvános hangversenyéletben, mint eddig. Másfelől viszont csökkenteni kell a zenekari hangversenyek számát, már csak azért is, mert a legutóbbi évadban a teltház koncert ritka volt, mint a fehér holló! Ha nyolc „vattázott” hangverseny helyett hat vagy hét valódi telt ház lenne, ez a Filharmóniának anyagilag sem jelentene veszteséget.

És hogy még egyszer visszatérjünk a karmester-kérdésre: meg szeretnénk jegyezni, hogy a karmester szerepét mostanában hajlandóak kissé túlbecsülni. Hovatovább már szinte az a nézet terjed el, hogy ha Toscanini egy tizenöttagú amatőr-zenekart vezényel, akkor is szeniális produkció jön létre. Ez azonban misztifikáció. A legna-

gyobb karmesterek produkcióit – akár lemezről, akár az életben – *kizárólag* a legjobb zenekarokkal hallhatjuk. És ezek az igazán jó zenekarok egy bizonyos színvonalat még akkor is képviselnek és képviselniük is kell, ha tökéletesen dilettáns kar nagy áll a pulpituson.

Az *Állami Operaház* zenekarának helyzete már sokkal súlyosabb, mondhatnánk: úgy hat, mint valami pesszimista perspektíva. De lám, még itt is azt tapasztalhattuk, hogy nem elsősorban a zenekar anyagával – tehát az egyes játékosok technikai felkészültségével – van baj, hanem az összetanulás, a gondos próbálás, a zenekari összjáték fegyelme hiányzik a zenekarból. Amikor például Francesco Mander, ez a nagyon is közepes képességekkel rendelkező olasz vendégkarmester vezényelte a Filharmóniát, fel kellett figyelniünk az egyes szólások tisztaságára. Csak jóval utóbb értesültem egyik zenekari tagtól, hogy Mander még szólampróbákat is tartott! (Sajnos, ez ma már feltűnő újdonságnak számít zenekaraink életében, holott régebben teljesen természetes volt!)

Jelenleg az a helyzet, hogy aki a Zene-művészeti Főiskolát elvégzi és nagy tehetségnek bizonyul, az szólista lesz. Ha másirányú tehetséggel rendelkezik, akkor a tanári pályát választja és amellet lesz zenekari muzsikusként. De akár így, akár úgy történik, a zenekari muzsikusként is végig kell csinálni minden kötelező melléktanszakot, ami nem árt ugyan, de rendkívüli mértékben felduzzasztja a tanulmányi időt és fogyasztja a tanuló energiáját. Ilyen tanszak, amelyen kizárólag zenekari muzsikusként nevelnek, külföldön sokhelyütt található és bőségesen fedezi a zenekari zenészekben mutatkozó hiányt.

Ez azonban csupán a távlati megoldás. A jelen problémáinak megoldását másutt kell keresnünk. Tegyük egy rövid kitérőt.

E sorok íróját nem sokkal ezelőtt felhívta egyik karmester barátja telefonon és arra kérte, hogy jöjjön el koncertjére. „Tudod, hogy egy évben csupán egyetlen hangversenyt kap az ember, nem csoda, ha azt szeretném, hogy ennek valami visszhangja lenne”. Meglepődtem. „De hiszen a múlt héten hallottalak a MÁV Szimfonikusokkal!” „Hát persze, az nem igazi dolog...” Ezután még sokat beszéltünk, a többi között vidéki hangversenyekről, amelyeken szintúgy gyakorta szerepel az illető fiatal karmester, azután a Károlyi-kerti estekről, amelyek közül az egyiket szintúgy ő vezényelte... Persze, az sem az „igazi”.

Nem sokkal utóbb kiderült, hogy az Állami Hangversenyzenekar sem „az igazi”, ha történetesen az ifjúsági bérletsorozat kere-

tében játszik, de nem igazi a rádióhangverseny sem...

Ebben az országban mindenki az Állami Hangversenyzenekart akarja vezényelni és ezen belül is csak zeneakadémiai estet és azon belül is csak „felnőtt” hangversenyt. Márpedig ez nem megy. A zenekar szolgáltatásainak számát csökkenteni kell minden áron, mert különben a színvonal csökken! Ezt a megterhelést nem lehet bírni, ilyen csekélyszámú próbával nem lehet zenekari magaskultúrát fenntartani. A zenekarnak pedig olyan karmesterre van szüksége, aki mintegy saját magának neveli a zenekart, aki éppen ezért semmiféle „piszkot” nem hagy egyetlen produkcióban.

Már tavaly is több kritikus szóvá tette, hogy a Rádiózenekarnak több nyilvános szereplést kellene biztosítani. Ez a zenekarnak is jót tene, másrészt viszont némiképpen tehermentesítené az Állami Hangversenyzenekart. Ebben az ügyben semmi változás nem állott be, – az idén ugyanolyan ritkán hallhatjuk koncertpódiumon a Rádiózenekart, mint tavaly.

Lehet, hogy a fenti néhány oldal hangvételét néhány olvasó kissé pesszimistikusnak fogja találni. Az is lehet, hogy az Állami Hangversenyzenekar úgy fogja érezni, hogy a negatívumokról esett szó és erényeik háttérbe szorulnak. És ebben bizonyos fokig igazuk lesz. Eljárásomat csak az menti, hogy nem óhajtottam az ol-

vasót köztudott dolgokkal terhelni. Az együttes nagy koncertjeiről a kritika úgyszólván minden esetben híven beszámol és ott gyakorta olvashatni a dicsérő jelzők egész ármádiáját. Ennek a cikknek az volt a célja, hogy a szakma nyilvánossága előtt felvesse az égető problémákat. Lehet, hogy e sorok írója teljesen egyedül áll ezzel a borúlátó véleményével, – ez esetben viszont annál nyomatékosabban kéri, hogy az ellenvéleményt képviselők adjanak hangot nemtetszésüknek. Meg vagyok győződve arról, hogy az ő kezüket éppúgy a segíteni akarás szándéka, vágya fogja vezetni, mint ahogyan ezt célozta a fenti néhány oldal is.

(1961)

Pernye András tanulmányának margójára

Ez az írás 1961 júniusában, egy parányi, mindössze néhány száz példányos zenetudományi folyóiratban látott napvilágot (Magyar Zene I. évf. 6. szám, 574-582. o.), kötetben 1981-ben (A nyilvánosság. Zenei írások. Szerk.: Breuer János. Zene-műkiadó, 159-173. o.). Ha az olvasó 40 év után a közelmúlt viharos eseményeire utaló áthallásokat vél felfedezni benne, az nem a véletlen műve.

Pernye Andrásról ma már kevesen tudják, hogy eredetileg zenekari hangszert, klarinétot, tanult, míg a gyermekparalízis meg nem bénította. Az sem lehet túlságosan ismert, hogy 1952 ősze és 1957 tavasza között, zeneakadémiai hallgató korában estéit gyakorlatilag a Nagyterem 2. emeleti növendékkarzatán töltötte, mondhatni, minden hangversenyt hallott, mielőtt 1959-ben megkezdte rendszeres zenekritikai tevékenységét. Roppant tapasztalatmennyiséget szerzett tehát, bár tanulmányát ma újraolvasva minimum naivitásnak vélnénk, hogy a szocialista kultúrában a munkaverseny kiküszöböli a konkurencia szerepét. Ténybeli tévedés, hogy félhivatásos zenekar működött öt nagyvárosunk mindegyikében, mivel a Debreceni (akkor még MÁV-) Filharmonikusok 1952 óta professzionális együttesé alakultak, 1958-tól hivatásos lett a Postás Szimfonikus Zenekar, a mai MATÁV Szimfonikusok elődje, bár távolról sem játszott oly jelentős művészi szerepet, mint Ligeti András zenekara napjainkban.

A helyzet mindazonáltal valóban okot adott aggodalomra. Mára történelem, hogy 1956 novemberétől tömérdek zene-

kari muzsikusk hagyta el az országot. Pótlásuk nem volt könnyű, mivel az együtteshez még nem szerződött zeneakadémisták közül is sokan vágtak neki a nyugati hátnak. Elment olyan kiváló zenekarnevelő karmesterünk, amilyen Somogyi László, kivel eruptív természete következtében könnyű nem, de annál eredményesebb volt a muzsikusk együttműködése. Távozott egy sor nagy tehetségű karmester (Kertész István, Kulka János, Melles Károly, Rozsnyai Zoltán – hogy csak néhányuk nevét említsem).

Másfelől, az ÁHZ-ra olyan megterhelés hárult abban az időben, amilyent ma egyetlen zenekarunkra sem tennének a vezetői. Az évadban hetente két, különböző műsorú hangverseny, nyáron, a Károlyi Kertben heti három – száz fölötti fellépés évente! Közben egyre csökkent azoknak a tagoknak a száma, amik még Kleiberrel majd Klempererrel játszottak Beethoven-ciklust, találkoztak Mengelberggel, Bruno Walterrel, Weingartnerrel vagy de Sabatával.

Pernye viszont nem szociológiai, emi-nensen zenei helyzetképet adott, oly pontosat, hogy diagnózisát 1980-ban bekövetkezett haláláig évente megismételhetne volna (s utána is bárki, majd' húsz éven át).

Megismételhetette volna, de nem tette. Elemzése óriási botrányt kavart – természetesen a nyilvánosság teljes kizárásával. A tettet magához rendelte Szecsődi László, a Pártközpont kulturális ügyekben illetékes osztályvezető-helyettese, s közölte vele, nem sok kenyeret fog zenekritikusként elpusztítani, ha ilyesmit még egyszer

megenged magának (ezt magától Pernye Andrásról tudom, közeli jó barátom volt 1952 óta).

Szecsődi első nyugat-európai turnéinak egyikén, 1959-ben vagy 1960-ban elkísérte az ÁHZ-t. Nyilván komisszárnak ment, korabeli szokás szerint, hiszen turnészervezéshez, az ilyenkor óhatatlanul felmerülő kisebb-nagyobb problémák megoldásához garantáltan nem értett. Néhány év múlva – talán 1963-ban? – a párizsi Le Bourget repülőtér közelében kődbe került s landolás közben lezuhant Malév-gépen vesztette életét.

De hogyan került hivatali dolgozószobájának asztalára a Pernye-írást közlő parányi, szűken szakmai folyóirat? Valaki nyilván feljelentette Pernyét. Ferencsik János, az ÁHZ 1957-ben főzeneigazgatói címmel felruházott vezető karnagya nem lehetett. Elég jól ismertem ahhoz, hogy ezt, mint lehetőséget kizárjam. Ő nagyon meg tudott sértődni, de személyiségéből teljesen hiányzott a feljelentgetős indulat. Ugyanígy kizárom a „gyanúsítottak” köréből az együttes munkáltatóját, Lakatos Évát, a Filharmónia igazgatóját is. Őt is elég közről ismertem ahhoz, hogy tudjam, nagyon emelt hangon tudatta haragját azzal, akit illetett, de maga intézte a nézeteltéréseit (milyen jóízűeket perlekedtünk egymással akár álló órán át is, olykor).

Nem érdemes, nem is lehet kinyomozni négy évtized múltán, ki ültette Pernye András a vádlottak padjára, de talán érdemes kézbe venni elemzését ismét.

Breuer János

Muzsikuszportré nemcsak lokálpatriótáknak

Érdekes dokumentumokat küldött Somogyváry S. Gyula, a Komárom-Esztergom megyei Honismereti Egyesület tagja arról a Zsolt Nándorról, akinek személye számos helyen feltűnik a korabeli zene-kritikák hasábjain, nem olvasható azonban olyan életrajz róla, amely tételesen és összefüggésében ismertetné hegedűművészi, karmesteri és zeneszerzői munkásságát. Mindez azonban érdekes lehet, hiszen egy sokoldalú, tehetséges, fiatalon elhunyt ember tevékenységéről van szó, akire joggal lehetnek büszkék nemcsak szűkebb hazájának polgárai, de kiemelkedő személyisége volt kora zenei életének. Leggyakrabban éppen a Budapesti Hangversenyzenekar megalapítása kapcsán olvashattak róla a harmincas évek első felében, hiszen annak első karnagyaként zenetörténeti szempontból is meghatározó szerepet töltött be

Zsolt (eredetileg Zsakovecz) Nándor 1887 május 12-én született olyan családban, ahol már kultusza volt a muzsikának. Apja magán zene-tanárként dolgozott, az esztergomi Főszékes-egyház zenekarában játszott és karnagya volt az Esztergomi Zenekedvelők körének. Így nem is volt nehéz felismernie fia kiváló zenei adottságait és elhatároznia, hogy a világhírű magyar hegedűiskola megteremtőjéhez, az ország legjobb pedagógusához, Hubay Jenőhöz vigye meghallgatásra. Hubay fel is vette növendékei sorába és az együtt töltött évek során egyik legtehetségesebb, legkedvesebb tanítványaként tartotta számon. Hegedűtanulmányai-val párhuzamosan zeneszerzést is tanult Koessler János osztályában. Első elismerő kritikáját már első jelentősebb fellépése alkalmával megkapta, amikor Csáth Géza írt a Budapesti Naplóban a zeneakadémiát végzett növendékek műveiből rendezett operaházi hangversenyéről.

„Zsakovecz Nándor kész virtuóz. Nagyon szépen hegedülte technikailag igen nehéz hegedűversenyét. Érzik rajta Goldmark, de ez ellen semmi kifogásunk. Igen sokat tud, nagyon ökonomikus a zenekarban – és ez a nagy tudás nyűgözi le az invencióját.”

Hubay szívén viselte tehetséges növendéke sorsát és zeneakadémiai tanulmányai befejeztével párizsi, londoni ösztöndíjakhoz segítette tudásának, tapasztalatainak elmélyítése céljából. Párizsban mohón vetette magát a világváros pezsgő zenei életébe, társaságokba járt, sikeres hangversenyeket adott. 21 évesen érkezett Londonba, ahol Hubay ajánlólevelének segítségével a Queen's Hall zenekar egyik koncertmestere lett. Közben visszatért egy időre szülővárosába, majd ismét Londonba ment, ahol már több zenekarban is játszott, szonáta-esteken szerepelt, darabjai megjelentek és elő is adták azokat, tanítványainak száma egyre gyarapodott. 1909-es itthoni tartózkodása során a Kemény-Schiffer-féle vonósnyégyes társaság valamint Székely Arnold adták elő a még csak kéziratban létező f-moll zongoraötösét, amelyről az elismerés hangján írt Csáth Géza A Polgár január 15.-i számában. „A Londonban élő, nagyon fiatal zeneszerzőnek talen-

tumos, elragadóan érdekes, csillogó és ötletes alkotása.”

Az első világháború kitörése Londonban érte, ahol külföldi állampolgárként hamarosan internálták. Ott megszervezte az internáltak zenekarát, hangversenyeket organizált az együttes számára, amelynek egy személyben volt karmestere és szólistája. A háború után véget vett bolyongásának és végleg hazatelepült.

Hubay Jenő tárt karokkal fogadta és segítette, hogy 1919 után tanári státuszt kapjon az intézmény hegedű tanszakán. Ő foglalkozott Hubay növendékeivel és vezette a főiskolai zenekart is. Tanított kamarazenét és zenekari összjátékot, igényes technikai kidolgozást és élményszerű zenei megfogalmazást igényelt. Később számos verseny győzteseként szereplő egykori növendéke, Lengyel Gabriella mint „felejthetetlen emlékü tanáráról” beszél róla, aki „nagy türelemmel, odaadó szeretettel, időt, fáradságot nem kímélve oktatott, csiszolta zenei készségemet...”.

Londonban elkezdett zeneszerzői tevékenységét tovább folytatta és 1922-ben sort került első szerzői estjére is. B-moll zongoraötösét mutatták be, zeneakadémiai tanárok közreműködésével. Hegedűdarabjai Heifetz, Kreisler, Hubermann, Szigeti és Vécsey koncertjein is helyet kaptak. Hangfelvételek, hanglemezek őrzik lírai-melankolikus karakterdarabjait a korszak kiemelkedő előadóművészeinek tolmácsolásában.

Kamaramuzsikusként Hubay Jenő, Gabriel Ferenc és Zsámboki Miklós partnereként aratott komoly sikereket a legszebb klasszikus és romantikus vonósnyégyesek előadójaként hol mint a primárius, hol a brácsaszólam megtestesítője.

Karmesterként 1914-ben debütált a Wiener Tonkünstler zenekarának élén. Életének legfontosabb állomása azonban a Budapesti Hangversenyzenekar 1930 májusában történt megalapítása volt. Ekkor kereste fel három Zeneakadémiát végzett növendék (Eördögh János, Paul Tibor és Schwab Nándor), hogy állástalan zenészekből szeretnének hivatásos zenekart alapítani. Ő lett a zenekar művészeti vezetője, állandó karmestere. A muzsikások fize-

tését részben a bevételekből, részben a pártoló tagok által befizetett pénzből fedezték.

Az együttes 1930 december 5-én mutatkozott be a Zeneakadémia Nagytermében. Nagy sikert aratott, hamarosan felzárkózott a főváros mindaddig egyetlen hivatásos zenekara, Filharmonikusok mellé, és a magyar zenei élet meghatározó szereplőivé vált. *„Zsolt Nándort eddig is tehetséges, rátermett dirigensnek ismertük... Amit most az új zenekar megszervezésével, betanításával végzett, igen komoly művészi tett.”* – írta Lányi Viktor a Pesti Hírlapban. Az Újság kritikusai, Gajári István is hasonlóképpen nyilatkozott: *„Zsolt Nándor vezető karnagy biztos kézzel tartja össze és fegyelmezi a zenekart. Szuggesztív erővel valószínű meg elképzeléseit... A zenekar mindent meg tud csinálni, amit csak a karmesterük akar.”*

Ezt a gyors és harmonikus fejlődést részben a főváros fejlődő zenei élete és az önálló hangversenyzenekar létrehozásának már korábbi mérlegelése is segítette. Fiatalokból állt, gyakorlott zenekari muzsikussal, akik főfoglalkozásuknak tekintették a hangversenyprodukciónak. A Hangversenyzenekar műsorpolitikája rendkívül rugalmas és korszerű volt. Koncertjein rendszeresen megszólaltak a kortárs külföldi zeneszerzők és az élő magyar komponisták művei.

„Filharmonikusaink ma már három új testülettel – a Budapesti Hangversenyzenekarral, a Székesfővárosi Zenekarral és a Magyar Szimfonikus Zenekarral – oszthatják meg azt a fontos kulturális hivatást, melyet hosszú ideig egyedül kellett betölteniök. Legnagyobb nyereség kétségkívül a Budapesti Hangversenyzenekar: szervezője, Zsolt Nándor – Weiner Leó támogatásával – valóban elsőrendű együttest állított sorompóba” – értékelte mintegy másfél év munkáját Tóth Aladár 1932. január 1-jén.

Zsolt Nándor hallatlanul gondosan és precízen tanította be az együttest és kiváló vendégkarmestereket szerződtetett. Nemcsak karmesterként, de menedzserként is helyállt a zenekar élén. Kapcsolatai és kitarító levelezései eredményeképpen lehetővé váltak az első külföldi fellépések, amelyeket egyre több követett. Közben egyre több neves külföldi művész lépett fel a Budapesti hangversenyzenekarral,

Beethoven „magyar” stílusa II.

amely szintén öregbítette az együttes hírnevét. Az első, bemutatkozó koncertet Bruno Walter vezényelte és a társaság működésének tíz esztendeje során megfordult itt Klemperer, Dobroven, Busch, Weingartner, Knappertsbusch, Molinari. Jascha Heifetz volt például a vendége az általa vezényelt koncertnek 1934 március 14-én; a világhírű művész Weiner Divertimentójának bemutatója és Honegger I. szimfóniája után Brahms Hegedűversenyét adta elő.

Nem érdektelen arról sem szólni, milyen nagyszabású művészi és közművelődési törekvéseket tűzött ki maga elé 1934-ben a mindössze négy esztendeje alapított együttes.

„Paul Tibor, a Budapesti Hangversenyzenekar ügyvezető igazgatója ismertette a Hangversenyzenekar programját” – írta a Pesti Napló. „Bejelentette, hogy most egy új, az eddigieknél nagyobb szabású vállalkozásba kezdett a társulat, amelynek törekvése az, hogy a nagy és újszerű művészi munkával visszaadja a Városi Színházat régi rendeltetésének. Lehetővé akarják tenni egyaránt a fiatal magyar énekes-, színész- és muzsikuskárdának érvényesülését, amivel a művészi utánpótlást is szolgálni igyekeznek, és ugyanakkor rendkívül olcsó bérleti árak mellett a legszélesebb rétegeket is hozzá akarják juttatni a kulturális igények kielégítéséhez. A bérleti ciklus műsorán operák, nagy zenekart igénylő színművek és hangversenyek váltakoznak. A kultúrberlet művészi adminisztratív irányítását Zsolt Nándor, mint elnök-karnagy, Komor Vilmos karnagy, Paul Tibor ügyvezető igazgató, Keleti Márton rendező és Hannover György titkár intézi. Az előadások során vezényelnek: Zsolt Nándor, Komor Vilmos, Márkus Dezső, Ádám Jenő, Vaszy Viktor és Polgár Tibor. A hangversenyek közül különös édeklődésre tarthat számot, hogy Failoni vezénylete mellett Bartók Béla Beethoven hangversenyt játszik, Weissbach Mahler I. szimfóniáját vezényli, Zsolt Nándor pedig Scriabin (Szkrijabin) Prometheusát mutatja be. A Budapesti Hangversenyzenekar a bérleti előadásokon kívül az idei évadban is megtartja külföldi nagy karmesterek közreműködésével zenekari estjeit, amelyeken vendégdirigensek: Klemperer, Walter Bruno, Schuricht, Weingartner, Butnikov, Lévy Ernest és Ormándy Jenő lesznek. A műsorokon több eredeti bemutató és Magyarországon először játszott mű szerepel.”

Mozgalmas élete során Zsolt Nándor sosem feledkezett meg szülővárosáról, Esztergomról, amelynek kulturális életét szervező munkájával és fellépéseivel is segítette. Sikeres életének tragikus módon gombamérgezés vetett véget 1936 júniusában. Egy évvel később még megemlékeztek róla Esztergomban többek között Zathureczky Ede, Stefániai Imre, Schmidthauer Lajos, Zsámboki Miklós, Lengyel Gabriella, Szervánszky Endre személyes részvételével illetve közreműködésével. Később azonban megfeledkeztek róla és az 1945 után megjelent magyar nyelvű zenei lexikonok már meg sem említik. Munkássága pedig megérdemli az emlékezetet.

Tóth Anna

Sorozatunk befejező részében a hangversenypódiumon leggyakrabban felcsendülő Beethoven-művekből válogattunk magyar hatásról tanúskodó részleteket.

Korábban (Zenekar, 2000. szeptember) már részletesen foglalkoztunk az Eroica-szimfónia (Op. 55, 1801-1803) gyászindulójának főtémájával.

Lássuk most a főtéma-utótag „...szélesívelésű, méltóságteljes melódiáját...” (Bartha D.: Beethoven kilenc szimfóniája, Bp., 1956, 109.l.).

Ez a „rávezető” ritmikai képlet rokon azzal a formulával, amellyel az F-dúr románc A-betű

utáni 9. ütemében már találkoztunk. Íme az Eroica-gyászinduló főtéma-utótagja (49. kotta), és néhány verbunkos tánc:

Bihari: Magyar tánc (részlet), lásd: Szabolcsi: A magyar zenetörténet kézikönyve, Bp., 1955, 94.l. (50. kotta, 2., 4., 6., 8. ütem)

Lissznyay Julianna hangszeres gyűjteménye (az 1800-as évek elejéről, Tari Lujza közreadásában, Bp., 1990) 170.l. 32. sz.[63] (Az 1. ütem ritmusképletével azonos az 5. és 6. ütem is.) (51. kotta)

Rózsavölgyi: Estvéli hangok (Serenade), lásd: Papp G.: A verbunkos kéziratok emlékei, Bp., 1999. 77.l. 49.sz. (52. kotta)

Rózsavölgyi, lásd i.m. 61.l. 39.sz. (53. kotta)

49. kotta

50. kotta

51. kotta

52. kotta

53. kotta

54. kotta

55. kotta

56. kotta

5. Lasso

57. kotta

A kis szextről a vezetőhangra
vivő harmonikus moll sor.

59. kotta

60. kotta

61. kotta

62. kotta

63. kotta

zsony, 1805, lásd Studia M., 21, 1979, 171.l.) c. sorozatának 5. sz. darabját, és a Kodály által feldolgozott Lassút

Rózsavölgyi, lásd i.m. 66.l. 57.sz. (54. kotta). A gyászinduló Maggiore-részének súlyra jövő, rövid előkét idéző ritmikája és triolái mellé tegyük oda Berner Ádám 12 Magyar Nóta... (Po-

(lásd: Papp G. i.m. 209.l. 5.sz.) :55.,56., 57. kotta).

A már említett, széles ívelésű, verbunkos hatást mutató főtéma-utótag motívumának megfor-

dítása, tükörképe az f-moll fugato, „... a gyászinduló tételnek hallatlan művészettel kidolgozott, megrendítő hatású és szuggesztív szakasza.” (Bartha D.: i.m. 110.l.) (58. kotta).

A fenti fugato-rész is – a tétel főtémájához hasonlóan – a harmonikus moll sorból építkezik. A 4. ütemben induló, újabb (c-moll) téma-indításban is ott szárnyal, alatta ott zakatol (a 4. ütem 2. nyolcadától) ez a lefelé, a kis szextről (asz) a hávezetőhang felé tartó „hősi moll” dallamvonal, egyszer magasba törve, majd a mélységbe szállva, a tragikus, hősi sors felett érzett fájdalom páratlan szuggesztivitással élénk vetített, megrendítő képét sugározza.

Végül, „... a 213. ütemben lép be Desz-dúrban, mintegy túlvilági vigaszt hozó, nemesdallamú új témával az első hegedű... ha úgy akarjuk, ezt is a maggiore-téma szabad változatának tekinthetjük.” (Bartha i.m. 111.l.) (59. kotta)

Íme három, hasonló lüktetést mutató, korabeli kiadvány:

Kauer Ferdinánd, 1808, Bécs, lásd: Studia M., 21, 1979, 185.l. 12.sz. (60. kotta)

Hat magyar tánc, 1791, Bécs, lásd: Studia M., 21, 1979, 156.l. 2.sz. (61. kotta)

Ungarische Nationaltaenze ... aus Galantha, 1803, Bécs, lásd: Studia M. 21, 1979, 166.l. 14.sz. (62. kotta)

*

Beethoven G-dúr zongoraversenye (Op. 58) 1806-ban készült, tehát az 1803-ban írt III. (Eroica) szimfónia (Op. 55) és az 1804-1808-ig terjedő időszakban komponált V. szimfónia (Op. 67) megszületése közötti időben keletkezett.

A mester egyik legjelentősebb műve ez a mélyen lírai alkotás, amely a humánus hősiességet hirdeti, mely igazabb győzelmeket arat minden harsonás diadalnál. (Szabolcsi: Beethoven, Bp., 1960. 243.l.) Második (Andante con moto) tételében a legsötétebb drámaiság, hatalmas feszültség fejeződik ki a zenekar és a zongora párbeszédében. „Beethoven legnagyobb hangszeres párbeszéde... vita az Alvilággal...” – írja róla Szabolcsi Bence (i.m. 144.l.) A zenekar szaggatott hangvételű, megrázó, sorssal birkózó, „konok alvilági refrén”-je (Szabolcsi) a hősi Eroica szimfónia gyászinduló tételének verbunkos lüktetését idézi fel számunkra. (Marcia funebre. Adagio assai) E lüktetést segíti – ugyanúgy, mint a komor hangvételű gyászinduló 1. ütemében – a 2. ütemben fontos ritmikai szerepet betöltő, harminketted értékű előke. Lássuk most a G-dúr koncert második tételén végigvonuló zenekari témát.

Amint Szabolcsi említi, „... Beethoven, alig néhány évvel az Eroica után, megkezdte a maga még igazabb hőskölteményét.” (i.m. 243.l.) (63. kotta)

*

Major Ervin már korábban rámutatott (A magyar muzsika könyve, Bp., 1936, 11.l., vö. Studia M. 26, 1984, 66.l.) ezért csak röviden utalunk rá, hogy az „István király” nyitány (Op. 117, 1811) lassú bevezetésében (lásd 5. - 6. ütem) felismerhető Bihari egyik tánca.

Major tanulmányából azt is megtudjuk, hogy:

„... Káldy Gyula, a kuruckor zenei emlékeinek érdemes gyűjtője szerint Bihari játékát Beethoven Bécsben »több ízben nagy kedvvel hallgatta«, sőt, »egyik lassú magyarjának dallamát Köniig Stephan-hoz írt nyitányában fel is dolgozta«.

A VII. szimfónia (Op. 92. 1811-12) fináléja főtémájának sodró lüktetését idézi a következő Friss (Bengraf József: 12 Magyar Tántzok... Bécs, 1790, 11. szám, lásd Studia M. 21, 1979, 154.1.), majd a tétel 63. ütemében induló melléktema-motívumban véljük felismerni azt a hangulat-típust, amit a következő Rózsavölgyi-verbun-

kosban (Papp G. i.m. 64.l. 51.sz., Trio) találunk meg: (64., 65., 66., 67. kotta)

Beethovennek az V. szimfónia (Op. 67., 1804-1808) lassú tétele főtémájához írott vázlatával (Andante quasi menuetto) kapcsolatban írja Bartha Dénes: „... A főtéma eredeti táncos jellegét... sikerült Beethovennek maradéktalanul el-tüntetnie.” (i.m. 154.1.) Megjegyzi továbbá (i.m. 109.1.) az Eroica szimfónia gyászindulójával kapcsolatban, hogy „... az első 8 ütemnyi zenei periódus dallamában nem találunk két ütemet, amely-

nek a ritmusa egymással mindenben egyeznék. (Hasonlót figyelhetünk meg később az V. szimfónia lassújában.)” – írja. Vizsgáljuk meg közelebbről az V. szimfónia lassú tételének főtémáját, mindenekelőtt annak korábbi vázlatát (68. kotta).

Beethoven menüettes lüktetéssel, páratlan (3/4-es) ütemben képzel el a tételt. Vajon miért kelti fel mégis érdeklődésünket a főtéma vázlata, pedig tudjuk, hogy a verbunkos táncok páros ütemben (4/4, 2/4, 4/8) íródtak, ez a stílus egyszerűen nem tűri az ettől eltérő lüktetést?

Hasonlítsuk össze Beethoven vázlatát azzal a 18. és 19. század fordulójáról való verbunkos kézírattal, amely 1166 sz. jelzettel, „Lavotta?”-bejegyzéssel található a Régi Zeneakadémia kottatárában (vö. Zenetudományi Dolgozatok, 1982, 102.l. 11.sz. 1. Verbung trio-része, lásd még: 116.l., 62. szám; ehhez hasonló az 54. szám.) (69. kotta)

Helyezzük a kézirat idézett trio-része mellé azt a verbunkos táncot, amely – a keletkezés idejének megjelölése nélkül – Papp G. már idézett kiadványának 122. oldalán, 110-es számmal található: (70. kotta)

Az idézett verbunkosoknak – a Trio-résznek, és a „Magyar” feliratot viselő táncnak – a dallama hasonló hangulati körben mozog, mint Beethoven téma-vázlata.

Ismerős nekünk ez a hangulat-típus.

Bihari Bécsben megjelent (1807, 1810, 1811) Magyar táncának (Szabolcsi: A magyar zene-történet kézikönyve, Bp., 1955, 94.l., vö.: Studia M. 21, 1979, 178.l. 2.sz.; 191.l. 2.sz.; 199.l. 10.sz.) jellegzetes fordulót látva (lásd: 71.sz. kotta, 2. ütem második fele) a funkciós gondolkodásmód alapján az a-moll hangsor emelt VII. fokára épített szűkített szeptim jutna eszünkbe (lásd Mies kottapéldáját: Zenekar, 2000., szept., 37. l.), pedig itt valójában a jellegzetes „hósi” harmonikus moll sornak a vezetőhangról a kis szextre felmenő, „lerövidített” utat bejáró formuláját kell látnunk, ami mintegy előkészíti a következő ütem kis szextről a vezetőhangig ereszkedő, jellegzetes triolás ritmikával külön is hangsúlyozott, a harmonikus moll hangsor által megjelenített, „magyaros” hangulat-típusát.

Igen jellegzetes ez a magyar lelki alkathoz közel álló moll sor, amelyben az alaphang kis szextről a vezetőhangra lefelé vivő skála sajátos jellege dominál, büszke, délceg, „hósi” karaktert, ugyanakkor lágy, kissé szentimentális, „magyar” lelki alkatot tükrözve.

Ez a hangsor és hangulat jelenik meg többek között a G-dúr románc verbunkos részében (9-10. ütem), az F-dúr románc C-betű utáni 2. ütemében, az Eroica szimfónia gyászindulójának 6.-7. ütemében és ugyanez tűnik fel abban a rövid f-moll epizódban is, ami az V. szimfónia lassú tételének 3.-4. ütemében található, csak itt a sajátosan ritmizáló, hangisméltéses változattal találkozunk (72. kotta).

Mielőtt Beethoven említett motívumát megvizsgálánk, megemlítjük, hogy Bihari d-moll Requiemjének 13. ütemében a hangisméltéses kiemelés – bár más ritmikai köntösben, amint azt a

64. kotta

65. kotta

66. kotta

67. kotta

Verbunkos ritmusok a III. és VII. szimfónia fináléjában (lásd a 213., illetve 54. ütemtől). Az Eroicából vett részlet (1. ütem) fordított ritmikai képletét adják a VII. szimfónia 76-79. ütemei.

Andante quasi menuetto (vázlat)

68. kotta

Andante con moto

69. kotta

TRIO

70. kotta

Magyar Lassan

71. kotta

72. kotta

veszprémi sorozat 102. számánál látni fogjuk – ugyancsak megfigyelhető (73. kotta).

A „cifra” alkalmazása nem öncélú. A feszültség fenntartása mellett a hősi harmonikus moll sor „sarokhangjainak” (bé-gé-é-cisz) ismételtetésével lehetőség nyílik a sajátos hangulat-típust előidéző jellegzetességek kiemelésére. A dallam alapülkötését a pontozott tizenhatod-harminckettes ritmika adja, de a pont helyére (az első kivételével) mindegyik formulába – mintegy emlékeztetőként – betoldja a kis szextről a vezetőhangra levívó, a harmonikus moll sort „lerövidítő” (leegyszerűsítő) dallamvonal előző sarokhangját is. Így még elevenebb, maradandóbb a hangulati hatás.

Az előző formulával szemben a Magyar Nóták Veszprém Vármegyéből c. sorozat 102. számának 9. ütemében (a darabot közreadó Ruzitska Ignác A. J. monogrammal látta el ezt az a-moll

verbunkost, amit talán Árvai János híres győri cigányhegedűstől hallott Balatonfüreden. A darab a Bihari-műjegyzék 60. száma) Bihari az alapülkötésből adódó, pontozott tizenhatod-harminckettes ritmikai formulát alkalmazza, de ismét módját ejtve, hogy a vezetőhang felé ereszkedő hősi moll sor előző „sarokhangja” is megszólaljon. (74. kotta)

Ezt a formulát követi Beethoven is az V. szimfónia 2. tételének 3.-4. ütemében, mindössze azal a különbséggel, hogy a 3. ütem második hangjaként – a kis szextről leereszkedő dallamvonalnak megfelelően – a cé-harminckettes hangot részesíti előnyben, szemben Bihari szilajabb, csapongóbb formulájával (72. kotta).

Az eredeti vázlatához képest merészebben, „zegzugosabban”, hősibben folytatódik a főtéma, amelynek szerzője külön gondot fordít a harmonikus moll jelleg kiemelésére.

mégma mindketten „magyarul” szólnak is hozzánk...

Korábban már felhívtuk a figyelmet (Zenekar, 2000. szeptember, 37. l.) Paul Mies: Die Bedeutung der Skizzen Beethovens zur Erkenntnis seines Stiles (Lipscse, 1925, 120.l.) c. munkájában, az Eroica szimfónia gyászindulójának első vázlatával kapcsolatos észrevételére, mely szerint annak 6. ütemében – bár a főtéma dallamvezetése ekkor még csak körvonalazódik – a felső asz-hangot (a tétel hangneme c-moll) Beethoven már ebben a korai alkotói stádiumban kiírja!

Az említett „hősi” hangulat-típust megjelenítő, az alaphang kis szextjétől a vezetőhangig lefelé vivő, harmonikus moll hangsor jellegének ismeretében egyáltalán nem meglepő a Mies által említett, az Eroica szimfónia lassújának első vázlatában jó előre kiírt felső asz-hang a főtémában, hiszen Beethoven a vázlat készítésekor nyilvánvalóan a zenei tartalomhoz illő, sajátos hősi hangsorban gondolkodott, amelynek fontos „végpontja” az általunk oly gyakran emlegetett kis szext.

Lássunk most néhány újabb példát a korabeli verbunkos kiadványok köréből az előbb említett harmonikus moll skálát illetően:

Verbunkos dal (Magyar) Gáti István zongoraiskolájából (1802). A Kodály által feldolgozott dallam kezdete és befejezése. (75., 76. kotta)

A G-dúr hegedűrománc verbunkos részében, az 5. ütem végétől szintén az alaphang (a hangneme e-moll) kis szextjétől lefelé, a vezetőhang felé törekvő, jellegzetes harmonikus moll hangsor tűnik fel, amely sajátos hangulatával a 9. ütem végén, majd a 13. ütem végén induló motívumban is jelen van. Hasonlítsuk össze Beethoven fenti motívumát a Gáti István által közzétett, majd Kodály által feldolgozott dallammal! (77. kotta)

Bengraf József: 12 Magyar Tántzok, 1802-7, Bécs, 1. szám, lásd Studia M. 21, 1979, 153.l. (78. kotta)

Kauer Ferdinánd: 12 Hongroises, 1808, Bécs, lásd: Studia M. 21, 1979, 185. l. 12.sz. (79. kotta)

Ungarische Nationaltänze... 1808, Bécs, 7. szám, lásd: Studia M. 21, 1979, 188. l. (80. kotta)

Kisfaludy Sándor: Magyar, 1823, Buda, lásd: Studia M. 21, 1979, 214.l. 61. sz. Trio (81. kotta).

Beethoven verbunkos variációja (77. sz. kottapélda) kapcsán – amely hasonló jellegű, mint a Gáti által Budán, 1802-ben kiadott „Igaz Anya Magyar haza...” kezdetű, később Kodály által feldolgozott „Magyar” – felvetődik a kérdés, hogy Gáti esetében is nem valamelyik verbunkos dallamunk variációjával van-e dolgunk, amely később – talán a variációs változat jobb énekelhetősége miatt – kezdett önálló életet élni.

Ha Gáti variációs jellegű dallama mellé tesszük Svastics János: Érzés hangjai (Pest, 1844, lásd Studia M. 32, 1990, 119. l., 102.sz.) címmel közreadott dallamát, amit mi Brahms 20. magyar tánc forrásának tartunk (Zenekar, 2000. június, 31.l.), úgy tűnik, valami ehhez hasonló korábbi változat lehetett a „variáció” alapját képező dallam.

73. kotta

74. kotta

Egyéb, magyar hatásról tanúskodó Beethoven-részletek mellett az V. szimfónia idézett motívuma arra is figyelmeztet bennünket, hogy a XX. századi „fejlődés” nyelvi és zenei identitástudatunkat annyira megviselte, hogy már nemcsak Arany Jánost nem értjük igazán, de Beethoven sem,

75. kotta

76. kotta

77. kotta

78. kotta

79. kotta

80. kotta

81. kotta

82. kotta

83. kotta

84. kotta

Egyébként hogy mennyire magyaros, a XIX. sz. elejét idéző, harmonikus moll sorban kifejezésre jutó hangulat-típussal találkozunk Gáti dalmában, erről megbizonyosodhatunk, ha egymás mellé tesszük 80. sz. kottapéldánk első és 81. példánk első ütemét (utóbbit c-mollba transzponálva)!

Lássuk most a Gáti-féle, Kodály által feldolgozott verbunkos záróformuláját (76. sz. kotta) majd nézzük meg az F-dúr románc szenvedélyes, „szilaj” középrészének indítását (82. sz. példa). A románc C-betű utáni 1. ütemében ugyanúgy az f-moll alaphelyzetű hármashangzat keretei között mozog a motívum, akárcsak az V. szimfónia lassújának 1. ütemében és a 2. ütem elején (68. kotta), majd a folytatás alulról indul, bejárva a jellegzetes harmonikus moll sort, végül – ezúttal minden átmenet nélkül – merészen a vezetőhang felé hajlik.

Az Egmont nyitány (Op. 84, 1810) Allegro rézsében (59-66. és 193-200. ütem) is feltűnik az ereszkedő harmonikus moll sor, ennek hangjából építkezik a téma: (83. kotta) amelyhez a „hősi” hangulati alátámasztást a brácsák és eszellok adják, a kis szextre fellépő cé-desz nyolcadok szüntelen ismételtetésével. (Hasonló a szándék a 63-as, e-moll kottapéldában többször előforduló, a kis szext által uralt, cé-há mozgások esetében is.)

Összevetve az Eroica-lassú főtemáját (c-moll) és az F-dúr románc f-moll középrését (C-betű utáni 1.-2. ütem), az V. szimfónia lassújának 1.-4. ütemét (a felütés nélkül) és az Egmont nyitány fenti részletét (f-moll), megfigyelhetjük, hogy az említett, 8,2,4 és 8 ütemnyi egységek első felében az alaphelyzetű moll hármashangzat keretei között, második felében pedig a hősi harmonikus moll sor körében (vagy legalábbis annak Bihari „módra” egyszerűsített, csak az ún. sarokhangokat tartalmazó hangjai mentén) mozog Beethoven dallama.

Ez az összefüggés további támpontot adhat az Eroica-lassú 3. ütemének helyes súlybeli értelmezéséhez, ugyanis az említett „szabály” szerint ebben az ütemben a dallam vázát az alaphelyzetű c-moll hármashangzat hangjai kell hogy adják (lásd: Zenekar, 2000. szeptember, 39. l.)

Hogy Beethoven erre a cé-esz-gé „tengelyre” kívánta alapozni periódusa első felének dallamát, abból is látszik, hogy az első vázlatához képest

(lásd: Zenekar, 2000. szeptember, 37. l.), a 3. ütemet ef helyett gé-vel, a 4. ütemet há helyett esz-hanggal indítja.

Kiindulva abból, hogy az Eroica-lassú első vázlatában abban az időszakban keletkezett, amikor a két hegedűrománc, megfigyelhető, hogy az első vázlat 3. ütemében (akárcsak az F-dúr románc C-betű utáni 2. ütemében) – hangulati fokozásként – először a hősi jelleget próbálja felidézni, de végül mégis az alaphelyzetű moll hármashangzat keretei között marad. Előbb a ritmikai eszközökkel létrehozott, megindultságot kifejező, „elcsukló” motívum tűnik fel, majd a periódus második felében jelenik meg az igazi hangulati fokozás: a már régen eltervezett(!) asz-hangról (kis szext) lefelé ereszkedő, hősi moll sor.

Az V. szimfónia-főtéma esetében az ismerős hangulat-típus ellenére a páratlan ütemű lüktetés némileg elbizonytalanít bennünket, de ha összevetjük Beethoven dallamát a két korabeli verbunkos táncsal (69. és 70. kotta), az a gyanúnk támadhat, hogy ezek a dallamok valahonnan „ismerik” egymást.

A tétel főtemájáról Bartha Dénes írja (i.m. 154. l.), hogy „... a főtéma eredeti táncos jellegét ... sikerült Beethovennek maradéktalanul eltüntetnie...”, ezzel szemben Szabolcsi szerint (i.m. 297. l.) a főtéma végleges változata itt-ott megőrizte az eredeti menüett-jelleg nyomát.

Bartha Dénes kiemeli, hogy a lassú tétel első vázlat szerinti dallamának megnevesítése, stilizálása elsősorban ritmikai eszközökkel történt, és „... a menüett-dallam sablonritmikáját Beethoven hallatlan művészettel differenciált, egyéni, rendkívül változatos ritmikává formálta...”

A fenti megállapításokhoz először azt szeretnénk hozzáfűzni, hogy szerintünk a végleges változatban újjászületett a táncos jelleg. És itt, figyelembe véve Beethoven verbunkos stílusban való jártasságát, hajlamosak vagyunk felvetni: nem az Eroica-szimfónia lassújának „rendhagyó”, páratlan ütemű továbbfejlesztésének vagyunk-e tanúi, egy kevésbé feszes, folyamatosabban ívelő dallam megvalósulása érdekében, megőrizve az Eroica-tétel ritmikai gazdagságát?

Figyelembe véve az Eroica-gyászinduló és a G-dúr zongoraverseny (2. tétel) esetében már kihasznált lehetőséget, úgy tűnik, Beethoven most

nem „feszes” táncos lüktetésben gondolkodik, hanem a tétel mozgalmassabbá, változatosabbá formálása kedvéért választja a páratlan ütemet. De nyilvánvalóan nincs megelégedve az eredetileg elképzelt „Andante quasi Menuetto” hangvétellel, hajlékonyabb, kevésbé szögletes, táncos lüktetést keresve.

Mivel – feltételezésünk szerint – nem állt előtte páratlan ütemű verbunkos minta, ezért az ugyancsak táncos jellegű menüettel próbálkozott, majd miután ez a maga kissé szögletes, sematikus jellegével nem bizonyult megfelelőnek, a jobb lehetőségeket nyújtó, hajlékonyabb mozgású, valamint az eredeti dallamötletből természetesen adódó verbunkos ritmikát választotta – rendhagyó ütemben. Bizonyára foglalkoztatta a könnyed, „con moto” módra folyamatos, ritmikai változatoságot kínáló lüktetés meglerése, mely változatoságnak a zegzugos dallamvonalnak utat nyitó, hangnemi irányváltásokkal igyekezett további hangulati alátámasztást adni.

Úgy tűnik tehát, mintha a III. és V. szimfónia lassú tétele főtemájának ritmikái inspirációja egy tőről fakadna. Nehezen képzelhető el, hogy Beethoven korábbi verbunkos zenei tapasztalatai ne játszottak volna közre a téma nagy műgondról tanúskodó kifermálásában, és hogy ne törekedett volna valamilyen újrásra az Eroica-gyászindulóhoz képest. Sőt, éppen ezt az újító szándékot véljük felfedezni ebben a nagyszerű főtémában, nem megfélekedve arról, hogy a valamivel korábban írt Eroica-gyászinduló is példa nélkül álló újításnak számított a maga idejében.

Beethoven nyilvánvalóan nem kötötték azok a tradicionális szabályok, amelyek a korabeli magyar táncmuzsika művelőit. Ha egy 6/8-os ír dalmatot 2/4-es magyar táncra alakíthatott (VII. szimfónia, finále-főtéma), miért ne szabhatta volna át kissé a megszokott verbunkos köntöst, hogy jól érezze abban magát a verbunkos stílusban rejlő, lüktetésbeli csábítás és ritmikái-hangulati változatosság igénye által létrejött, újszerű, páratlan ütemű táncdallam.

Ami verbunkosaink ütemjelzéseit illeti, az 1784-1823 között megjelent táncaink szinte kivétel nélkül 2/4-es ütemben kerültek lejegyzésre. Az 1820-as évek közepétől találkozunk Rózsavölgyi adagio-, largo-, maestoso-tempójelzésű darabjainál 4/8-es lejegyzéssel, ami ezt követően egyre gyakrabban fordul elő.

Az V. szimfónia lassújának főtemájára pillantva az a benyomásunk támad, mintha „megcsönkített” ütemekből álló, „sietős” verbunkos táncot látnánk.

Vegyük szemügyre az Eroica-gyászinduló lüktetésére emlékeztető, Rózsavölgyitől való „Lassú Magyar”-t (Magyar Nóták Veszprém Vármegyéből, 115. szám, 1831, Bécs). (84. kotta)

Meglepő eredményre jutunk, ha a darab első négy üteméből elhagyjuk az első nyolcadértékeket, továbbá a 4. ütem végén lévő negyed hang helyére előre hozzuk a Rózsavölgyi-darab 11. ütemének második felére eső, pontosított nyolcad-tizenhatod ritmikát. Csupán ilyen

85. kotta

demes egy pillantást vetnünk a korábban már vizsgált G-dúr zongoraverse ny második tételének 32-35. ütemére. A verbunkos ihletettségu zenekari

86. kotta

Beethoven és a magyar zene kapcsolata szempontjából.

Major Ervin írja róla: „... Ismerte Beethoven Kisfaludy Sándor is, a Himfy-daloknak marsok és verbunkosok komponálásával is foglalkozó népszerű költője. Kisfaludy Sándor maga említi 1832-33-i önéletrajzához – minden közelebbi adat nélkül – a nagy bécsi mester nevét. Zilahy Károly 1859-es cikke ezt az ismeretséget 1793-ra teszi...” (Fejezetek a magyar zene történetéből, Bp., 1967, 58.l.)

A lipcsei Allgemeine Musik Zeitung 1816. március 13-i számának melléklete számára „egy kiválóan nagybecsült komponista” (megj.: Fusz János, 1772-1819, aki Bécsben Albrechtsberger tanítványa volt az 1800-as évek elején) hat eredeti magyar dalból és táncból álló sorozatot küldött be, úgy lejegyezve, ahogy azokat előző évi (1815) magyarországi utazása alkalmával hallotta (lásd Major i.m. 66.l.).

A lipcsei lapban közölt 2. sz. dallam egy Kisfaludy-költemény szövegével jelent meg, amelynek címe: Magyar Szüretőlő Ének.

A dallamot Major vándorló dallamként határozza meg. Eredetét nem ismerjük, de kezdete feltűnően hasonlít Schubert 1815-ből való „Pusztai rózsá” c. dalára.

A Beethoven által feldolgozott Magyar Szüretőlő Ének záradékainál jól felismerhetők a verbunkos stílusjegyek (90. kotta)

Szabolcsi Bence „Egy Beethoven-dallam története” c. dolgozatában (Éneklő Ifjúság, 1943. október, III. évf. 2. sz., 15.l.) mutatott rá, milyen fontos állomást jelentett ez a dallam a hosszú, három évtizednyi vajúdás árán kiformalt Örömoda-dallam megszületéséhez vezető úton.

„... Hántsuk le róla a verbunkos-cirádát – ott lappang mögötte az a tercről induló, kvintig fel-lépő, aztán aláhajló népies dallam, az az egyszerű »mindenki éneke«, amelyet Beethoven keres. Csak épp hogy a jó kezdet rosszul, érzélgős-laposan folytatódik...” – írja.*

Szabadságvágy és hősiesség... E fogalmak századokon át kísérték végig történelmünket. Csoda-e hát, ha Beethoven magyar ecetet használt hősi tablói megfestéséhez?

Kodály írja 1943-ban (Visszatekintés, 1982, II. köt. 270.l.):

„... a magyarság szempontjából alig felbecsülhető már az a pusztá tény is, hogy külföldiek magyar zenét akartak írni... sok esetben nagy mesterek maradandó művei őriznek magyar színt és jelleget távoli jövőnd számára is. Kétségtelen ebből: azt az új, elütő színt, amit a magyarság zenei téren hozott, az európai népek észrevették, megkedvelték, próbálgatták. A magyarság nemcsak azáltal lett európai, hogy ő tanult a többi néptől: azok is tanultak tőle... Ideje már a magyar szellem terjeszkedésének ezen a kevésbé ismert területén is szemlét tartani...”

Magyar szín és jelleg távoli jövőnd számára... nekünk felbecsülhetetlen örökség. Talán így is mondhatnánk: Beethoven magyar stílusa.

Rakos Miklós

87. kotta

88. kotta

89. kotta

90. kotta

csékely beavatkozás kell, hogy megkapjuk az V. szimfónia lassúja főtémájának első három, valamint 5. ütemének ritmikáját. (Beethoven a 4. ütemhez hasonló ritmikát alkalmaz a 6. ütemben is, mely képlet ugyancsak megtalálható Rózsavölgyi darabjában, a trió elején.)

Úgy tűnik tehát, hogy Beethoven lényegében ugyanazt a ritmikai séma-fűzést követi, mint Rózsavölgyi, csak éppen verbunkos szerzőnk ezt a magyar stílus keretei között, páros ütemben teszi. Természetesen nehéz lenne megmondani, hogy a Rózsavölgyi nevét viselő verbunkos, vagy netán annak korábbi változata létezett-e az V. szimfónia keletkezésének időszakában, de ennek vizsgálódásunk szempontjából nincs is jelentősége. Hiszen a verbunkos stílus egyben a sémák mestéri módon történő egybefűzésének művészete is, mint ahogy egy köntös stílusbeli egységet tükröző, változatos, de mértéktartó eleganciával történő kihímezése is az, csak igazi mester kell hozzá!

Végül, az V. szimfónia variációs formát követő lassújával kapcsolatban említést érdemel még, hogy a 98. ütemtől – mintha csak egy verbunkos „figura” részét hallanánk – a brácsák és csellók harminckettedekben idézik fel a főtémát.

A 165. ütemben, a fafúvósokon megszólaló újabb variáció (asz-moll), fojtott hangú, de igen feszes lüktetése, a pontosított ritmusok zakatolása újabb remek ráérezés a verbunkos stílusban rejlő hangulati-ritmikai lehetőségekre. (85. kotta)

*

Mielőtt a IX. szimfónia (op. 125.; 1809, 1818, 1822-23) elejét tanulmányozni kezdenénk, ér-

téma itt már csak töredékesen, a feszes alapliktetést felidézve vesz részt a párbeszédben. (86. kotta)

Ezzel a „töredékkal” indít Beethoven a IX. szimfónia elején, majd a mélyvonósok „szellemidéző” ködének gomolygása közepette fokozatosan összeáll a hősiesség tükröző, verbunkos ritmikái köntösbe öltöztetett, első téma.

Az energikus, nagy intenzitással felharsanó, büszke tartású téma később lágyabb, verbunkos ritmikával sűrített, „igazibb” arcát mutatja felénk, amikor a hegedűkön szólal meg. Az addig szüntelen feszültséget hordozó lüktetés megpihen, oldódik kicsit. Olyan hangulatot ébreszt, mint egy könnyes visszaemlékezés – boldogabb időkre... (198. és 427. ütem). (87. kotta)

Az említett részletben arra a „biharis” ritmikára és lüktetésre ismerünk rá, ami Bihari 1810-ben Bécsben kiadott „7 Magyar” c. sorozatának 4. sz. darabjában, valamint Lavotta 1810-ben, Bécsben megjelent (Studia M. 21, 1979, 192.l. 3.sz. Coda) Ungarische Melodie c. verbunkosában is megtalálhatunk: (88. és 89. kotta)

Az utóbbi két kottapéldában szereplő, jellegzetes verbunkos ritmikát Beethoven tizenhatod szünetek beiktatásával teszi még feszebbé, s ezáltal a belső zaklatottság érzése még szuggesztívebb kifejeződést nyer.

*

Kisfaludy Sándor – aki maga is hegedült – verbunkos szerzőként már helyet kapott tanulmányunkban, de költőként is jelentős a szerepe

Emlékezetes koncert: 2000. december 14.

Kivétel erősíti a szabályt – íme, nem minden jó koncert hatása enyészik el a ruhatárnál! Aki december 14-én hallotta Beethoven *Missa Solemnis*-ét a Zeneakadémián, nemcsak, hogy nem egykönnyen felejt el – hanem beszélt is róla. Így értesültem arról, hogy mit vesztettem, s ezért – jobb későn, mint soha alapon – hangfelvételtől pótoltam „mulasztásomat”.

Nem vitás: más az élő koncert atmoszférája, sokminden „nem jön át” a mikrofonokon keresztül. Ráadásul, a látvány emfatikus többlete nélkül többet meghallunk a tényleges hangképből. Az előadást minősíti, hogy – apró hibák ellenére – elképzelhetőnek, sőt, kívánatosnak tartanám live-felvételekenti megjelentetését. A legtöbbet adja ugyanis, amit egyszeri előadás tehet: megsejteti a beethoveni szándékot, fogalmat adva a kompozíciók monumentalitásáról.

Az elmúlt években szinte divattá vált nagylélegzetű oratorikus művek koncert-programokon való megszólaltatása; ezek legtöbbje szinte ismeretlen (legalábbis a nagyközönség elenyésző százaléka érkezik ilyenkor a mű ismeretében, „felkészülten”), tehát egyszeri-primer élménnyé válik. Ilyenkor a hallgató elégedetten tér haza a koncert végeztével, lám, ismét jelentős szellemi teljesítményt vitt véghez. A híres oratorikus alkotások helyzete sem különbözik ettől jelentősen – ilyenkor legfeljebb annak biztos tudatával ül be a publikum, hogy értéket kap. S e tudatban többnyire meg is nyugszik, s legfeljebb hagyja hatni magára a hangzást.

A *Missa Solemnis* nem egykönnyen adja meg magát sem az előadónak, sem a hallgatóknak. Monumentalitása – még ha sikerül is kifejezésre juttatni – nyomasztóvá válhat, amikor parány-voltunkra ébreszt rá. Kivételes élményt akkor okoz, ha a teremtés e paránya azt érzi: a mindenségnek része. Ezt a felemelő érzést aztán sokáig megőrzi a lélek, s hatása beragyogja a közeljövő hétköznapjait is.

Ilyesfajta élményt tudott adni *Jurij Szimonov* vezényletével a MÁV Szimfonikus Zenekar és a Magyar Rádió Énekkara, színvonalas szólista-közreműködőkkel (*Szabóki Tünde, Wiedemann Bernadette, Fekete Attila és Szüle Tamás*). A szünet nélküli, egyvégtében megszólaltatott kompozíció rendkívüli feladata ezúttal rendkívüli teljesítményt eredményezett. (A felforrósodott légkörben – csakúgy később a hangszalag mellett – készséggel megfeledeztünk akár a kevésbé sike-

res trombita-indulásokról, akár a nagyritkán jelentkező szólisztikus disztonálásról).

Köztudott, hogy amióta Beethoven megkomponálta, az előadók állandóan nehezményezték a lehetőségek határát súroló, maximalista feladatokat; ám Beethoven – épp közlendője okán – jottányit sem engedett! Azt, hogy mennyire nehezek, hangot-erőnléte próbálók a szólások, ezen az esten alig érzékeltük. Az erőfeszítés mindig jó értelemben, a kifejezés érdekében érződött, nem pedig az anyaggal való küszködés jeleként.

A legnagyobb élményt az adta, hogy *összprodukciónak* született; az est főhőse Beethoven lett. Tehát, akár a méltán népszerű karmester „kedvéért” ült be valaki a koncertterembe, akár csak a bérlet-kínálta lehetőséget használta ki, csakhamar elvarázsolódott. Szimonov nagysága épp abban mutatkozott meg, hogy a műegészet volt képes kézben tartani, mindig tudatosan elképzelt-megtervezett tételek (illetve szakaszok) egymásutánjából építve fel azt. A hangfelvétel tanúsága szerint: mindenki jó partnernek bizonyult. A MÁV Szimfonikus Zenekar a feladata magaslatán volt, minden tagja tisztában volt szólamának az egészben elfoglalt szerepével. Tehát: szimfonikus tablót jelenítettek meg némelykor, máskor érzékenyen kísérték, vagy épp rendkívüli affinitással előlegezték a később énekhangon (szöveggel) is megszólaltatott dallamot. A szólisztikus hangszerek (elsősorban a fafúvók) párbeszédet folytattak alkalmanként a szólistákkal, máskor azok mondandóját kommentálták (melodikus ellenszólammal). Szinte „természetes”, hogy a szólisztikus megnyilvánulások mindig kiválóan megoldottak (emlékezzünk a Sanctus hegedű-szólojának éteri magasságú szárnyalására!), de nem kevésbé értékelendő az együttes hangszercsoportjainak harmóniai érzékenysége, mely a váratlan akkordkapcsolatok, rendkívüli modulációk esetében maximális tudatosságról tanuskodott.

Vannak együttesek, amelyeket a többféle feladat zétforgácsol, mintha elvesztenék önmagukat a sokféle tennivaló között – másokra épp ellenkezőleg, építő jelleggel, netán lelkesítően hat a változatosság. Ez utóbbiak közé tartozik a MÁV-zenekar is. Náluk a széles szimfonikus repertoár stílárius biztonságot ad, az pedig, hogy gyakran kísérnek énekeseket, olyasfajta érzékeny együttműködésre szoktatta őket, amilyennel általában a kiváló opera-zenekarok dicsekedhetnek. A *Missa Solemnis* előadásakor mindezt kamatoztat-

ták. Azt pedig ahogy egy-egy vokális szólamot kopuláztak, egyenest példaadónak tartom (bárcsak hallotta volna a koncertet sok-sok zenekari muzsikuskunk!). Az unisono helyek azért (is) kényesek, mert nehéz megtartani a jó arányt, hogy ne nyomják el a hangszeresek az énekest, ugyanakkor adjanak számára biztonságot, támaszt (mindezt tökéletesen együtt-lélegző tempóban-ritmusban). Ráadásul, ilyenkor sohasem feledkeztek el arról, hogy énekszólámat játszanak (ez megintcsak az igényes karmesteri betanító munkát dicséri) – mert ha nem melodikusan fogalmazzák meg szólamukat, a dinamikától függetlenül is megnehezítik az énekes dolgát, aki a hangszeres hangzás ellenében hiába próbálná plasztikussá formálni szólamát.

E koncerten a Magyar Rádió Énekkara (karigazgató: Strausz Kálmán) fényesen bizonyította, hogy a profizmus nem jár szükségszerűen együtt a belefásultsággal, az érzelmi kiüresedéssel. Magukévá tették és kifejezésre juttatták a beethoveni remek érzés- és gondolatvilágot. Röviden: a kórus mindent tudott, mindig alkalmazkodott a mű-kívánta szituációhoz. Tudott tömbszerűen monumentális lenni, míg máskor mozgalmassággal töltötte meg a színpadot. Méltónak bizonyult a kinyilatkoztatásokra csakúgy, mint arra, hogy átvegye, folytassa a szólisták fohászát.

Jól győzték szólamuk embert-próbáló követelményét a szólisták is. Örömteli, hogy az együttesekben sem az alt, sem a tenor szólam nem sikkadt el soha – és külön öröm, hogy négy olyan szólista énekelt együtt, akiknek a hangja jól illeszkedik kisebb-nagyobb formációkban egyaránt. (Csak a Credo Amen-szakaszában érezhettük, hogy kevésbé tudatos a figyelmük, hangképzésük-intonációjuk biztonsága pillanatokra megingott.)

Szimonov biztos kézzel vezette az előadást. Ennek köszönhető, hogy a monumentális opuszt nem engedte szétesni tételekre. E szándékát még a köhögős-mocorgós, mindig lazítani kész közönség is akceptálta, ezzel is bizonyítva: önfeledten hallgatja Beethoven szeretet-himnuszát. Másfél órán keresztül aktívan részt venni a megszülető zene folyamában: lélektani erőpróba. És ha ennek eredménye kizárólag a jóleső fáradtság (amikor is belefáradunk a gyönyörködésbe), az a legnagyobb elismerés, siker. Azt bizonyítja, hogy értő közönséghez juttatta el a szerzői üzenetet a kiválóan felkészült előadói gárda. Köszönet érte.

Fittler Katalin

Elhunyt Sáránszky Pál hegedűkészítő

A negyedik polgári elvégzése után a Teleki térre járó Sáránszky Pál az alábbi kiírással találkozott: „Jó házból való fiút inasnak felveszek.” A Népszínház utca 25. alatt ekkor Cigl Rezső keresett hangszerműhelyébe „inasnak való” gyereket, ide jelentkezett Sáránszky és jegyezte el magát egy életre a hegedűvel.

A történelmi körülmények nem kedveztek a fennmaradásnak, Sáránszky Pál azonban meg tudta valósítani, hogy legalább egy szálon eljussanak a tradíciók ahhoz a generációhoz, amely megint a kézművesek számára kedvező feltételek között folytathatja tevékenységét. Élete nem csupán egy gazdag élet munkásságának állomásait, de egy művészetként számon tartott iparág csaknem a teljes 20. századra vonatkozó magyarországi történetének stációit is bemutatja.

A Cigl-műhely (1932–1937)

A legendás hírű Pilát mester első segédje, Cigl Jeromos alapította 1912-ben, aki negyed századot dolgozott Pilát Pál mellett és olyan segédek nevelkedtek keze alatt, mint a későbbi angol műhely vezetője Bárány Dezső, a Mogyoróssy cég majdani üzletvezetője Molnár József vagy éppen Mirth József. A jómódú Cigl Jeromos ingóságait eladták fiai (Géza, Rezső, Lajos), az örökösök, kivéve a műhelyt, amit Cigl Rezső megtartott és segédnek felvette az akkor 13 éves Sáránszky Pált. Miután ékek, culágok faragásával bebizonyította, hogy a szakmához megfelelő kezűvel és rátermettséggel rendelkezik, Sáránszky beiratkozhatott az Érsek utcai faipari szakiskolába.

Molnár József kilépése után Mirth irányította munkáját. Támogatta, hogy tanuljon hegedülni és arra biztatta, hogy törekedjék az önálló munkára. Hamarosan egyedül is készíthetett hegedűt, amit akkor még mestere neve alatt forgalmaztak.

Szakmunkásvizsgáján 1937-ben hegedűnyakszárccserét, alsókáva hajlítást, vonószőrözést és egy csellógerenda anyag kigyulását kérték tőle. Ebben az évben meghalt Mirth József is, aki betegsége miatt akkor már egyre kevesebbet dolgozott.

Egytel több ok volt arra, hogy éljen Spiegel János ajánlatával és a neves Reményi cégnél folytassa a munkát.

Háború (1939–1946)

1939-ben behívót kapott Sáránszky, bevonulása előtt azonban még megnősült. Kétéves alapképzés után Budapestre került, ahol 1944-ig a Honvédelmi Minisztériumban látott el adminisztratív teendőket. Így a szolgálat után lehetősége volt még alkalmi munkát vállalni Cigl Rezső és Reményi László(4) műhelyében is.

1944-ben a II. Magyar Gyalogezred harmadik zászlóaljával a nyugati frontra került, ahol Regensburg közelében amerikai hadifogságba esett. Az egyik amerikai tiszt megszállott hegedűgyűjtő volt, ami lehetővé tette, hogy Sáránszky még ott se szakadjon el teljesen hivatásától.

1946-ban egy teljesen elpusztult és gazdaságilag összeomlott országba érkezett haza, ahol az óriási infláció miatt nagyon nehéz volt elhelyezkedni. Kis idő múltán azonban munkát kapott Werner Alajostól és Reményi Zoltántól. Ekkoriban készített

igényes kivitelezésű hangszereit, vonóit Reményi nevére értékesítették. 1947-ben végül Reményi állandó munkára is alkalmazta és a cég segédjeként dolgozott az 1950-es államosításig.

A Reményi műhely (1947–1950)

Az 1920-as évektől Stenberget és Mogyoróssyt is megelőzve Reményi volt a legrangosabb hangszerkereskedő cég Budapesten, amit Reményi Mihály alapított 1890-ben, a belvárosi Koronaherceg utca 7. alatt. Később a Király utca 58-ba költözött.

A cégalapító Reményi Mihály (6) a Nemessányi –tanítvány Bartek Edétől tanulta a hegedűkészítő mesterséget, dolgozott Tanczer György mellett Debrecenben, majd Pilát Pál segédje volt Cigl Jeromos mellett.

Fiai iskoláztatása érdekében komoly anyagi áldozatot vállalt. Mindketten hegedűkészítők lettek; szakmai érdeklődést elsősorban az idősebb László mutatott, Zoltán inkább a kereskedelmi lehetőségek felismerése iránt vonzódott.

A cég kiváló szakembereket foglalkoztatott, akiket olyan jól meg is fizetett, hogy a híres Gucker Nándor és Laczkó Sándor is sokáig nem önállósultak, megmaradtak alkalmazottnak.

Sáránszky volt a cég hetedik alkalmazottja Bovier János, Frirsz Miksa (5), Gintra Sándor, Rumann Alfréd és Zimmer K. Ottó mellé, akik mind Gucker Nándor irányításával dolgoztak.

Az államosítás évei (1950–1956)

A munkatársak közül csak Frirsz Miksa volt elég szemfüles ahhoz, hogy az utolsó határidő (1949. szeptember 30.) lejárta előtt kiváltotta iparendélyét és megnyitotta saját műhelyét a Paulay Ede utcában. Itt javították hangszereiket az Operaház és az Állami Hangversenyzenekar muzsikusai.

Az államosítás után szinte az összes nagy hangszerkereskedő céget (Stenberg, Mogyoróssy, Stowasser, Reményi) a Fővárosi Hangszerkészítő és Javító Vállalat

ba tömörítették, amelynek konkurenciáját maguk az államosított cégek vezetői hozták létre a Minőségi Hangszerkészítő Szövetkezet megalapításával. Ezt Reményi Zoltán és Uhlík Béla igazgatta, velük dolgozott többek között Kovács Pál, Orbán Imre, Spitz József. A szakma igazi „vermét” azonban a bérek jelentették, amelyeket a legkisebb asztalos óradíjakban állapítottak meg Sáránszky minden tiltakozása ellenére, hosszú időre megásva ezzel a hangszerkészítés rangjának, utánpótlásának is a sírját.

Ő lett egyébként a pengetős részleg vezetője, ami elsősorban gitárok és nagybőgők szériaszzerű gyártását jelentette. Gépek híján számos betanított munkással állították elő a megkíván mennyiséget, sőt a későbbiek során megrendelt rendőrsípokot, jelzőkürtöket, dobokat, triangulumokat, egyebeket is.

Mindezzel párhuzamosan süllyedt egyre mélyebb válságba a század elején még virágzó magyar hangszeripar. Az itthon készült gyári hangszerek tanulóhangszerként voltak csak használhatók. Lassan már középkategóriájú hangszereket se nagyon lehetett beszerezni, miközben – legális és illegális úton – szépen lassan elhagyták az országot az értékesebb hangszerek.

Előbb-utóbb azonban annyira égető hangszerhiány keletkezett, hogy felmerült a hazai utánpótlás képzésének szükségessége. Sáránszky ezt tradicionális példákra hivatkozva 14 éves korban beiskolázott gyerekek képzésével gondolta megoldani úgy, hogy a legjobb mesterek mellé kerüljenek a tanulók, miközben a Zeneművészeti Szakközépiskolához tartozva sajátítanak el az elméleti tudnivalókat. Minden átgondoltsága ellené-

re elutasították a tervet. A hetvenes években ismét foglalkoztak vele, de a probléma csak 1991-ben, az új Hangszerésziskola megalapításával oldódott meg.

A hangszerkészítés 1956-ban már szinte haldoklott, a minőségi kézművesmunkára esküdött mester nem tudta megszokni a szakmai igénytelenséget és kilátástalanságot. Emigrálni készült, de a határon elfogták, és maradásra készítették. Egyedül Frirsz Miksának sikerült külföldre távozni, de az ő itthon hagyott üzlete is hamarosan tönkrement.

Önállósulás

Az ország elhagyásának kísérlete meghiúsult, meg kellett tehát próbálni itthon boldogulni. Hosszas várakozás után megkapta iparendélyét és 1956 decemberében eltartási szerződést kötött Pilát Pál özvegyével. Itt dolgozott haláláig. Ő javította a Zeneakadémián tanítók és tanulók hangszereit 1969-ig, amikor az akadémia saját hangszerjavító műhelyt létesített. A javítás azonban apró rutinfeladatainak egyike volt. Elsődleges tevékenységének az új hangszerek készítését tartotta. Ellátta szaktanáccsal, aki hozzá fordult, tanította a fiatalokat, kedvesen kínálta portékáit. Példát mutatott hangszereinek szépségével és kiváló hangzásával. A régi mesterek elvei és léptéke szerint élt. A Magyar Hangszerész Szövetség Aranykoszorús Mester címmel tüntette ki. Nyáron még Esztergomban személyesen adta át a saját maga által alapított díjat Guminár Tamásnak. Élete valószínűleg nyugodtabb lett volna, ha sikerül emigrálnia, a magyar hangszerkészítés azonban nagyon sokat veszített volna távozásával.

Adalékok az életrajz főbb mellékszereplőiről

(1) PILÁT PÁL

(1860 BENE OV – 1931 BUDAPEST)

1872 és 1877 között Thomas Zachnál tanult Bécsben. 1877-ben és 1878-ban Bernhard Enzensbergernél, utána két éven keresztül Gabriel Lemböck műhelyében dolgozott Bécsben.

1880 júniusától decemberéig ismét Thomas Zach mellett tevékenykedett. 1881-ben Budapestre költözött, ahol előbb Schunda Vencel Józsefnél, majd Bartek Edénél dolgozott. Bartek Ede halála után átvette annak üzletét, és 1883-ban önállósította magát. 1885-ben, 1889-ben és 1900-ban nyert érmet a budapesti illetve párizsi kiállításon. A Szent János bazilika és az Állami Operaház rendelt hangszereket tőle, és kitűnő mester lévén, a hegedűépítés mellett az utánpótlás képzésével is foglalkozott. Olyan mesterek kerültek ki keze közül, mint például Braun János, Reményi Mihály, Köhler Lajos, Cigl Jeromos, Frirsz Miksa, Paduch Ede, Bárány Dezső, Spiegel János és Muntyán Sándor.

Halála után özvegye vezette tovább az üzletet, amely időközben a Zeneakadémia közelébe, a Liszt Ferenc térre költözött. Azt, hogy műhelyét szinte eredeti állapotában csodálhatjuk meg mind a mai napig, a nemrég elhunyt Sáránszky Pálnak köszönhetjük, aki az özvegytől átvette és 1995-ben eredeti állapotában fel is újította.

Pilát Pál Stradivari és Guarneri modelljeinek alapján dolgozott. Lakkjai a sötétvörös árnyalattól a barnás-vörösre változtak, néha azonban narancssárga-narancspiros színezetet is kaptak.

(2) CIGL JEROMOS

(1874 BEZDEKOV – 1931 BUDAPEST)

A cseh származású mester Pilát Pál tanítványa volt, később társaként dolgozott 25 éven keresztül. Az 1896-os Millenniumi Kiállításon munkája aranyérmert kapott. Saját műhelyét 1912-ben nyitotta meg Budapesten, a Népszínház utcában. 1925-ben a kézműves váráson Ezüstkoszorús Mesterré avatták. Halála után fiai, Dezső és Géza működtették tovább üzletét egészen 1944-ig.

Cigl Jeromos egész életében elismert, számontartott hegedűépítő volt. Leggyakrabban Stradivari, ritkábban Guarneri hangszereinek formáit követte. Az F-lyu-

kakat Guarneri vagy Srtradivari, a csigákat mindig Guarneri mintájára készítette. Amerikai felkérésre egy is készített Gagliano-modell alapján.

A saját maga előállította barnás-vörös vagy vöröses-sárga olajlakk velencei terpentint is tartalmazott. Szikkadást elősegítő anyagok hozzáadásával jelentősen megrövidítette a lakk száradási idejét. Általában satírozta hangszereit, hogy a gyakran egyetlen darabból készített, erősen habos juharhátlap még érdekesebbnek látszódjék.

Céduláin, a szöveg mindkét oldalán, egy négyzetben fekvő „paragrafus” jel és névének kezdőbetűi találhatóak.

Székely Nándor tanulmánya 161 hangszerét említi. Három fia közül kettő (Rezső és Géza) apjuk mesterségét folytatták. A harmadik, Lajos muzsikus lett.

Cigl Jeromos fiain kívül Adami Géza, Molnár József, Vajdulák Gyula és Sáránszky Pál hegedűkészítők mestere-tanítója is volt.

(3) CIGL REZSŐ

(1898 BUDAPEST – 1946 BUDAPEST)

Cigl Jeromos legkisebb fia és tanítványa 1914-ben vizsgázott és vált társsá a családi vállalkozásban. Apja 1931-ben bekövetkezett halála után először testvérével, Gézával vezette tovább az üzletet, majd 1933-tól egyedül, egészen 1944-ig.

1932-ben aranyérmert nyert.

Eleinte apja stílusát követte, később egy 10 mm-rel rövidebb Guarneri-moddellel kísérletezett. Ő faragta a legfinomabban díszített csigát a családban és hasonlóan apjához, ő is a Guarneri modellt részesítette leginkább előnyben. Többnyire ő is satírozott, különösen a nem habos juhar esetében.

Céduláin a szöveg mindkét oldalán névének négyzetbe foglalt iniciáléja található.

(4) REMÉNYI MIHÁLY

(1867 PEST – 1939 BUDAPEST)

Éppen Nemessányi Sámuel halálának évében, 1881-ben, 14 évesen kezdett hegedűépítéssel foglalkozni Bartek Ede (Nemessányi sógora és tanítványa) műhelyében. Két évvel később, Bartek Ede korai halála után már Tanczer György tanítványa volt és itt szabadult fel 1885-ben. Inasként Ferenczy Sándornál (1886-1887) és Pilát Pálnál (1887-1889) dolgozott.

1902-ben alapította a Reményi Díjat, a zeneművészeti főiskolán minden második évben megrendezésre kerülő verseny számára, amelyen a győztes egy Reményi által készített mesterhegedűt kaphatott fődíj-

ként. Ezt a versenyt az 1949/50-es tanévben rendezték meg utoljára Magyarországon.

Reményi az elsősztályú mesterhangszerek kiemelkedő szakértője volt. Nagyon jó mester volt, ám sokoldalú tevékenysége a kereskedelem és a nyilvánosság terén alig hagytak időt számára ahhoz, hogy hegedűépítőként dolgozzon. Hangszereivel a Guarneri-Stradivari vonalat követte. A régi hangszerekhez szeszakkot, az újakhoz olajlakkot használt.

(5) REMÉNYI LÁSZLÓ

(1895 BUDAPEST – 1964 BUDAPEST)

14 éves korában kezdett hegedűkészítéssel foglalkozni apja, Reményi Mihály műhelyében. 1912-ben tette le az inasvizsgát. Csellózni is tanult, meglehetősen magas színvonalon játszott. Az első világháború kitöréséig hegedűépítőként dolgozott, először Georg Winterlingnél Hamburgban (1913), majd a Caressa & Français cégnél Párizsban (1914). Ezután vonult be katonának és a háborúból kitüntetésekkel ért haza. 1919-ben a Reményi cég résztulajdonosa lett.

Önállóvá válása után számos európai tanulmányutat szervezett magának, mivel apjához hasonlóan ő is a régi hangszerek megszállott kutatója volt. Az ő céduláival ellátott hangszerek között sok olyan van, amely más készítő – például Bárány Dezső, Cseri Kálmán, id. Damm Pál, ifj. Frirsz Miksa, Gucker Nándor, Köhler Lajos, Laumann Róbert, Lutz Ignác, Martin Hermann Richard, Michelberger János, Mirth József, Muntyán Sándor, Paduch Eduard, Papp József, Sáránszky Pál, Spitz József, Werner Alajos, Zimmer Karl Ottó – munkája. Több olyan hegedűépítő is volt, akik nem dolgozhattak önállóan és hangszereik Reményi (vagy más mesterek) nevét viselik.

(6) FRIRSZ MIKSA

(1884 BUDAPEST – 1952 – BUDAPEST)

Századunk első felének egyik vezető hegedűépítő mestere hasonlóan Spiegel Jánoshoz, Pilát Pál tanítványa volt. Apja műbútor asztalos volt, aki amatőrként időnként maga is készített hegedűket.

1899 és 1902 között tanult Pilát Pálnál és inasvizsgálója után kötött ismeretséget a würzburgi Karl Niedt-tel. 1908-ban önállóította magát Budapesten. Ráday utca 1. alatt lévő műhelyében két társsal, Mirth Józseffel és Mündl Ferencsel dolgozott. Az első világháború alatt feladta üzletét és egyedül, társak nélkül dolgozott Kálvária téri lakásában.

1932-ben idősebb fia, ifjabb Frirsz Miksa állt be mellé dolgozni, akit 1942-ben követett a fiatalabb Márton is. Később azonban mindketten bevonultak. A második világháború után az idősebb fiú a Reményi cégnél kezdett el dolgozni, míg Márton egészen 1950-ig apja műhelyében maradt. 1934-től ez a Dessewffy utca 22-ben volt, ahol mind a Bárány Dezső által vezetett „angol műhelybe”, mind a Reményi-műhelybe vállaltak „bedolgozást”.

Az 1936-os Budapesti Nemzetközi Vásáron elismerő oklevelet kapott, 1937-ben, a Nemzetközi Kézműves Kiállításon pedig Aranykoszorús Mester lett.

Modelljeit megrendelőinek kívánsága alapján választotta, maga a Guarneri, Stradivari és Nemessányi típusokat kedvelte. Így az olasz klasszikusokon kívül Nemessányi, Zach és mások hangszereiről is készített kópiákat. Műhelye messze távol tartotta magát a német és francia mesterektől.

Váltogatta az okker-, arany- és narancsszínű szeszakkokat, amelyeket a későbbiek során erősen satírozott. Alkalmanként elhasználságot imitált. A vöröses színezést, amit maga nemigen kedvelt, ritkán és csak speciális megrendelői kívánságra alkalmazott.

Nagyon szorgalmas mester volt. Hegedűk mellett néhány brácsát és csellót is épített. Bőgővel csak a javítás szintjén foglalkozott.

Idősebb fia és kiváló tanítványa, ifjabb Frirsz Miksa 1915-ben született és már gyermekkorában készített hegedűket. 1938-ban tette le az inasvizsgát, 1942-ben a mestervizsgát is. 1932-től tíz éven át, egészen katonai szolgálatáig dolgozott apja műhelyében, ahol együtt vállaltak munkát a Reményi, a Bárány cég és Werner Alajos számára is.

A második világháború után Reményiéknel dolgozott. Államosításuk után előbb a Liszt Ferenc tér 3. alatt, majd a Paulay Ede utcában létesített saját tulajdonú műhelyt.

1956-ban Kanadába emigrált, itteni műhelyét egy idő múlva tanítványa, Lakatos Ferenc vezette tovább. 1958-ban New York-ban, a Broadway-n nyitott műhelyt, ahonnan 1962-ben a Carnegie Hall közelébe költözött. Kópiáit a neves olasz mesterek munkáinak nyomán készítette és lakkozásnál szinte minden árnyalatot alkalmazott – az apai gyakorlattal szemben a vöröset is.

Két tanítványa volt: a budapesti Lakatos Ferenc és 1958-ban született Miklós fia, aki mind a mai napig vezeti apja New York-i műhelyét.

Művész és kézműves

Mathias Beck német rézfúvós hangszerész és hangszerszalón tulajdonos

Akkoriban szinte véletlenül fogott az egészhez. Mivel az esztergályos mester és műkedvelő muzsikus Werner Beck környezetében egyetlen hangszerüzlet sem volt, saját műhelyében akart néhány hangszert eladásra kínálni. Két kirakata közül az egyiket kiürítette és néhány hangszert rakott bele. Rövid idő múltán azonban akkora érdeklődés lett a hangszerek után, hogy átmenetileg fel kellett függesztenie esztergályos tevékenységét és minden figyelmével a zenei terület felé fordult.

Most már 25 esztendeje, hogy ez az a zeneház, amely a környék talán legnagyobb kínálatával rendelkezik. Werner Beck végre ismét elkezdhetett igazi kedvencének, az esztergályos kézművességnek hódolni, miután Matthias fia 1996-ban átvette a hangszerbolt vezetését.

Meglepő választék

Két emeleten és hétszáz négyzetméteren szinte minden megtalálható, amitől gyorsabban kezd verni a muzsikusszív. Majdnem minden hangszernek külön terme van, és így válhatott valóra, hogy egy harántfuvolát például olyan intim atmoszférában lehet kipróbálni, amely elfeledteti az eredeti környezetet: azt, hogy valójában egy hangszerüzletben vagyunk.

Minden részlegben ugyanazzal a gondossággal keresik ki az egyes hangszereket. Legyen az szaxofon vagy gitár, konga vagy blockflöte: mindig megtalálni a profiknak való egyedi, kiváló álomdarabot, de mesés választékuk van a kezdőknek és tanulóknak javasolt hangszereknek is. Az alacsony ár azonban nem jelent rossz értelemben vett olcsóságot vagy selejtet, amivel egyébként egy kereskedő pillanatok alatt „jó üzletet” csinálhat.

Különösen meghatározó benyomást keltenek a rézfúvós hangszerek, ezeken belül is a trombitarészleg. Látszik, hogy ez a zeneház „lelke”, ezt a részleget viseli leginkább szívében a tulajdonos. A teremben felállított számos harmona mint pozaunerdő fogadja a látogatót. Stomvi spanyol készítő nemes trombitái impozáns kiállítófalon kínálják magukat.

Művészi munka

Ez a vonzódás a rézfúvós hangszerek iránt nem véletlen, hiszen Matthias Beck már gyerekkorában eljegyezte magát a trombitával. Az első hangokat apjától tanulta, és már tizenhat évesen elkezdte zenei tanulmányait a stuttgarteri Zene- és Képzőművészeti Főiskolán. 1984-ben sikeres záróvizsgát tett trombita és blockflöte szakon, majd Nürnbergben ugyanezt fuvola szakon is. Számos koncertet adott és két CD-felvétel is tanúskodik a trombitaművész Matthias Beck művészi munkásságáról.

Zenei tanulmányai után katonazenekarban volt szólótrombitás, majd Nauheimban, Heribert Glassl cégénél tanulta ki a rézfúvós hangszerész mesterséget. A mestervizsga után megnyitotta első önálló műhelyét, amely még édesapja üzletétől szigorúan elkülönítve működött, mivel az egykori esztergályos műhely nélküle is helyszűkében volt. Nyolc éve sikerült végre áthurcolkodni az új, nagyobb terembe és összekötni flymódon az eladótérket a műhellyel.

Kettejük hivatásának egykori kapcsolatai révén Matthias Beck műhelye hamarosan a trombitások és más rézfúvósok találkozó helye lett. Muzsikusként nagyon gyorsan megértette, hol és miért lehet egy rézfúvósnak gondja a hangszerével, és hangszerész mesterként megvan a szükséges „Know How”-ja szakmai területen. Így a rézfúvós hangszerek javítása és megjavítása hamarosan Matthias Beck munkájának egyik alappillérvé vált. Trombitákkal kezdte. Számos muzsikust, teljes zenekari szőlamok látogattak műhelyébe Berlinből és Bécsből, hogy trombitáikat a lehető legjobban helyrehozzák. Később a fúvóka alakítására specializálta magát, hogy a trombiták hangzását finomítani tudja, természetesen mindig úgy, hogy az adott trombitás hangzási elképzeléseinek ez a legjobban megfeleljen.

Közben sok muzsikust azért kereste fel, hogy trombitáját a lehető legpontosabban felhangoltsa. Köztudott, hogy egyetlen trombita sem szól egészen pontosan. Építéstechnikailag egyszerűen kivitelezhetetlen és ennek megfelelően természetesen teljesen nem is korrigálható. Az intonálási különbségek azonban mégis túlságosan nagyok az egyes hangszerek között és megfelelő korrekcióval jelentősen javítható a megszólaláskor keltett benyomás.

Mérés komputerrel

Hogy a trombitát megfelelően átvizsgálhassa, Matthias Beck egy számítógépet alkalmazott egy speciális, erre a célra alkotott szoftvarrel, amellyel hajszálpontosan és teljesen objektív módon tudja mérni a rézfúvós hangszereket. Egy olyan mérőfej méri a hangszereket, amelybe különböző mikrofonokat és adókat építettek. Ilyenkor természetesen nem fújják meg a hangszereket, hanem a számítógép sinus hullámokat küld a fúvókán keresztül egyenesen a trombitába. E hullámok állandó szabályozása révén kialakul egy állandó hullám, amelyet a komputer bemér. Így egészen kimutathatóak a természetes hangok frekvenciái, de még a rezonánsok is, amelyek végül is kialakítják a hangszerek kifejezőképességét, hangzásbeli sajátosságait.

Mindemellett a komputer még azt a lehetőséget is biztosítja, hogy egészen pontosan ki-

számolják, a fúvóka melyik részét kell szűkíteni vagy tágítani az intonálás javításához, és azt is természetesen, hogy milyen nagyságrendű legyen ez a változtatás.

Mindezek alapján forrasztják össze a trombitát, és ennek megfelelően dolgozzák ki őket. Nagyon óvatosan kell dolgozni és az is nagyon fontos, hogy a muzsikust megfelelően kiismerje hangszereit. „Mindig tudnom kell, megtehetek-e még valamit, vagy az már nem hangzik jól. Semmi értelme ugyanis, ha a hangszer kiválóan fel van hangolva, de nincs többé szép hangja.”

Az intonálás mellett befolyásol a trombita megszólalása is. Ha a fúvókát szűkebbre építjük, könnyebben elmegy, mivel a légoszlop már nem olyan nagy. Itt is mindig a szükséges elővigyázatossággal kell dolgozni.

Ezek a javítások hamar ismertté váltak a fúvósok körében, és hamarosan a harsonások, majd a bariton- és tenorkürtösök is megjelentek a műhelyben, hogy „rendesen felhangoltsák” hangszerüket. Az utóbbi kettőnél ez azért nem olyan bonyolult, itt a módosítandó részeket kézbe is lehet venni.

Saját termékek

Nem elégedett meg azonban a hangolás reformjával Matthias Beck, és három évvel ezelőtt hozzáfogott egy saját szárnykürt készítéséhez. S hogy ez miért nem egy saját Beck-trombita volt, hanem éppen egy szárnykürt, érthetővé válik, ha ismerjük azt a filozófiát, amely a házi készítés háttérében áll. „Egészen pontosan látjuk magunkat a piacon és át kell gondolnunk, mely pontokon tudunk igazán javítani. Sokkal szívesebben végzünk itt újításokat, és

nem törekszünk újabb trombitatípusok kialakítására, amikből ezerféle is akad a piacon.

Mindemellett nem tudunk olyan értékeset olyan olcsón előállítani, mint némely távolkeleti gyártó. Éppen ezért ha új hangszerral jelenünk meg a piacon, annak jelentősen jobbnak kell lenni, mint amilyen az adott árkategóriában mindaddig már létezett a piacon.”

Egyik legújabb fejlesztésünk egy piccolo-kürt, amit már ki is próbált többek között a Bécsi Rádiózenekar szólótrombitása. Az ötlet Matthias Becktől származik, mivel a nagyon magas kürtszólamokat igen nehéz volt a nagy kürtökön megszólaltatni: például a nagyon magas Bach-passzázásokat a Karácsonyi oratóriumban, a h-moll misében és néhány kantátában.

„Ezek a tételek a natúr-kürttől igencsak eltávolodtak, azokon alig megszólaltathatók.” Időnként vadászkürtön, máskor szárnykürtön próbálkoznak előadásával, de Matthias Beck számára mindegyik túl trombitászerűnek tűnt. Ezért fejlesztette ki a piccolo-kürtöt, amely bizonyos értelemben a húszas évek óta létező, a hagyományosnál pontosan egy oktávval magasabban szóló piccolo-trombita komája.

Így a piccolo-kürt B/A magasságban létezik. Két változatban építették: baloldali fogásokkal a kürtösöknek, jobboldalival a trombitások számára. Kürtfúvókával játsszák, amire a trombitások egy speciális trombitaperemet illeszthetnek. A piccolo-kürt még a magas fekvésekben is kerek, elegáns kúrthangon képes megszólalni.

Sok szenciót jelenthetnek egy-egy hosszabb kísérleti szakaszban szerzett tapasztalatok: Matthias Beck, hogy hegesztés nélkül alakított ki egy komplett csövet egy rézlemezéből, amit sok gyártó mindeddig lehetetlennek tartott. Ez a felfedezést minden bizonnyal alkalmazni fogja a jövőben saját hangszerei előállításánál.

Szerviz

Muzsikusi és hangszerkészítő ismereteivel, kiválóan felszerelt műhellyel természetesen Matthias Beck kiváló szervizellátást kínálhat üzletfeleinek. Az is fontos, hogy ő valóban segíteni is tud megrendelőinek. Ha a javítás hosszabb időt vesz igénybe, gyakorláshoz és hangversenyezéshez kölcsönhangszert is biztosít a cég.

Muzsikusként Matthias Beck arra is képes, hogy ügyfelei valós panaszaira tudjon megoldást találni. Ha egy vevő mondjuk új fúvókát keres, Matthias Beck először néhány ütemet játszat vele és megkérdezi, milyen változásokat tartana optimálisnak a trombita hangzásában, majd ennek ismeretében javasol fúvókát. Erről beszélgetve mindig egy mosolyogtató történet jut eszébe. „Jött egyszer egy trombitás egy farsangi bandából és ahogy játszott, arra gondoltam: ennek aztán igazán darabos a hangzása. És mit mondott? Még darabosabb és élesebb hangzást szeretne elérni!”

És ha még mindig nehéz dönteni az ilyen tanácsadás után, az illető magával viheti az „esélyes” fúvókákat néhány napra és ott nyugodtan végigtesztelheti valamennyit.

Gyakran alig látható dolgokban tud segíteni Matthias Beck az ügyfél kívánalmainak elérésében. „Gyakran harsonaegyüttesből, zenei egyletből hívnak olyanok, akik tudják, hogy játszom a hangszereken. Telefonon próbálják elmondani, mi a gondjuk. Azt szoktam mondani, hogy rendben van, beszéljünk meg egy időpontot és játsszanak nekem valamit.” Gyakran támadnak megfelelő ötletei Matthias Becknek, amelyek megmutatják a helyes irányt – esetenként csupán annyit, hogy a társaságból többeknek nem megfelelő az ansatzuk.

Alkalmanként el-elutazik zenei egyesületekhez, ahol a kellő és szükséges hangszerápolási „fogások” szakszerű bemutatása is segítséget jelent. „Ezért természetesen nem kérek tiszteletdíjat, és ezek az emberek aztán szívesen keresnek fel akkor is, amikor valóban szükségük van valamire.”

Matthias Beck sokat dolgozik azon kívül is, hogy eladással, javítással vagy tanácsadással foglalkozik. Hangversenyeket és kurzusokat vezet, amelyeken sok muzsikusi vesz részt.

Vannak nagyobb események, mint amilyenek a harsonás hetek, ahol előadásokat tart és műhelymunkát vezet, vagy a blockflöte napok, amin blockflöte-kvartett versenyt írt ki iskolások számára.

Dinamikus marketing

A zeneház különböző tevékenységeiről rendszeres hírlevélből értesülhetnek az ügyfelek, amelynek lapjain szó esik a hangversenyekről, műhelyekről, új hangszerekről, ötletekről. Ezekben a körlevelekben értesülhetnek a kínálatról, árakról, muzsikusiok számára érdekes információkról is.

Az egészen új ügyfeleknek is meg kívánnak felelni, ezért a Neckar-Alb-Rádióval kötöttek éves szerződést, hogy rendszeres reklámmal hívják fel a figyelmet az üzletre. „Ez a rádióspot kitűnő és hatása már érződik a forgalomban is. Még sosem volt akkora decemberi forgalmunk, mint a rádióreklámtól követő első év decemberében.”

Stomvi-támogatás

Üzlete, műhelye és saját termékei mellett Matthias Beck néhány éve újabb „látat” talált tevékenységének, amely – hasonlóan más al-

kalmakhoz – szintén véletlenül adódott. Hét évvel ezelőtt a Berliini Szimfonikus Zenekar egyik szólótrombitásával beszélt, aki egy spanyol hangszerész kiváló piccolo-trombitáját fedezte fel. A dolog annál is érdekesebb volt, mivel Spanyolország a rézfúvós hangszerkészítésben abszolút nem játszik szerepet; annyira nem, hogy még rendes javítóműhelyekben is szűkölködik.

Matthias Beck a következő frankfurti vásáron elkezdte keresni ezt a Stomvi nevű céget. Egy jellegtelen kis standon álldogált képviselőjük, ám az általa megmutatott piccolo-trombita Becket annyira elbűvölte, hogy azonnal rendelt a cégtől saját üzlete számára. Ezzel az elsőosztályú piccolo-trombitával szemben a C-trombita vitathatóbb volt, a B-trombitát el is lehetett felejteni.

Visszatérve műhelyébe komputervizsgálatnak vetette alá a különböző trombitákat, megmérte őket, és javítási javaslatait aztán elküldte Stomviéknek Spanyolországba. A spanyolokat elbűvölte a gesztus és maga a fiatal szakember, Matthias Beck is. Személyes barátság és intenzív üzleti kapcsolat fejlődött az első találkozásból, amelynek egyik eredményeképpen Matthias Beck lett a Stomvi hivatalos német importőre.

Az együttműködés során a Stomvi trombiták jó minőségű hangszerekké váltak. Sokan játszanak ma már Stomvi trombitán a zenekarok nemzetközi porondján. Azután, hogy Maurice André Stomvi trombitára váltott, a spanyol gyártó világraszóló piaci lehetőséghez jutott. Mindez természetesen Matthias Becknek is örömet okoz, hiszen „Én tudom igazán, milyen állapotból javítottam meg ennyire” – mondta.

Most már tizenöt német üzlettel dolgozik együtt, ahol Stomvi hangszereket kínálnak. A boltoknak jó szervizlehetőséget kell ajánlaniuk, saját műhellyel kell rendelkezniük, és el kell tudni adni magukat a piacon. Nem óhajtja ugyanis olyan kereskedőkön keresztül értékesíteni ezeket a hangszereket, akik csak az árakról tudnak vitatkozni, cserébe azonban semmit sem kínálnak.

Ilyen sokféle tevékenység biztos jövő előtt állhat Matthias Beck vállalkozása. Szeretné még elterjedtebbé tenni a Stomvi trombitákat Németországban és ennek érdekében egyre több zeneházzal együttműködni. Saját termékeit illetően számos ötlete van még, úgyhogy egy egészen új hangverseny trombitával szeretne megjelenni a következő nagy vásáron, amely a Zarathustra nevet viseli majd. Eddigi tevékenységeit is változatlan színvonalon csinálni, mindig valami újdonsággal kedveskedve az ügyfeleknek, akiket mindenkinél nagyobb tiszteletben tart Matthias Beck.

Dirko Juchem / Das Musikinstrument 2000/2

Fordította Tóth Anna

Az *International Musician*-ben olvastuk

A lap, mely az egyesült államokbeli és kanadai muzsikusok amerikai szövetségének fóruma, 2000 decemberi számában a zenészek halláskárosodásával foglalkozik. A cikk leszögezi, hogy a muzsikusok – akár a színpadon, akár a zenekari árokban – munkájuk során rendszeresen 120 decibel feletti fokozódó hangerő-ártalomnak vannak kitéve. Megállapítást nyert, hogy 120 dB hangerő csupán 7.5 percen keresztül elviselhető károsodás nélkül. Mit tehet a muzsikus anélkül, hogy meg kellene változtatnia foglalkozását?

A cikk füldugó használatát javasolja. Bár köztudomású, hogy egyes zenészek azért nem használnak füldugót, mert a tompává tett hangok zavarják az előadásban, a cikkíró felteszi a kérdést, mi jobb, a hangok fojtottabb érzékelése, vagy a sükettség, és emiatt az állás elvesztése. A füldugók és hatékonyságuk nagyon különböző. A tradicionális füldugók azonban, bármennyire változatosak is (legalábbis Amerikában! szerk.) és védenek a decibelek ellen, nem ideálisak a muzsikusok számára. Ezért sokan a füldugót lazán helyezik a fülbe, hogy a zenét jól hallják. Ilyen módon persze védelemben sem részesülnek. A cikkíró egy képlékeny füldugó használatát javasolja. A fülcsatorna lenyomatát orvos készíti el, aki azt laboratóriumba küldi, ahol a füldugót legyártják. Ennek az eszköznek a használata rendkívül egyszerű, könnyű elhelyezni és jobban szűri a hangokat mint tradicionális társai, azonkívül alkalmazható olyan filterrel, amely az előadónak maximális kontrollt biztosít a hangok érzékelése felett. A füldugók háromféle filterrel kaphatók, melyek legalább 20 dB védelmet nyújtanak és 105 dB hangerő felett ajánlottak. Ezeknek a filtereknek a használata csökkenti a fáradtságérzetet is, ami gyakran kapcsolódik a zajártalommal.

Az említett cikk arra is figyelmeztet, hogy fel kell figyelni a hallásártalom kezdeti jeleire. Meglehet a halláskárosodás csupán időleges, és néhány óra múltán visszaáll az eredeti állapot. Folyamatosan elszenvedett hangerő esetén azonban a fül elveszti regenerálódó képességét és beáll a maradandó halláskárosodás. Komoly figyelmeztető jelek lehetnek a fülzúgás, fülcsengés, a hangok tompa hallása, nehézség beszédhang megértésében vagy háttérzaj mellett társaságban folyó beszélgetés értelmezésében. Ilyen esetben azonnal orvoshoz kell fordulni.

Amennyiben lehetséges, előadás vagy próba után „nyugalmat” kell biztosítani a fülnek és figyelni kell a zajszintre akkor is, ha az nem a zenekari játékból fakad. Le kell halkítani a sztereo rádiót az autóban és óvakodni kell a zajos szituációktól. Mindenek felett pedig legyen kéznél a füldugó olyan esetekre is, ha a tervezett program zajos környezetben folyik, pl. tűzijáték, futballmeccs vagy politikai felvonulás. A muzsikusnak a hallás is hangszer, eszerint kell kezelnie.

A cikk a halláskárosodásnak négyféle szintjét különbözteti meg. Az *enyhe* (25-40 dB) az, amelyiknél értelmezési nehézségek lépnek fel, ha a beszélő több mint két méterre van, vagy ha zajos a háttér. A *közepes* halláskárosodás (40-70 dB) esetében a szöveg csak hangos beszéd esetén érthető vagy ha a beszélő nincs messzebb mint egy-másfél méter. Itt már problémák lépnek fel háttérzaj esetében és a beszédértéshez hallókészülék szükséges. *Súlyos* esetben (70-90 dB) a beszélő csak úgy érthető, ha az kiabál, és 30-40 cm távolságban van. Hallókészülék nélkül ilyen esetben a beszédet nem lehet megérteni és csak igen hangos zajokat lehet felfogni (pl. szírnát). *Teljes sükettség* esetén (91 dB és több) csak igen átható zajokat tud meghallani valaki. Hallókészülékkel valószínűleg képes lesz erős hangokat - telefon csengetés, nevének kiáltása - felfogni, de nehézségei lesznek a beszéd értésében. Gyakorlással bizonyos beszédek megértésének képessége azonban javítható.

Egyszerű példa a hallás tesztelésére. Az előadásra menet az autóban állítsuk a rádió keresőjét egy olyan állomásra ahol alig hallható külön a szavak, de követni lehet a beszéd fonálát. A koncert vagy próba után kapcsoljuk be ugyanazt az állomást ugyanarra a hangerőre. Hallja még a szavakat? Megérti még? Amennyiben nem, úgy ön ki van téve egy rövid idejű halláskárosodásnak. Ha ez a jelenség többször előfordul, létrejöhet már a maradandó halláskárosodás. Ebben az esetben sürgősen orvoshoz kell fordulni.

Az alábbiakban az egyes hangforrások decibel értékét találjuk:

Az alábbiakban az egyes hangforrások decibel értékét találjuk:	
A még hallható leggyengébb hangerő	0 dB
Susogó falevelek	20 dB
Telefoncsöngetés	80 dB
Az a szint aminek állandó hangzása halláskárosodáshoz vezethet	90-95 dB
Fűnyíró	107 dB
Fájdalmat okozó küszöb	125 dB
Repülőgépmotor 30-40 méterre	140 dB
Az előforduló legerősebb zaj	194 dB

Zenei hangok

Normális zongoragyakorlás	60-70 dB
Forrtissimo ének egy méterre	70 dB
Kamarazene kis teremben	75-85 dB
Zongora fortissimo	92-95 dB
Hegedű	84-103 dB
Cselló	82-92 dB
Oboa	90-94 dB
Fuvola	85-111 dB
Piccolo	95-112 dB
Klarinét	92-103 dB
Angolkürt	90-106 dB
Harsona	85-114 dB
Timpani és dobpergés	106 dB
Legerősebb szimfonikus zenekari hangzás	120-137 dB
Rock zene erősítéssel	
másfél-két méterre	120 dB
Rock zene csúcshangzás	150 dB

Megjegyzések:

- A réz szekció fortissimo játéka gyakorlatilag a teljes zenekarra hat.
- Egy 75-fős zenekar teljes hangerejének egyharmada a nagydobtól származik.
- A 2-4000 Hz frekvenciájú hangok a legártalmasabbak. A piccolo legfelső oktávja 2048-4096 Hz.
- Az öregedés fokozódó hallásvesztéssel járhat, főleg a magas frekvenciákban.
- 30 dB alatti veszteség a beszéd értésében nem súlyos, a felett viszont komoly halláskárosodással kell számolni.
- Magas vérnyomás és különböző pszichológiai problémák is visszavezethetők a zajártalomra.
- A halláskárosodás előfordulása a klasszikus zenészeknél 4-43 %-ra, a rockzenészeknél 13-30%-ra becsülhető.

Nikolaus Ell

A zenészkez

Anatómia – terhelés – kórképek – hajlamok

Dr. med. Nikolaus Ell ortopéd szakorvos és kézsebész a DRK–klinikán Baden–Badenben. Jelen dolgozat egy, a salzburgi Mozarteumban tartott előadásának aktualizált változata.

Bevezetés

A kezünkre folyamatosan van szükségünk. Szerszámunk evésnél, testápolásban, termelésben, építéskor. Pszichológiai híd az egymást szeretők közt, de az agresszió eszköze is. Fontos kommunikációs szerszám, írásra, gesztikulációra is képes. Ezen felül pedig a muzsikust alkalmassá teszi arra, hogy a hangokból és a zenéből csodálatos világot teremtsen.

Jó zenei minőség akkor sikeredik legjobban, ha a zenész maga is örömet lel játékában, fájdalommentesen játszik, és nem kell testi eredetű kudarcoktól félnie. A muzsikuszorvoslásnak segítenie kell abban, hogy tájékoztatást és eszközöket adjon a kéz megóvására valamint túlterhelésének megelőzésére; megbetegedés esetén viszont gyógyítania kell, a játék minőségének és a játékkedvnek a visszaadásával. A kezelőorvosnak ehhez egzakt ismeretekkel kell bírnia az anatómiában, fiziológiában, az egyes funkciórendszerek összefüggéseiben; sok időt kell a témára rászánnia, gyakorlatának kell lennie zenészek kezelésében, de még bizonyos hangszerismerettel is rendelkeznie kell. Sokat segíthet, ha az orvos maga is valamilyen hangszeren játszik, sőt még fellépési tapasztalatai is vannak.

A hatásos megelőzés és kezelés előfeltétele az, hogy a zenész–páciensnek is legyenek némi alapfogalmai „kéz” nevű szerszámáról. Jelen dolgozat ilyen értelemben kíván e szervről bázis–információkat adni a zene területén munkálódóknak. Ehhez a leggyakoribb, zenélést befolyásoló betegségeket is be kell mutatnunk. Különös óhajom az lenne, hogy a leendő zenészek vagy zenetanárok már tanulmányaik során ismerkedhettek meg ezekkel az alapokkal, a megelőzés, az orvosi–bázisú testtartás és játéktechnika elsajátítása ill. továbbadása érdekében. Természetesen itt nem csak a kézről, hanem az egész mozgató és támasztó rendszerről kell szólnak esnie. Mi zenészorvosok azt szeretnénk, ha a hatásos megelőzést és az eredményesebb gyógyítást célzó kutatásaink szélesebb bázison folytatódhatnának.

Anatómia és fiziológia

A kéz komplexitása és komplikáltsága abból a sajátos tulajdonságából fakad, hogy

egyszerre érzékelő és kivitelező szerv. Számos, teljesen különböző funkcionális rendszerét ismerjük: csontok és ízületek motorikus rendszere, felületi és mélységi érzékelés, az ér és nyirok hálózat része. E rendszerek szoros összefüggése azzal jár, hogy az egyik rendszer csekély zavara az összes többiben is zavarokat okozhat.

A csont és ízületi rendszer

A kéz csontozata az orsócsont ill. a singcsont disztális fejből sugárirányban kiinduló nyolc kéztőcsontból, öt középcsontból, a hüvelykujj két és a hosszú ujjak három–három ujjpercéből áll. Ezek szerfölött különböző formájú és funkciójú ízületekkel kötődnek egymáshoz. Egyes ízületek, mint amilyen pl. a hüvelykujj nyereg–izülete, a mozg(at)ást preferálja, míg másoknak a stabilitás fontosabb funkciója. A kéz legtöbb izülete számára azonban az egy- vagy kétirányú mozgékonyág mellett egy harmadik irányú stabilitás is lényeges. Zavarok egyrészt ízületi instabilitásból, másrészt a fájdalmas és lecsökkent mozgatósi képességből adódnak, ezek rossz tartásból vagy éppen rosszul gyógyított törésből is fakadhatnak.

Motorikus rendszer (2. ábra)

A mozgatósi funkciók egy része „extrinsis”, vagyis a kézen kívüli izmokról, idegektől függ, más része „intrinsis”, azaz a kéz belső izomzatától, idegeitől, motorikus beidegződéseitől függ. Az „extrinsis” rendszer izmai az alkarban helyezkednek el. Ezek inai a csukló, ujjak és hüvelyk felé futnak, és izom–összehúzódnáskor a résztvevő ízületeket a könyök irányába mozgatják. Ezek az inak szerte a kézben az ún. ín–hüvelyekhez

vezetnek, amelyekben csúszkálhatnak úgy, hogy eközben összehúzási irányukat fixen tarthatják. A hajlító inak a középső és a végző ízületek behajlítását, a nyújtó inak pedig a hosszú ujjak továbbá a hüvelykujj tő–izületeinek ill. a hüvelyk vég–izületének kinyújtását szolgálják.

Az „intrinsis” rendszer izmai magában a kézben, több anatómiai és funkcionális csoportokban található. Legfőképp a hüvelykmozgásért felelősek, főleg a markolásban különösen fontos ellentartásért, ugyanúgy, mint a közelebbi ujjizületek nyújtásáért, az ujjak szétterjesztéséért vagy éppen az összemarkolásukért. Az „extrinsis” rendszer beidegzésében a kar mindhárom főidege részt vesz, nevezetesen a *nervus medianus*, a *nervus ulnaris* és a *nervus radialis*. Az intrinsis izomzat ezzel szemben csupán az említett első kettő beidegzésétől függ.

Magas differenciáltságon alapuló egyensúly és kölcsönös egymásra hatás áll fenn az idegrendszer által vezérelt különböző részrendszerek között.

Az idegrendszeri vezérlés akaraton, szokásokon, iskolázottságon, érzékenységen befolyásolható és a **versengési és ellenzési** szabályai szerint működik. A motorikus rendszer hibázásai sokféle forrásból eredhetnek, pl. degeneratív vagy reumatikus ín–hüvely gyul-

(2. ábra)

ladásból, ínszerűlésből (ínszakadásból) vagy csupán az inhomoz vagy irány csekély megváltozásától; az ideg-összehúzódás beidegzési zavaraitól, disztóniától vagy egyéb sérülésekből.

Az érzékelő rendszer

A kéznek, mint érzékelő szervnek funkcióiban főként a *nervus mediális* és *ulnaris*, kevésbé a *nervus radiális* idegek játszanak szerepet. Az izom- és ín-feszültségeknek megfelelően ezek tájékoztatják az agyat a kar, a kéz és az ujjak térbeli pozíciójáról, a rájuk ható erőkről és elmozdulásuk sebességéről. A bőri és bőr alatti érzékeny ideget közvetíti a tapintás, fájdalom, hőmérséklet, nyomás, vibráció jeleit először a kisebb ujjak idegei és a bőrdegek útján, majd az említett főidegeken keresztül az agyba. Problémák vagy általános neurotikus betegségekből, mint pl. cukorbetegség esetleg alkoholizmusból fakadó polineuropathiából adódhatnak, de származhatnak az idegek helyi hibáiból is, mint amilyenek az idegzési szindrómák, vagy sérülések.

A vér- és nyirokrendszer

A kéz vérellátását két fő artéria, az *arteria ulnaris* és az *arteria radialis* biztosítja. Ezek a tenyérben két árkádot alkotnak. Mindegyik ujj vérellátását a behajlítási oldalról két nagyobb (palmáris), a nyújtási oldalról két kisebb (dorzális) artéria biztosítja. A vér elvezetését két véna-rendszer végzi, az egyik köteg mélyen, a másik a felszínhez közel helyezkedik el majd mindkettő az alkari vénákba szájazik. Nyirokrendszerből ugyancsak kettőt találhatunk a kézben, az első nyirokcsomó állomás a könyöknél, a következő a hónaljban foglal helyet. E rendszerben szerencsére csak ritkán adódnak problémák, a két artéria trombózisa, nagyfokú arterioszklerózis, sérülés vagy nyirok-ödéma esetén.

A hangszeren játszó kéz terhelése

Repetitív mozgások

Fejlődéstörténetileg az emberi test folytonosan változó tartásoknak és mozgási mintáknak van kitéve. Mint annyi más foglalkozás esetén, a zenésznek is gyakran órák hosszat azonos mozgási mintákat kell követnie, ugyanazon izmait, inait és ízületeit terhelnie. Ugyanakkor egész testének mozgásai (járás, állás, meghajlás, kiegyenesedés, stb.) korlátozottak. Az izomzat ilyen egyoldalú tartós terhelései túlterhelési tüneteket okozhatnak, pl. ínhüvely gyulladást, ízületi panaszokat. Ezek a veszélyek a túl hosszú gyakorlástól, alkalmatlan testtartástól, helytelen játéktechnikától csak fokozódhatnak.

A testtartási munka

A test nem úgy épült fel, hogy tartósan kibírjon egy állandó ízületi helyzetet és izomfeszítést, miközben ráadásul, adott esetben, még egy súlyt is kell tartania és megtámasztania. A hosszas gyakorlás, a gyenge edzettség, az eleve rossz tartás izom megkeményedéshez, görcshöz, ideg-becsípődéshez vezethet. Ráadásul a helytelen testtartás folyamatos kompenzálása a váll–kar komplexum és a gerincoszlop károsodásához is vezethet.

A bőr és a bőr alatti réteg nyomás-terhelése

A hangszer tartása mindig ugyanazon testpontokon olyan nyomás-terheléssel jár, amitől a bőr alatti kötőszövet rostjai megvastagodnak, ödémássá válnak, ez pedig krónikus megkeményedésekhez és rugalmatlanná váláshoz vezethet. A kis bőrdegekből nyomás-érzékeny csomócskák is képződhetnek. Ezáltal a lekülönbözőbb fájdalmak eredhetnek.

A kézbéli (intrinxis) és a kézen kívüli (extrinxis) izomzat kiegyensúlyozatlansága

Speciális játéktechnikákban vagy bizonyos daraboknál a kéz belső izomzata és a hosszú hajlító- és nyújtó izmok közötti bonyolult egyensúly zavarokat szenvedhet úgy, hogy az egyik izomcsoport túlterhelődik. Erre jó példa lehet a zongorán órák hosszat tartó skálázás.

Pszichikai eredetű túlterhelés

A túlzott lámpaláz, a magunkkal szemben támasztott túlságosan magas követelmények, a félelem a kéz megbetegedéséből fakadó kudarcától, fokozott nedvesedést, zavaró remegést, izomgörcsöket okozhat. Mindezek pedig a játék minőségét és a játékban lelt örömet jelentősen leronthatják. Példaként a vonósok balkezének azt az ismert becsípődési jelenséget hozhatjuk fel, ami váratlanul lép fel, és a játék megszakítására is kényszeríthet. Ha egy muzsikos ilyesmit egyszer már átélt, örökké félni fog e jelenségtől.

Kórképek

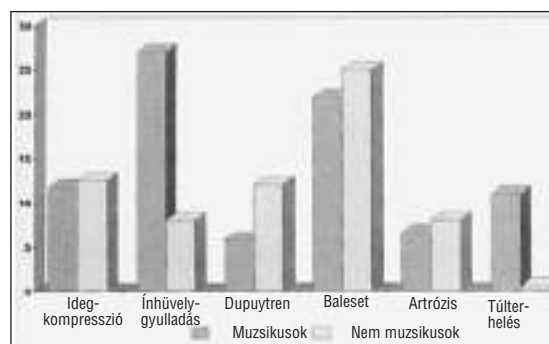
A kéz betegségeit három csoportba osztjuk. Az egyik a kéz lokális ill. a kézből kiinduló betegségek csoportja, a másik a „fölréndelt” betegségeké, amelyek nem a kézből erednek, mégis ott okoznak funkcionális zavarokat, a harmadik pedig a „pszichoszomatikus” zavaroké. A kéz megbetegedései a hivatásgyakorlás során zenészeknél többnyire jóval korábban jelentkeznek, mint az átlagos népességben. Ennek oka az lehet, hogy a kézfunkciók hiányosságai hamarabb

vehető észre olyanoknál, akiknek munkájában a kéz differenciált funkcióinak kihasználása elsődleges követelmény. A másik ok az lehet, hogy a napi többórás gyakorlás előbb váltja ki a sajátos panaszokat.

A leggyakoribb kórképek az 1981-től 1995-ig kezelt zenészeknél (137 kéz, főként hivatásos muzsikusként) a következők:

- 27% ínhüvely gyulladás
- 22% akut balesetek vagy a korábbiak következményei
- 12% ideg kompresszió
- 11% túlterhelési szindrómák
- 6% ínhártya zsugor (Dupuyre–féle szindróma)

A diagram jól mutatja a muzsikuskok (137 fő) és a nem muzsikuskok (200 fő) közti különbséget.

A kéz lokális zavarai

A kéz leggyakoribb megbetegedéseit alább táblázatban mutatjuk be. Itt összehasonlítjuk a muzsikuskokra és a normál népességre gyakorolt hatásokat is. A jelentős betegségeket majd a függelékben röviden ismertetjük.

Ideg kompresszió (3. ábra)

A kar mindhárom fő idege (*nervus medianus*, *nervus radialis*, *nervus ulnaris*) a felkaron, könyöknön keresztül, az alkaron át a kézbe befutva tipikus helyeken szenvedhet összenyomódást. Ennek okai külső nyomások is lehetnek, de fennállhatnak olyan belső anatómiai okok is, mint amilyenek az öregedéssel vagy elszendvedett traumával

(3. ábra)

Könyöki idegnyomódás (nyíllal jelezve) bemutatása operáció közben.

Diagnózis	Általános tünetek	A zenészre gyakorolt hatás
Karpal-alagút szindróma A középső ideg becsípődése a csukló-izületben	Éjszakai karfájdalom Érzékelési zavarok az orsócsont-oldali kézfélben Érzékenység csökkenés a hüvelyktől a gyűrűsujjig Gyengülés a kéz belső izmaiban A hüvelykdomb fogyása	A rezgés és nyomás érzékelési képesség korai zavara a hüvelyktől a gyűrűsujjig A hüvelykujj szembeállíthatóságának gyengülése A kéz gyors elfáradása Az ujjvégi fogóerő csökkenése
Sulcus ulnaris szindróma A könyökideg becsípődése a könyökben	Éjszakai karfájdalom Érzékelési zavarok a singcsont-oldali kézfélben Érzékenység csökkenés a gyűrűs- és a kisujjban A kézen kívüli izmok gyengülése	A rezgés és nyomás érzékelésének gyengülése Az ujjterpesztés redukciója A középső ujjizületek nyújthatóságának romlása A kéz gyors elfáradása
Tenosynovitis Ínhüvely-gyulladás	Duzzanatok a tenyérben és az ujjakban Reggeli ujjmerevség	Az ujjak fűrgeségének és kitartásának csökkenése Fokozódó fájdalom tartós terhelés esetén
Tenosynovitis stenosans „Bepattanó ujj”	A behajlított ujj/hüvelyk csukva marad A panaszok mérvé különböző	Az ujjmozgatás kontrolljának elvesztése Az ujj-bepattanás („Schnapp”) váratlan bekövetkezése, ezáltal a lámpaláz akár pánikig fokozódása
Tenosynovitis a hüvelykujj nyújtó inaiban	Kinyújtás, behúzás fájdalmas A panaszok különbözők	Az ujjmozgás lelassulása Erős fájdalom hosszas gyakorlaskor
Dupuytren -zsugor Korai stádium	Ritka panaszok a mindennapi életben	Markolási zavarok az ujjnyújtás tő-izületi gyengülése következtében Nyomás érzékeny göbök a tenyérben, ezért esetleg megzavart hangszer-tartás
Dupuytren-zsugor Késői stádium	Zavarok a napi életben, bár a panaszok és hatásai különbözők	Az ujjterpesztési képesség csökkenése vagy teljes elvesztése, esetleg az ujjbehúzási és szembeállítási funkció is. Hangszertől függően: játékképtelenség
Törések Rosszul beállt gyógyulás vagy be nem gyógyított törések	Panaszok többnyire csak instabilitás vagy rosszul beállt állapot esetén, ezek időelőtti izület-tönkremenetelt okozhatnak	Az ujjak fogóképességének zavara, fájdalom vagy megdagadás hosszabb gyakorlás vagy koncert során Az erő, kitartás és a mozgékonyág csökkenése
Artrózis Izületi kopás	Panaszok (fájdalom, mozgási nehézségek) gyakran csak jelentős artrózis vagy rosszul beállt izületek esetén	Korai panaszok/akadályoztatások, fájdalom, növekvő ujjdagadás, a kitartás és mozgékonyág csökkenése hosszas gyakorlaskor
Reumatoid arthritis Reuma	Inak és izületek megduzzadása Erőcsökkenés és fájdalom gyakran csak későbbi stádiumban, izületi sérülésekkel és ínszakadástól kísérve.	Korai panaszok/akadályoztatások, fájdalom, növekvő ujjdagadás, a kitartás és mozgékonyág csökkenése hosszas gyakorlaskor, meghatározott hibahelyeken.
Balesetet követő állapotok	Jelentős panaszok gyakran csupán nagyobb és kombinált sérülések után Egyébként csak csekély panaszok és korlátozottságok fortélyos kikerülő mozgulatokkal	Fájdalom és fokozódó dagadás hosszas gyakorlaskor, még kevésbé súlyos balesetek után is „fortélyos mozdulatok” a hangszeren gyakran nem lehetségesek Az erő, a kitartás és a mozgékonyág csökkenése

vannak összefüggésben. Tartós kompresszió mindig anatómiai ill. funkcionális károkat okoz az idegekben, ezek egy része azonban visszafordítható, természetesen csak időben elvégzett sebészi beavatkozással. A károk az ideg motorikus vagy az érzékelő részét érinthetik. Legtöbbször azonban az összenyomódási károsodás kombináltan, mindkét részben egyszerre jelentkezik. A tipikus szimptomák olyan kári fájdalom formájában mutatkoznak, amely főként nyugalomban és éjszaka jön elő, korai stádiumban az izomerő és érzékelés csökkenése észlelhető, későbbi szakaszokban izomsorvadás és az érzékelés teljes elvesztése jelentkezik, akár kifekélyesedés kíséretében.

Felfogásom szerint sebészi beavatkozásra akkor van szükség, ha az összenyomódási tünetekben az első panaszok jelentkezésétől számított három hónapon belül spontán javulás nem következik be és neurofiziológiai vizsgálatok egyértelműen patológiás mérési adatokat szolgáltatnak. A műtét általában abból áll, hogy az ideget kiszabadítjuk minden őt elnyomó anatómiai struktúrától, megvastagodás (fibrózis) esetén gyakran felvágjuk az ínhüvelyt, néha pedig az ideget áthe-

lyezzük. Minél korábban végezzük el a sebészi beavatkozást, annál gyorsabban gyógyul az ideg. Egy elkésett közbelépés ezzel szemben csak kismértékben csökkenti az éjszakai fájdalmakat, az érzékelés csak tökéletlenül javul, mint ahogy az izomsorvadás sem gyógyul számottevően. A késői beavatkozás veszélye ráadásul az, hogy a műtét után hiperérzékeny területek maradnak fenn. A leggyakoribb kompressziós szindróma abból ered, hogy a nervus medianus könyöki csatornában (Karpal-alagútban) becsípődik. (sulcus ulnaris szindróma).

A *Karpal alagút szindróma* így abból ered, hogy a kéz behajlító oldalának izületében és a kéztőben futó csatornában a nervus medialis elnyomódik. Ennek leggyakoribb oka a csatorna menti hajlító inak hüvelyének gyulladása, degeneratív öregedési jelenségként vagy idült túlterhelés következtében. Ritkább ok a reumás izületi gyulladás (arthritis) vagy az orsócsont kézközeli törése. A Karpal alagút szindróma korai stádiumban az átlagos népességben al- és fel-kári fájdalmakat okoz, főleg éjszaka, ezen kívül az 1.-4. ujj csökkent érzékenysége is észlelhető. Zenészeknél ezzel szemben viszony-

lag hamar feltűnik az érzékenység-csökkenés, leginkább rezgés-, nyomás- és 2-pont-érzékelésben. Ugyanúgy erőcsökkenés tapasztalható a hüvelyk-ellentartásban és az ujjvégi fogásoknál („Spitzgriff”). Ennél a szakmai csoportnál gyakran panaszoknak a kitartás csökkenéséről hosszabb gyakorlás vagy koncertek során. Gyakran beszámolnak hosszabb fellépésekkor az ujjhegyek fájdalmas, téves érzékeléseiről. A késői, szubtotális vagy totális stádiumban az ujjhegyek és a hüvelykvég elvesztett érzékelő képessége, a hüvelykdomb izmainak sorvadása a páciens mindennapi életét akadályozzák. Zenészek ebben a késői stádiumban aligha tudnak hangszerükön professzionális módon játszani.

A *sulcus ulnaris szindrómát* a könyökideg könyökcsatornába becsípődése vagy a belső könyökbütyök (epicondylus ulnaris) körüli, visszatérő áthelyeződése váltja ki. Az átlag népességben a korai stádium panaszai nagyon körülhatároltak. Az érzékenység-csökkenés a singcsonti oldalon, a 4. ujjnál jelentkezik, az 5. ujjnál hajlító oldalon és a kéz külső, singcsont felé eső oldalán. Muzsikusoknál ezzel szemben már viszonylag

4. ábra

A kéz láttelepe a nervus ulnaris könyök-ideg nagyfokú becsípődésénél. A jobb kéz „intrinsic” izomzatának sorvadása (nyíllal jelölve) csökkent ujjnyitási képességgel párosulva. A 4. és 5. ujj teljes kinyújtásának képessége megszűnt.

5. ábra

„Bepattant, becsípődött” gyűrűs ujj. „Schnapp” jelenség ínhüvely gyulladásnál. A gyűrűs ujjat a nyújtóizmok erős húzásával vagy még inkább a másik kéz segítségével lehet csak megint egyenessé tenni.

korán jelentkeznek az a nehézség, hogy az érzékenységen túl, az ujjak szétterpesztési képessége, különösen az 5. ujjé erősen lecsökken. Feltűnő lehet a gyűrűs és a középső ujj középső és végső ízületeinek teljes kinyújtására való képtelenség. Késői stádiumban az ujjterpesztés már lehetetlen, ezután a 4. és 5. ujj érzéketlenséggel párosult zsugorodása következik be. A játszott hangszertől függően a zenész ilyenkor hivatását már nem képes gyakorolni.

Tenosynovitis

Ez az elnevezés az ínhüvely olyan gyulladása, mégsem reumatikus duzzanatát jelenti, amely többnyire a hajlító, ritkábban a nyújtó inakban alakul ki. Ez a kórkép zenészek, főként húros hangszereken játszóknál esetében az egyik leggyakoribb. Kezdetben csupán az ínhüvely megduzzadása jelentkezik, később a hüvelykujjnál és a hosszú ujjaknál beáll az elkapási mozdulathoz hasonló ujj-bepattanás („schnapper”-jelenség, 5. ábra). Bár a hüvelyk nyújtó ín hüvelyének nagyfokú gyulladása nem jön létre az elmarkoló mozdulat, a maximális kinyújtás és összehúzás a hüvelykujj ízületeiben nagyon nagy fájdalmat okoz.

E megbetegedés okai többnyire degeneratív jellegűek, a panaszok azonban megszüntetett tréninggel még gyorsan fokozhatók is. A hajlító inak tenosynovitis betegsége átlagos betegnél kezdetben alig okoz panaszokat. Tipikus a tenyér és az ujjak megduzzadása valamint az ujjak reggeli merevsége. Zenészeknél ellenben már a kezdeti stádiumban is jellemző az ujjak mozgási sebességének jelentős csökkenése, azzal együtt, hogy az ujjak ilyenkor már kevésbé kitaróak. E korai stádiumban konzervatív gyulladáscsökkentő módszerekkel és a gyakorlás mennyiségének időleges visszafogásával érhetünk el eredményeket.

A „Schnapp”-jelenség fellépésekor a tenosynovitis egy későbbi (*stenostans*) stádiumában a hüvelyk és a hosszú ujjak hajlító inainak becsípődését találhatjuk a tenyérben

ill. a hüvelykujj tő ízületében. Ez a nem muszikusoknak mindössze csekély részét hátráltatja egyáltalán. Zenészt viszont jelentősen befolyásol e betegség, hisz ez a bepattanó, becsukódó ujjmozdulat minden előzetes jel nélkül, hirtelen következik be. Ez azonnali játékképtelenséget eredményezhet. Különösen érintettek azok a hegedűsök, akik megélik, hogy e jelenség a balkezükből lép fel. Az ujjak hirtelen bezáródása sebészeti műtéttel gyorsan és tökéletesen kiküszöbölhető.

A hüvelykujj nyújtó inának tenosynovitis normál páciensnél ugyancsak különböző mértékű panaszokat okozhat. Kifejlett kórkép esetén azonban egy muzsikus már többé nem tud játszani a hangszereken, ha ehhez hüvelykujjának gyakori ki és behajlítására vagy ízületeinek maximális hajlékonyságára van szüksége. A sebészi beavatkozás ez esetben is azonnali segítséget nyújt.

Dupuytren-féle zsugor

alatt a tenyér és az ujjak izompólyaínak, kötőszövetének olyan megkeményedését és csomósodását értjük, amely a pólya (bőnye) megrövidüléséhez vezet. A csomók a tenyér bőre és a hajlító inak között helyezkednek el, és kötélág-szerűen az ujjakig vonulnak ahol is a hajlító inak zsugorodását eredményezik. Ez a betegség leginkább 40 évnél idősebb korú férfiakat érint, bár fiatalabb korban is felléphet nagyon gyors kifejlődéssel és műtét utáni jelentős visszaesési hajlammal. A biztos okok nem ismeretesek, mindenesetre cukorbetegség, májbetegség vagy még inkább örökletes tényezők lehetnek hajlamosító faktorok.

Korai stádiumban először olyan csomók tapinthatók ki a tenyérben, amelyek gyakran nyomásra érzékenyek, ehhez a tő-izületek enyhe hajlításra is járul. Az átlagos népességben a panaszok és akadályoztatások ritkábbak, míg muzsikusoknál már hivatás gyakorlási nehézségek adódhatnak vagy a tenyérbeli csomók hangszertartásból eredő konstans nyomásából vagy a kisujj hang-

szervezéshez nélkülözhetetlen távolítási mozgási szabadságának korlátozottságából kifolyólag (6. ábra).

Késői stádiumban egy vagy több ujj behajlító zsugora áll elő, amelyek már az alapizületeken kívül a középső és vég-izületekben is megjelennek. Itt már az olyan betegek is érintettek, akik napi kézműves munkájukat végzik. Zenészeknél e fázisban teljes munkaképtelenség áll elő ha az ujjak, különösen a kisujj és a hüvelyk terpesztési, feszítési, kinyújtási képessége a hangszer kezeléséhez nélkülözhetetlen (7. ábra).

Konzervatív kezelési módszerek, mint amilyen a gyulladáscsökkentő röntgen-beugrázás vagy az enzim-kezelés, eddig nem bizonyultak eredményesnek. Ha a beteg akadályoztatásról panaszkodik, sebészi beavatkozásra van szükség már korai stádiumban is. Késői szakaszban pedig a műtét egyenesen elkerülhetetlen, ha a munkaképességet helyre kell állítani és a mindennapi munka elvégzését megkönnyíteni. Itt különféle műtéti technikák ismeretesek. Rendszerint megkísérik a megvastagodott bőnye teljes eltávolítását. A szabad ujjmozgás a cél és a visszaesés (újabb csomók, zsugorok képződésének) elkerülése. A lelettől függően ez a műtét egyike a legnehezebb kézműtéteknek, ami többórás sebészi munkát jelent.

Hibás csont vagy ízületi helyzetek és pseudo-artrózisok

Nem zenészeknél e tünetcsoport extrém módon hibás tartás, ízületek és csontok instabilitása következtében, hivatásgyakorlás ill. hobbi során előálló speciális igénybevételek esetén figyelhető meg. Ezzel ellentétben a zenészek már könnyebb esetekben is orvoshoz fordulnak, mivel ilyenkor az érintett és szomszédos ízületekben majdnem mindig erő-csökkenést és ízületi mozgékonyágkorlátozottságot észlelnek. Ez, valamint egy trauma után kezdődő gyulladással állapot pedig olyan fájdalmakat okoz, amelyek hosszasan gyakorlások vagy koncertek után

6. ábra

A „Dupuytren” jelenség korai stádiuma: enyhe hajlító behúzódnás főleg a 4. ujj alapizületében és csomók a tenyérben.

7. ábra

A „Dupuytren” jelenség késői stádiuma: a kisujj 70 fokos behajlása a középipületben, enyhe behajlás a többi ujj alapizületében.

korai akadályoztatást idéznek elő. Ezekben az esetekben az előfeltételek olyan sokfélék lehetnek, hogy ezek taglalására itt nem vállalkozhatunk. Általánosan igaz azonban, hogy a sebészi beavatkozásnak a korábbi anatómiai állapotot kell precízen helyreállítania, vagy legalábbis a további romlást megakadályoznia

Artrózis

Ezt az ízületi károsodást kortól függő degeneratív elváltozások okozzák, néha örökletes komponensek is közrejátszanak ebben, éppúgy mint az esetleges korábbi balesetek vagy fertőzések. Egy vagy több ízület lehet érintett akár mindkét kézben is. Ez, az idősebb lakosság körében gyakori megbetegedés, az eseteknek csupán mintegy felében okoz panaszokat. Az artrózis megjelenése zenészeknél erősen függ a játszott hangszertől is. Artritikusan módosult ízületek, amelyek állandó nyomásnak vagy gyors mozgásoknak vannak kitéve, korán okoznak fájdalmat és kitartás-csökkenést. Az ízületek instabilitása is a játék minőségének rovására megy.

Mielőtt műtéti beavatkozásra gondolnánk, minden konzervatív gyógymódot ki kell próbálnunk, mivel az összes operatív módszer bizonyos hátrányokkal jár. Az operáció egyrészt szilárdítási műtét elvégzése, másrészt új ízület kialakítása saját-test szövetből vagy protézis segítségével. E műtét módja a panaszok jellegétől függ valamint attól, hogy az érintett ízületnél inkább a stabilitást vagy pedig a mozgékonyt preferáljuk-e. Éppen zenészek esetében mind az egyáltaláni operációt, mind annak módját és annak pontos részleteit a műtétet megelőzően nagyon pontosan át kell gondolni, mivel a tervezett céltól való legkisebb eltérés a professzionális játék-képességet jelentősen befolyásolhatja. Mindehhez az operáló orvos nagy tapasztalatára van szükség. Klinikánkon a betegek problémáituk esetében operációt megelőzően berendeljük, és saját hangszerén megjátsszatjuk. A merevíté-

si műtétek előtt megkíséreljük a várt eredmény szimulációját, műanyag sínek különböző szögű felerősítésével és ismételt próbajátékokkal. Az ízület-merevítés kívánatos szögének a hangszerhez kell illeszkednie, így e szög pl. egy gitáros esetében nagyobb, mint egy hegedűsnél.

A kéz sérülései

Friss sérüléseknél mindig megkíséreljük az eredeti anatómia és funkció helyreállítását. Ehhez a sérülések sokfélesége miatt az elméleti és gyakorlati know how nagy apparátusára van szükség, a mikrosebészet módszereit is beleértve. A kéz sérülései esetében majdnem mindig, legalábbis hosszú időre visszamarad az ízületek mozgási képességének csökkenése, az izomerő gyengülése és a sebhellyel kapcsolatos panasz.

A normál-páciens általában csak akkor panaszokodik, ha nagyon komoly, kombinált sérülései voltak. A zenészeknél azonban az egyik említett rendszer funkciójának redukciója más rendszerekkel való interakciók következtében, már könnyebb sérülések esetén is jelentősen akadályozhatja a professzionális képességeket. Friss sérülések baleseti ellátásakor rendszerint viszonylag keveset tudunk az egyes páciensek elvárásairól és igényeiről. Ezért mindenesetre igyekszünk az eredeti helyzetet visszaállítani. Egy baleset későbbi hatásainak kezelését célzó későbbi operációnál viszont már egzakton módon tervezhetünk, és figyelembe tudjuk venni a beteg speciális igényeit, elvárásait is. Ilyen esetekben is felkérjük a beteg előjátszásra a saját hangszerén, a műtétet előkészítő vizsgálatokat segítő.

Ebben az összefüggésben kell megemlítenünk, hogy a baleseti ellátásban és az ezt követő, a következményeket kezelő gyógyításban éppúgy, mint a baleseti sebészet más területein, a kézsebészetben is, a perfekt operáción túl, a magas szinten specializált, elsőrangú gyógyító gimnasztikának, ergoterápiás utókezelésnek rendkívül fontos szerepe van.

Fölrendelt zavarok, melyek a kézre is kihatnak.

Túlterhelési szindróma

E tisztázatlan diagnózis-körbe olyan betegségeket sorolunk, amelyek az alkar izomzatából és a könyök, a fel- és alkar inainak eredő pontjaiból indulnak ki. Az amerikai zeneszervezésben további megbetegedéseket is tárgyalnak „overuse” címszó alatt, manapság időszerű tudományos vita tárgya, hogy miként is vonjuk meg e fogalomkör és a hozzá tartozó diagnosztika határait. A kezelés itt elsődlegesen konzervatív, a szokásos ortopédiai intézkedéseken túl azonban zenészeknél különös figyelmet kell szentelni a túlórák, a tartás és a játék-technika hatásaira. Csak az összes nem-műtéti módszer kimerítése után lehet operációt ajánlani. Természetesen muzikusok esetében egy műtét korábban jöhet szóba, mint nem-muzikusoknál.

Reumatikus artritis

E betegségnek több alcsoportja létezik a reumatikus kórformák körében. A kézben ezek az ízületekre és az inakra hatnak ki. Itt olyan autoallergiás kórképekről van szó, amelyek nagymértékben okoznak gyulladást és destrukciót az inakban, az ízületekben és a véredényekben. E betegségek a páciens számára hosszú távon jelentenek drasztikus életminőség-romlást, legtöbbször élethossziglan tartó orvosi kezelést éppúgy, mint operációk sorozatát. A zenészek, aki a kezére is ható reumában szenved, olyan tanácsot kell adnunk, hogy további életpályáját időben gondolja át, minthogy állandó, következetes orvosi kezelésre kell számítnia; esetleg destrukciót elkerülő műtétek sorozata is vár rá. A betegnek ugyanígy számításba kell vennie, hogy koncertező tevékenységét, betegsége előrehaladtával, néhány éven belül abba kell hagynia. Míg a normál páciensek kezdetben kevésbé korlátozottak, addig a muzikusok már ilyenkor is gyakorlás közben fellépő fájdalmakról, erő-

8. ábra

„Gomblyuk deformáltság” akaratlagos nyomásnál az e-húron, azon világosan látható, hogy ugyanakkor az a-húr is érintett.

9. ábra

Példa az orvosilag aggályos tartásra.

és kitartás -fogyásról, lelassulásról és az izületi mozgékonyosság csökkenéséről panaszkodnak.

A 8. ábra egy olyan hivatásos gitáros ujját mutatja, akinek 5. ujjja a korai arthritis következtében ún. gomblyuk deformitásban szenved. Ez a deformáció az ujjak középső ízületeit nyújtó inainak károsodásából származik. Az eredményezett hibás ujj-beállítás azzal jellemezhető, hogy a középső ízület – helyzetől függő – szabad mozgatási képességének elvesztése a végizület behajlítási képességének elvesztésével is együtt jár. Ily módon a mélyebb húrokon egzakttal ujjbegyfogás nem jöhet létre. Mint a képen jól látható, a mély E-húr szándékolt lenyomása az A-húr akaratlan érintésével is együtt jár. Az arthritis előrehaladtával több ízület tönkremegy, ínsérülések, ferdülések és más, jelentősen korlátozó elváltozások állnak elő. Az ilyenkor történő sebészeti beavatkozások ugyan a további romlást megakadályozhatják, sőt akár bizonyos funkciókat helyre is állíthatnak, a további hivatásos zenélés képessége általában már vissza nem adható.

Neurológiai eredetű megbetegedések

Itt zavarok a perifériális idegrendszer általános megbetegedéseiből indulhatnak ki, mint pl. cukorbetegségtől származó polineuropátiából, krónikus alkoholizmusból vagy magából a központi idegrendszerből. A legismertebb példa a „fokális disztónia”, amit a népnyelv csak mint „muzsikus-görcsöt” emleget, és ami az alkar hajlító vagy nyújtó izmainak terheléstől függő görcseit jelenti. Glenn Gould (és más zongoristák) esetében e betegség pánikszerű fellépési félelmet okozott, ez pedig a nyilvános szerepléstől való, évekig tartó lemondást eredményezett. Míg a perifériális polineuropátiát az alap-betegség kezelésével (cukor-beállítás, elvonókúra) igyekeznek gyógyítani, a fokális disztónia orvosi kezelése meglehetősen korlátozott. A kutatás e téren még folyamatban van, Németországban Prof. Eckart Altenmüller kutató csoportja foglalkozik a témával (Hannoverben).

A gerincoszlopból és a vállból kiinduló betegségek

Mint azt a zenész-ortopédek oly gyakran emlegetik, nem szabad a kezét önálló szervnek, hanem azt mindig a *gerincoszlop-vállkar-könyök-kéz* feszültségi rendszer részének kell tekinteni. A kézzel kapcsolatos panaszok legtöbbször (pl. érzékelési zavarok, erő- és kitartás-csökkenés) degenerációból, rossz tartásból és túlterhelésből adódó gerinc és váll megbetegedésből ered. Éppen ezért a kézpanaszok kivizsgálása során az említett teljes feszültségi rendszert kell figyelembe venni. Ha itt jelentős elváltozások mutatkoznak, akkor egy zenészorvoslásban is jártas ortopéd orvos véleményét is figyelembe kell venni.

A kézre is kiható pszichoszomatikus zavarok

Itt a tisztán lelki okok következtében beálló betegségeket el kell különítenünk azoktól, amelyeknél kifejezett testi elváltozások hatása pszichikai okokból erősödik fel.

Tisztán pszichoszomatikus esetek

A betegek olyan panaszképpel jönnek, amely a gondos orvosi és orvostechnikai kivizsgálás ellenére a klinikai leletekkel nincs összhangban. Tipikus példája ennek az a fiatal zenétanuló lány, aki a rendelésen mindig a hatalmaskodó, a szót minduntalan magához ragadó mamájával jelenik meg. Mélyebb (mama nélküli) kikérdezéséből kiderült, hogy a kislány a zenét tulajdonképpen csak a szülei iránti szeretetből tanulja. Ilyesmivel kapcsolatos példák az öncsonkító vágások vagy saját előidézésű fekélyek a kézen.

Testi bajok pszichoszomatikus felerősítése

Ezzel a körrel akkor találkozunk, amikor egy viszonylag könnyebb betegség egyértelmű leleteivel szemben a beteg panaszai túlzottak. Tipikus példa az az idős zenész, aki ugyan kezizületeinek öregedési kopását el-

ismeri, az ebből folyó panaszokat és a játék-képtelenséget azonban nem ezeknek az objektív bajoknak tudja be. Sokszor találkozunk fiatalabb kollégák konkurenciájától tartó félelemmel, a modern zene elutasításával, vagy egy fiatal, dinamikus karmester iránti ellenszenvvel.

Szokatlan bajok

Ide olyan körképeket sorolunk, amelyek diagnosztikai, terápiás és prognózis szempontokból semmiféle szabványos képbe nem illeszthetők bele. Az ide tartozó páciensek többsége olyan hivatásos (vagy hobbi) csoportok tagja, amelyek a kéz nagyon differenciált használhatóságát igénylik. Ilyen eseteknél a műtétet megelőző időszakban ismételt és nagyon alapos vizsgálatokat kell végezni. Az első kérdés amit ilyenkor fel kell tennünk, hogy a kézfunkció zavarának oka vajon magában a kézben vagy valahol másutt rejtezik-e. Nyakcsigolya bajt, ér- vagy ideg-beccsípődést a vállövben, a fokális disztóniát, a váll, a könyök, és az alkar problémáit először rendre ki kell zárunk.

Ha már a betegség oka egyértelműen a kézben keresendő, műtét segíthet. E betegségcsoportban azonban a tervezett sebészeti beavatkozás biztonsága és gyógyulási prognózisa nem túl biztató. Éppen az ilyen esetekben nem csak a sebészek nagy tapasztalatára, hanem a kéz különböző rendszer-összefüggéseinek teljes ismeretére is szükség van. E betegségek kör elemei olyannyira különbözők, hogy szisztematikus tárgyalásuk teljesen kizárt.

Megelőzés

A sportorvosláshoz hasonlóan a zenész orvoslásnak is lényeges célja a panaszok, túlterhelések, megbetegedések és munkakörülmények megelőzése. A kutatások és tapasztalatok azonban ezen a területen még gyermekcipőben járnak. Még évek múlhatnak el, míg az oktatási és játéktechnikai téren végzett szisztematikus tudományos kutatások eredményeit át lehet helyez-

ni a gyakorlatba, még a kezdők oktatásánál is. E téren lényeges munka vár a zenei főiskolákra. Mi most mégis megkíséreljük néhány eddigi eredmény rövid összefoglalását.

Balesetveszélyes helyzetek elkerülése

Hivatásos zenészek kezelése során praxisunkban a kezelés indítékai között a balesetek második helyen szerepelnek. E balesetek legnagyobb része kikerülhető tevékenységekből, körfűrészről, gyorsvágótól, szekeretől, faragókéstől, fűrőgéptől, stb. származnak. Legkésőbb a hivatásos zenészsé képzés során kellene a hallgatónak az intakt kéz abszolút fontosságát megvilágítani, és az ilyen privát, feleslegesen kockázatos tevékenységgel való lemondást magától értetődővé tenni.

A játéktechnika és tartás kontrollja

Már a kezdők oktatása során, még inkább azonban a hivatásos képzésben, feltétlenül figyelni kellene ergonómiai és orvosi bázisú játéktechnika és tartás megtanítására. Ugyanez áll az olyan tankönyvekre, amelyekben egyre-másra olyan képekre bukkanunk, amelyekben tartási hibákat találunk. Különösen fontosak a megfelelő ismeretei a „multiplikátoroknak”, nevezetesen a zeneiskolák és zenei főiskolák tanárainak. A helyes tartásról és játéktechnikáról természetesen mindig újabb és újabb vélemények fognak felbukkanni mindaddig, míg nem lehet egyértelmű orvosi és munkafiziológiai kritériumokra szert tenni.

A 9-11. ábrák gyerekeket mutatnak nyilvános zeneiskolában eltöltött hosszabb-rövidebb tanulmányok után: a fuvolás lány erősen kinyújtott kezizülettel, a kis hegedűs rossz vonótartással és az ugyancsak rosszul tartott hegedűvel, ugyanúgy mint a balra görbített gerincoszlop tartású szaxofonjátékos.

A kezét külön terhelő tevékenységek elkerülése

A kéz megbetegedésének első szimptomáinál különösen inihüvelygyulladásnál, túlterhelési szindrómánál és idegnyomódási tüneteknél nemcsak a játéktechnikát kell megvizsgálni és a túlorákat redukálni, hanem más kezét terhelő tevékenységeket is el kell kerülni, mint amilyen pl. a kötés-horgolás, kézírás, kézművesség, stb.

Hibás pszichikai magatartás javítása

Túl buzgóság, túlnehéz darabok, túlerős követelmények sajátmagunkkal szemben (ami nem felel meg képességeinknek), zenetanulás a szülők kedvéért, stb. gyakran lelki görcsökhöz, vagy hosszas és helytelen, túlfeszített gyakorláshoz, túlterhelési szindrómához és további kéz-megbetegedésekhez vezetnek. Itt mind a tanárnak, mind a tanulóknak teljesen őszintén kell a meglévő tehetségről,

10. ábra

További példák az orvosilag aggályos tartásra és játéktechnikára.

11. ábra

karrier-célról vagy annak elérési gyorsaságáról beszélnie, erről elgondolkodnia.

Testi- és pszicho-technikák elsajátítása

Test-technikusok, mint Alexander vagy Feldenkrais (és mások) nagyon segítőkéspek mutatkoztak olyan panaszok esetében, amelyekben a kézre egyértelműen nem lokalizálható betegségek állnak a háttérben. E tanok különböző helyeken és tanfolyamok ismerhetők meg, esetleg egyéni foglalkozások keretében is. Pszicho-technikusok is segíthetnek, különösen a lámpaláz redukálásában, orvosilag ez mindenesetre kívánatosabb, mint orvosságok bevétele vagy éppen az alkohol.

Sportorvosi tapasztalatok figyelembevétele

A sportorvosi kutatások – bizonyára az érdekelte szponzoroknak köszönhetően – számottevően előrehaladtak. Az ismeretek egy része feltehetően a muzsikuskor esetében is használható. Így például említhetnénk egy-egy speciális izomcsoport melegítését, hűtését és trenírozását, vagy a mentális tréninget egy versenyszituációban, aminek pszichikai terhelése nyilvánvalóan hasonlít egy nyilvános fellépéshez, vagy vizsgáljelzőjászhöz.

Az optimális gyakorlási mód megtanulása

A zenetanárok – akár a kezdők tanításában, akár a főiskolán – fontos szerepet játszanak a gyakorlási technikák közvetítésében. A napi hangszergyakorlás időtartamát meg kell beszélni, nem átsiklani rajta, változatos dara-

bokkal és gyakorlatokkal az egyes izom-izületcsoportok túlterhelését el lehet kerülni, a nehezebb futamok megfelelő szünetekkel való célzott gyakorlása tehermentesíti a testet és lelket. Nagyon fontosnak tűnik számomra az ún. „mentális gyakorlás”, ami sok hangszergyakorlási időt spórolhat és a minőséget is javítja. Ez a darabbal papíron való foglalkozás jelenti, partitúra-tanulmányozást, CD-hallgatást, végül is a darab mondanivalójának megértését. Az optimális gyakorlási koncepció legjobban a zenetanár, munkapszichológus, pszichológus és orvos együttműködése folytán érhető el és ez nyilván érdekes kutatási terület lehetne.

Időben érkező orvosi segítség

Ha testi panaszok lépnek fel, egy zeneszervoszlással foglalkozó szakember tanácsainak kikérésével nem volna szabad késlekedni. Sok megbetegedés a tartás és a játékmód korrekciójával a korai stádiumban operáció nélkül is jól és gyorsan kezelhető. Ha a muzsikuskor addig vár míg „Így már nem megy tovább” állapotba nem kerül, a gyakran már anatómiailag szervült károsodások és fájdalmak krónikussá válnak, ilyenkor a kezelés hosszadalmas és kisebb eredményekkel kecsegtet. Példaként az idegkompressziót említhetjük, ami korai stádiumban vagy egyáltalán nem szorult műtétre, vagy pedig egy operációval a helyreállítást tökéletesen el lehet érni. Idült esetben egy vagy több ujj izomsorvadása, valamint érzéketlensége állhat elő, amit részben vagy egyáltalán nem gyógyíthatunk.

(A cikk elsőként a „Das Orchester” című lap 2000/9. számában jelent meg. Köszönjük a közlés jogát.)

A Bécsi Rádió Szimfonikus Zenekarában (RSO-Wien, vezetőkarmester Dennis Russell DAVIES) betöltendő a következő állások:

1./3. TROMBITA kordinált (szóló trombita helyettes)

Kötelező szám: HAYDN: Esz-dúr trombitaverseny (német trombitán)

Próbajáték előreláthatólag 2001. április 5-én

Jelentkezési határidő: 2001. február 19.

NAGYBŐGŐ SZÓLAMVEZETŐ (Szóló-nagybőgő helyettes)

Kötelező darab:

DITTERSDORF: Nagybőgőverseny E-dúr, vagy

VANHALL: Nagybőgőverseny

Próbajáték előreláthatólag 2001. május 20-án.

Jelentkezési határidő. 2001. március 26.

BRÁCSA SZÓLAMVEZETŐHELYETTES

Kötelező darab: STAMITZ: Brácsaverseny D-dúr op. 1. vagy HOFFMEISTER: Brácsaverseny D-dúr

valamint egy szabadon választott Brácsaverseny Hindemith-től, Bartók-tól vagy Walton-tól.

Próbajáték előreláthatólag 2001. április 6-án.

Jelentkezési határidő: 2001. február 19.

2. HANGVERSENYMESTER

Kötelező darab: MOZART: Hegedűverseny D-dúr KV 218, vagy

Hegedűverseny A-dúr KV 219

valamint egy szabadon választott nagy hegedűverseny

Próbajáték előreláthatólag 2001. április 19-én.

Jelentkezési határidő: 2001. január 23.

A próbajáték helyszíne: Bécsi Rádió, Argentinierstrasse 30A, 1040 Wien.

Írásbeli jelentkezés után a résztvevők számára a zenekari állásokat elküldjük. Jelentkezés részletes életrajzzal (Cím, telefonszám, születési adatok) a következő címen: Fr. Zavrel részére: 1040 Wien, Argentinierstrasse 30A.

A Bécsi Rádió Szimfonikus Zenekarában (RSO-Wien, vezetőkarmester: Dennis Russell DAVIES) a következő állás szabad:

SZÓLÓ-BRÁCSA (első szólamvezető)

Kötelező darab: STAMITZ: Brácsaverseny D-dúr op. 1. vagy

HOFFMEISTER: Brácsaverseny D-dúr

valamint egy szabadon választott Brácsaverseny Hindemith-től, Bartók-tól vagy Walton-tól

Próbajáték előreláthatólag 2001. április 6-án

Jelentkezési határidő: 2001. február 19.

A próbajáték helyszíne: Bécsi Rádió, Argentinierstrasse 30a, 1040 Wien.

Írásbeli jelentkezés után a résztvevők számára a zenekari állásokat elküldjük.

Jelentkezés részletes életrajzzal (Cím, telefonszám, születési adatok) a következő címen: Fr. Zavrel részére: 1040 Wien, Argentinierstrasse 30a.

A MAGYAR RÁDIÓ SZIMFONIKUS ZENEKARA

HEGEDŰ TUTTI

és

II. hegedű szólamvezetői

helyre

próbajátékot hirdet

A próbajáték anyaga:

1. forduló:

zenekari anyagok I. hegedű szólamból:

Mendelssohn: IV. (olasz) szimfónia I. tétele

Brahms: IV. szimfónia II. és III. tétele

R. Strauss: Don Juan 1. oldal

2. Hegedű szólamból:

Bartók: Concerto V. tétel / fuga

2. forduló:

egy Mozart hegedűverseny I. tétele

(K. 216. G; K. 218. D; K. 219.A)

Jelentkezni lehet március 15-ig az alábbi címen:

Magyar Rádió Szimfonikus Zenekara

1800 Budapest, Bródy S. u. 5-7.

Kérünk a jelentkezéshez szakmai önéletrajzot és a zongorakísérő nevét csatolni.

Bővebb felvilágosítás: 328-8326; 328-7773.

A jelentkezőket a meghallgatás időpontjáról levélben értesítjük.

ACCORD HIRDETÉS

ISMÉTLÉS A 2000/5-ÖS SZÁM

FONTRADE HIRDETÉS

ISMÉTLÉS A 2000/5-ÖS SZÁM

H I R D E S S E N

Lapunk eljut minden zenészhez, zenekarhoz, zenei szervezethez, zenei műhelyhez, iskolához, hangszerészhez, valamint minden zenével foglalkozó intézményhez, hivatalhoz éppúgy, mint a zeneszerető közönséghez.

Terj. (oldal)	Forma	Méret	Áfa nélküli áraink	
			fólián beküldve	szerkesztéssel
1/1	belső	185x265	44 000,- Ft	49 500,- Ft
1/1	hátsó borító	185x265	66 000,- Ft	71 500,- Ft
1/2	fekvő	185x127	33 000,- Ft	36 300,- Ft
1/3	fekvő	185x 83	22 000,- Ft	24 750,- Ft
1/4	fekvő	185x 61	16 500,- Ft	18 700,- Ft
1/4	álló	127x 90	16 500,- Ft	18 700,- Ft
1/8	fekvő	61x 90	8 250,- Ft	9 900,- Ft
1/8	álló	127x 42	8 250,- Ft	9 900,- Ft

Apróhirdetés magánszemélyeknek 1/8 oldal terjedelemben ingyenes.

Folyamatos hirdetőik árkedvezménye öt számra 25%, három számra 10%

LEGYEN PARTNERÜNK, HIRDESSZEN VELÜNK!

Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége

1068 Budapest Városligeti fasor 38. • Tel: 342-8927; Fax: 227 1380;

E-mail: zenekar@mail.datanet.hu

MESTERHEGEDŰ ELADÓ!

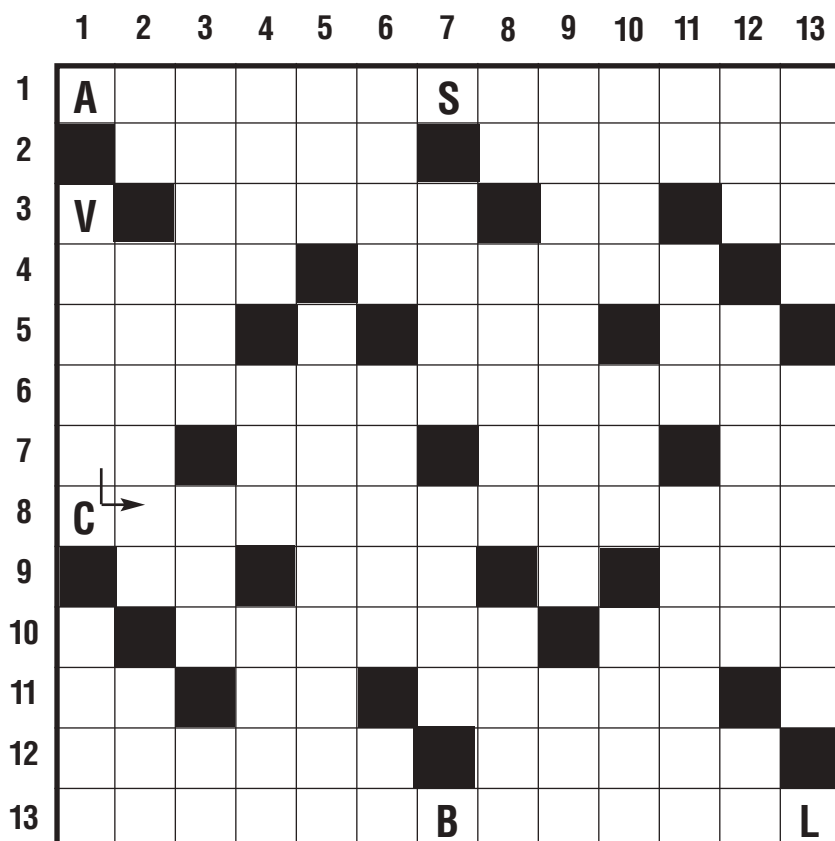
Franz Placht,
cseh mester által,
az 1790-es években
készített, jó állapotban lévő
hegedű eladó

**Bővebb információ:
06-20-957-1282**

(Kar)mesteri mondás

VÍZSZINTES: 1. A nagy német karmester, Wilhelm Furtwängler (1886–1954) szép gondolatának első része. 2. Sznigál – ...Tango; az Operaházban is működő karmester (1873–1951). 3. A legmagasabb római katonai egység – madridi napilap – opus rövid. 4. A gazdasági élet fő ága – ügyfél. 5. Szavak toldaléka – olvasás, rövid.

– páratlan órás! 6. Másfajta energiák elektromossággá alakítója. 7. Kettőzve: Colette regénye – halotti lakoma – a Tisza romániai mellékfolyója – tarka részlet! 9. Előadó, rövid. – kettőzve: pinytfele madár – ...Brinner; USA-beli színész. 10. Villa-Lobos és Pelé nemzetisége – a dűnyögés szava. 11. Éjszaka kezdete és vége! – latin előjáró (-ban, -ben) – inkább ez (két szó)! 12. ... Jackson; kortárs angol színész – szerep a Csongor és Tündében. 13. A gondolat második része.

Függőleges: 1. A gondolat harmadik, befejező része – a közelmúltban elhunyt író, szociológus (Antal). 2. Kicsinyítő képző – A szép pap című regény írója (Goffrado) – épületszárny. 3. Jelentős zeneszerzőnk (Géza, 1841–1913) – Országos Atomenergia Bizottság, rövid. – régen a végén! 4. Van ideje – nagy múltú sportegyesület – szorító. 5. Ameddig – a kottában: kiemelve, hangsúlyozottan. 6. ..., a viking; Tim Robbins filmszerepe – görög szerelemisten – makk kellős közepe! 7. Folyó és hegység Kelet-Szibériában – a tea alkaloidja. 8. Megszólítás – megfelel a helyes viselkedésnek – zambiai város a közép-afrikai határ közelében (LEBO). 9. Egyetlen lapáttal hajtott (csónak, ladik) – rossz, baj, hiba, Párizsban! 10. A Balaton jegének igéje – Sapianti ...; a bölcsnek elegendő – alig hallható. 11. Norvég és svéd gépkocsijelzés – ételt ízesít – nagyon sovány, tájszóval. 12. Győri sportegyesület – ... Hyatt; patinás fővárosi szálloda – rangjelző előtag. 13. Vadászkutya – harmadik személy nem a legmegtisztelőbb elnevezése.

Zábó Gyula

PROGRAMOK

NEMZETI FILHARMONIKUSOK

Február 16. és 17. Pécs
Csajkovszkij: I. szimfónia (Téli álmok) Op. 13.
Ljadov: Két miniatűr
Musszorgszkij-Ravel: Egy kiállítás képei
Vez.: Dmitrij Kitajenko

Február 28.
Ravel: Le tombeau de Couperin
Prelude
Forlane
Rigaudon

Menuet
Toccata (Kocsis Z. átírata)
Rachmaninov: IV. (g-moll) zongoraverseny, Op. 40.
Janacek: Sinfonietta
Vez.: Kocsis Zoltán
Km.: Lilya Zilberstein

Március 5. 6. Nyíregyháza
Lutoslawski: Gyászzena Bartók emlékére
Bruch: g-moll hegedűverseny, Op. 26.
Beethoven: V. szimfónia, Op. 67
Vez.: Hamar Zsolt
Km.: Bernard Zinck

Március 19. 19.30 Kongresszusi Központ
Wagner: A bolygó hollandi - nyitány
Mahler: Vándorlegény dalok
R. Strauss: Alpeshimfónia, Op. 64
Vez.: Kocsis Zoltán

Április 1. 19.30 Kongresszusi Központ
Gershwin: Egy amerikai Párizsban
Bernstein: Chichester Psalms
Ives: IV. szimfónia
Vez.: Eötvös Péter

Április 17.
Mozart: B-dúr szimfónia, K 319
Mozart: G-dúr fuvolaverseny, K. 313
R. Strauss: Sinfonia domestica, Op. 53
Vez.: Jurij Szimonov
Km.: Mihail Rudy

BM DUNA SZIMFONIKUS ZENEKAR

Február 23. 19.00 Duna Palota
Tavaszi bérlet
Beethoven: Prometheus nyitány
Liszt: Mefisztó keringő

- Király László: Elégia
a megsebzett gyermekért
Beethoven: VII. A-dúr szimfónia
Vez.: Deák András
Km.: Zempléni Tamás
- Március 4. 9.30 és 11.00 Duna Palota**
Ifjúsági bérlet 5.
A legkisebb hangszertől a legnagyobbig
Műsorvezető: Zelinka Tamás
- Március 23. 19.00 Duna Palota**
Tavaszi bérlet 3.
Ljadov: Nyolc orosz népdal
Baba-Yaga, Kikimora
Brahms: I. szimfónia
Vez.: Nagy Ferenc
- Március 24. és 31. 20.00 Duna Palota**
Duna Koncert
Vez.: Deák András
- Április 1. 9.30 és 11.00 Duna Palota**
Ifjúsági bérlet 6.
Páratlan páros
Műsorvezető: Zelinka Tamás
- Április 6. 19.00 Duna Palota**
Tavaszi bérlet 4.
Weber: Ünnepi nyitány
Brahms: Variációk egy Haydn-témára
Schumann: II. szimfónia
Vez.: Deák András
- Április 14. 21. 28. 20.00 Duna Palota**
Duna Koncert
Vez.: Deák András
- Április 20. 19.00 Duna Palota**
Tavaszi bérlet 5.
Musszorgszkij: Egy éj a kopár hegyen
Mendelssohn: Szentivánéji álom szvit
Dvořák: Új világ szimfónia
Vez.: Medveczky Ádám
- Április 29. 9.30 és 11.00 Duna Palota**
Ifjúsági bérlet 7.
Szimfonikus könnyűzene
Műsorvezető: Zelinka Tamás
- DOHNÁNYI SZIMFONIKUS ZENEKAR**
- Február 16. 19.00**
Budafoki Városháza
Rossini: Petite messe solennelle
Vez.: Hollerung Gábor
Km.: Bp.-i Akadémiai Kórustársaság
- Február 17. 11.00 Ifj. sorozat**
Budafoki Városháza
Egyházi zene - világi zene
Rossini: Petite messe solennelle
Vez.: Hollerung Gábor
- Február 17. 15.00 Gyermekesorozat**
Rózsavölgyi Közösségi Ház
A zenekar
Mozart: Haffner szimfónia
Bartók: Magyar képek
- Február 18. 11.00 Ifj. sorozat**
Pesti Vigadó
A filmzene
R. Strauss: Till Eulenspiegel
- Február 23. 19.30 Zeneakadémia**
Universitas II.
Ljadov: Baba Yaga
J. Tavener: The Protecting Veil
R. Strauss: Till Eulenspiegel
Smetana: Blanik
Vez.: Kocsis Zoltán
- Március 3. 19.30 Zeneakadémia**
Universitas I.
Verdi: Rigoletto
Vez.: Hollerung Gábor
- Március 4. 11.00 Pesti Vigadó**
Ifj. sorozat
A színpad
Verdi: Rigoletto
- Március 24. 11.00 Ifj. sorozat**
Budafoki Városháza
Kívánsághangverseny
Km.: Budafok muzsikussztárjai
- Március 24. 15.00 Gyermekesorozat**
Most mi muzsikálunk!
- Április 6. 19.00**
Budafoki Városháza
Bach: IV. Brandenburgi verseny
Grieg: Holberg szvit
Bartók: Divertimento
Vez.: Hollerung Gábor
- Április 28. 19.30 Zeneakadémia**
Universitas II.
Verdi: Requiem
Vez.: Hollerung Gábor
Km.: Fővárosi Egyesített Ifjúsági Énekkar
- SZOMBATHELYI SZIMFONIKUS ZENEKAR**
- Február 15. 19.30 Bartók terem**
Rajter bérlet 7.
Svájci vendégművészek
Rosetti: G-dúr sinfonia
Mozart: G-dúr fuvolaverseny
- Verss Sándor: Concerto „tilinko „
Beethoven: VIII. szimfónia
Vez.: Rybach László (Svájc)
Km.: Nagy István Zsolt (Svájc)
- Február 19. 19.30 Művelődési és Sportház**
Filharmónia bérlet 6.
Mosonyi: A tisztulás ünnepe az Ungnál
Sugár: Hósi ének (Hunyadi) - oratórium
Vez.: Petró János
Km.: Nemzeti Énekkar (karig.: Antal Mátyás) és a Magyar Állami Operaház énekművészei
- Február 20. Zalaegerszeg**
Hangverseny és kiállítóterem
Műsor mint 19-én
- Február 25. 11.00**
Tücsökmuzsika
Vasárnapi családi matinébérlet
Zenélő városok
- Március 8. 19.30 Bartók Terem**
Rajter bérlet
Borogyin-est
2. szimfónia
Igor herceg - Nyitány - Induló - Poloveci leánytánc - Poloveci táncok
Vez.: Izaki Masahiro
- Március 12. Művelődési és Sportház**
Filharmónia bérlet
Beethoven: Missa Solemnis
D-dúr Op. 123
Vez.: Izaki Masahiro
Km.: Nemzeti Énekkar (karig.: Antal Mátyás) és a Magyar Állami Operaház énekművészei
- Március 22. 19.30 Bartók Terem**
Szombathelyi Tavasz Fesztivál nyitóhangversenye Bartók Béla születésének 120. évfordulóján
Bartók: 2. hegedűverseny
Concerto zenekarra
Vez.: Izaki Masahiro
Km.: Ábrahám Márta
- Március 25. Budapest, Mátyás templom**
Tavaszi Fesztivál
Beethoven: Missa solemnis
Vez.: Izaki Masahiro
Km.: énekes szólisták és a Nemzeti Filharmonikus Énekkar
- Március 29. Győr, Színház**
Bartók: Hegedűverseny
Lendvay Kamilló: Chaconne
Kodály: Fölszállott a páva – változatok magyar népdalra
- Vez.: Izaki Masahiro
Km.: Ábrahám Márta
- Március 30. – április 6. – április 30.**
Ifjúsági előadások Vas megyében
Kodály: Hány János - keresztmetszet
Vez.: Sugár Miklós
- Április 23. Győr, Színház**
Casella: Italia - zenekari rapszódia
Paganini: h-moll hegedűverseny
Mendelssohn: IV. (Olasz) szimfónia, A-dúr
Vez.: Pál Tamás
Km.: Lendvay József
- Április 24. 19.30 Bartók Terem**
Filharmónia bérlet
Casella: Italia - zenekari rapszódia
Paganini: h-moll hegedűverseny
Mendelssohn: IV. (Olasz) szimfónia, A-dúr
Vez.: Pál Tamás
Km.: Lendvay József
- Április 29. 11.00**
Tücsökmuzsika
Vasárnapi családi matinébérlet
Zenélő városok
- Április 30.**
Ifjúsági előadások Zala megyében
Kodály: Hány János - keresztmetszet
Vez.: Sugár Miklós
- DEBRECENI FILHARMONIKUS ZENEKAR**
- Február 20. 19.00 KLTE aulája**
Erkel: Hunyadi nyitány
Hidas: Klarinétverseny
Weiner: Katonásdi
Weiner: Szerenád
Kodály: Nyári esték
Vez.: Tóth László
- Február 26. 19.30 Bartók terem**
Antonio Anichini: Requiem (ösbemutató)
(A zenekar részére írt mű)
Vez.: Massimo Niccolai (Olaszország)
Km.: a Debreceni Kodály Kórus, (karig.: Szabó Sipos Máté)
Talamba Ütőhangszeres Együttes (Műv. vez.: Szabó István)
Gabriella Cecchi, Lucia Sciannimanico, Enrico Nenci (Olaszország)
- Március 5. 19.30 Bartók terem**
március 6. KLTE aulája

Händel est
Szvit a „Rodrigo” c. operából
Concerto Grosso No. 12
Concerto Grosso Op. 3. No. 3
Passacaglia
Concerto No. 3 g-moll
D-dúr szvit
Hárfaverseny
Vez.: Kollár Imre
Km.: Hatvani Pál, Ludmány
Antal, Csósz János, Ludmilla
Sirowajnska (Lengyelország)
Szervező: Filh. Kht., DFZ
Március 6. 19.00 KLTE aulája
Händel est
Műsor: mint 5-én

Március 19. 19.30 Bartók terem

Tavaszi Fesztivál
Haydn: Esz-dúr szimfónia No. 55 (Iskolamester)
Brahms: Variációk egy Haydn témára
Brahms: II. szimfónia D-dúr
Vez.: Járai István (USA)

Március 23. Budapest, Madách Színház

Denevér előadás
Vez.: Kollár Imre

Március 26. 19.30 Bartók Terem

Tavaszi Fesztivál
Verdi: Requiem
Vez.: Vásáry Tamás
Km.: Debreceni Kodály Kórus
(Karig.: Szabó Sipos Máté)

Április 27. 19.00 Csokonai Színház

Rossini: Hamupipőke (premier)
Vez.: Bartal László

SZEGEDI SZIMFONIKUS ZENEKAR

Február 15.

Haydn: No. 88 G-dúr szimfónia
Bartók: Rapszódia vagy
Fiatalkori hegedűverseny
Schumann: IV. szimfónia
Vez.: Oberfrank Géza
Km.: Christian M. Ostertag
(Németország)

Március 1.

Weber: A bűvös vadász -
nyitány
Bruch: Hegedűverseny
Bruckner: IV. szimfónia
Vez.: Lukács Ervin
Km.: Várnagy Katalin

Április 5.

Lalo: Spanyol szimfónia
Villa-Lobos: Gitárverseny
Ravel: Lúdanyó meséi

Vez.: Oberfrank Péter
Km.: Bozóky Andrea (gitár),
Kosztáncsi István (hegedű)

MISKOLCI SZIMFONIKUS ZENEKAR

Február 19. Mozart bérlet

Pergolesi: Stabat Mater
Haydn: fisz-moll „Búcsú” szimfónia No. 45.
Vez.: Wolfgang Gabriel
Km.: Miskolci Egyetem Bartók
Béla Zeneművészeti Intézetének
Leánykara

Február 26. Szezonbérlet

Weber: Euryanthe nyitány
Lalo: Csellóverseny
Debussy: Egy faun délutánja
Respighi: Róma kútjai
Vez.: Medveczky Ádám
Km.: Onczay Csaba

Március 5. Szezonbérlet

Berlioz: Római karnevál
Gulya Róbert: Tubaverseny
Csajkovszkij: 1812-nyitány
Rimskij-Korszakov: Spanyol
capriccio
Vez.: Kovács László
Km.: Szentpáli Roland

Március 12. Mozart bérlet

Vivaldi: Négy Évszak
Mozart: No.36. C-dúr „Linzi”
szimfónia
Vez.: Kovács László
Km.: Line Ildikó

Március 19. Mesterbérlet

Csajkovszkij: D-dúr hegedű-
verseny op. 35.
Brahms: I. c-moll szimfónia
op. 68
Vez.: Kovács László
Km.: Ágoston András

Március 26. Népszerű bérlet

Gershwin: F-dúr zongoraverseny
Lendvai Kamilló:
Szaxofonverseny
Ravel: Bolero
Vez.: Kovács László
Km.: Fellegi Ádám és Szepesi
Bence (szaxofon)

Április 2. Mesterbérlet

Dvorak: h-moll csellóverseny
op. 104.
Brahms: III. F-dúr szimfónia
op. 90.
Vez.: Kovács László
Km.: Perényi Miklós

Április 9. Szezonbérlet

Bach: 50. Kantáta

Orbán: Te Deum (szóló: Jónás
Krisztina)
Rossini: Stabat Mater
Vez.: Antal Mátyás
Km.: Nemzeti Énekkar

Április 30. Népszerű bérlet

Beethoven: VI. F-dúr szimfónia
Op. 68
Musszorgszkij: Hajnal a
Moszkva folyó felett
Egy éj a kopár hegyen
Poloveci táncok
Vez.: Török Géza

GYŐRI FILHARMONIKUS ZENEKAR

Február 26. 19.00 Győri Nemzeti Színház

Haydn: C-dúr „Medve” szimfónia
Mozart: A-dúr klarinétverseny
Beethoven: III. Esz-dúr (Eroica)
szimfónia
Vez.: Karl Solla
Km.: Horváth László

Március 6. 7. 8. Ifjúsági sorozat

Erkel: Hunyadi nyitány
Palotás
Dózsa Gy. - Fegyvertánc
Kodály: Hány János -Intermezzo
Berlioz: Rákóczi induló
Vez.: Medveczky Ádám

Április 5. 19.00 Győr Richter Terem

Bellini: Norma-nyitány
Donizetti: Messa da Requiem
Puccini: Requiem Verdi
emlékére
Verdi: A nemzetek himnusza -
Vez.: Medveczky Ádám
Km.: Nemzeti Énekkar és énekes
szólisták

Április 11. Győr Evangélikus Öregtemplom

Húsvéti hangverseny
Corelli: Concerto grosso
Rossini: Stabat Mater
Vez.: Medveczky Ádám
Km.:Budapesti Kórus és énekes
szólisták

MATÁV SZIMFONIKUS ZENEKAR

Február 16. 18.00 MTA Roosevelt téri Díszterme

Koraesti hangversenyek
Schubert: Rosamunda - nyitány
Csajkovszkij: Rómeo és Júlia -
nyitányfantázia
Vez.: Ligeti András

Február 25. 19.30 Zeneakadémia

Oratórium bérlet
Mozart: c-moll mise KV. 427
Sztravinszkij: Oedipus Rex
Vez.: Ligeti András
Km.: Kertesi Ingrid, Verebics
Ibolya, Mukk József, Kováts
Kolos, Wiedemann Bernadett,
Ludovít Ludha, Rác István,
Moldvay József, Baskó István,
Mácsai Pál és a MR Énekkara
(karig.: Strausz Kálmán)

Március 8. 19.30 Zeneakadémia

Zeneakadémiai „B” bérlet
Haydn: C-dúr, „Mária Terézia”
Szimfónia No. 48.
Haydn: Sinfonia concertante
Haydn: Esz-dúr „üstdob” szimfónia No. 103
Vez.: Martin Sieghart (Ausztria)
Km.: F. Tar Judit, Varga István,
Dienes Gábor, Olajos György

Március 25. 19.30 Zeneakadémia

Tavaszi Fesztivál
Honegger: Pacific 232
Zongoraverseny a 2000. évi
Leeds-i (GB) zongoraverseny
győztesével
Musszorgszkij: Egy kiállítás
képei
Vez.: Alexander Dmitrijev

Április 5. 19.30 Zeneakadémia

Oratórium bérlet
Bach: h-moll mise BWV 232
Vez.: Bartholomeus Van de
Velde (Belgium)
Km.: Zádori Mária, Gémes
Katalin, Timothy Bench, Altorjai
Tamás és a MR Énekkara
(Karig.: Strausz Kálmán)

Április 18. 19.30 Zeneakadémia

Beethoven: III. „Leonora” -
nyitány
Beethoven: III. c-moll zongora-
verseny
Beethoven: III. Esz-dúr
„Eroica” szimfónia
Vez.: Héja Domonkos
Km.: Jandó Jenő

MÁV SZIMFONIKUS ZENEKAR

Február 22. 19.30 Zeneakadémia

Lukács Miklós bérlet
Bizet: Az arlési lány - szvit
Bloch: Schelomo - héber rapszódia
gordonkára és zenekarra
Brahms: II. szimfónia
Vez.: Oberfrank Géza
Km.: Onczay Csaba

Április 4. 19.30**Zeneakadémia**

Lukács Miklós bérlet 7.
Rachmaninov:
III. zongoraverseny
Mérész Ignác: Concerto marimbára - bemutató
Ravel: Bolero
Vez.: Gál Tamás
Km.: Szokolay Balázs és Novotny Tibor

Április 12. 19.30 Zeneakadémia

Erdélyi Miklós bérlet 7.
J. S. Bach: Máté passio
Vez.: Gál Tamás
Km.: a Debreceni Kodály Kórus (Karig.: Erdei Péter)

Április 26. 19.30 Zeneakadémia

Erdélyi Miklós bérlet 8.
Muszorgszkij: egy éj a kopár hegyen

Petrovics Emil: Zongoraverseny

Dvořák: VII. szimfónia
Vez.: Hamar Zsolt
Km.: Prunyi Ilona

PÉCSI SZIMFONIKUS ZENEKAR**Február 22. Szekszárd**

Február 21. Pécsi Nemzeti Színház
Rossini: Tell Vilmos - nyitány
Mozart: C-dúr zongoraverseny, K. 467
Beethoven: VIII. F-dúr szimfónia
Vez.: Nicolás Pasquet
Km.: Frankl Péter

Március 2. Pécsi ifjúsági sorozat

Verdi áriák
Vez.: Cser Miklós

Március 1-31.: USA és Hongkong

Gershwin: Porgy és Bess

Március 7. Pécsi Nemzeti Színház

„C” bérlet
Mozart: Szöketés a szerájból - nyitány
Esz-dúr Sinfonia concertante
G-moll szimfónia, K. 550
Vez.: Vashegyi György
Km.: Vass Ágnes és Murin Jaroszláv

Március 20. Kaposvár

Tavaszi Fesztivál
Kurtág: Grabstein
Mahler: II. szimfónia (Auferstehung)
Vez.: Hamar Zsolt

Március 21. Bazilika

Oratórium-bérlet III.
Műsor mint 20-án

Március 28. Kaposvár

Március 29. „A” bérlet VII.
PTE Aula
Weiner: Divertimento
Rodrigo: 2. gitárverseny
Orff: Carmina Burana
Vez.: Drahos Béla
Km.: Friedemann Wuttke (Németország) és a Kaposvári Vikár Béla Énekkar

Április 1-8. USA turné

Gershwin: Porgy és Bess

Április 2-5. Baranyai ifjúsági hangversenyek

Bach: h-moll szvit, BBWV.
3. Brandenburgi verseny, BWV
Vez.: Szkladányi Péter

Április 18. Pécsi Nemzeti Színház

„C” bérlet II.
Haydn: Szimfónia (Le Matin)
Haydn: Sinfonia concertante
Haydn: Szimfónia (L'ours), Nr. 92
Vez.: Howard Williams
Km.: Sturcz László, Herpay Ágnes, Erdélyi Zoltán, Janzsó Ildikó

Április 25. Bazilika

Oratóriumbérlet IV.
Händel: Judás Makkabeus
Vez.: Howard Williams
Km.: Pécsi Kamarakórus, Gyermekkar

MAGYAR RÁDIÓ ÉS TELEVÍZIÓ SZIMFONIKUS ZENEKARA**Március 2. 18.00 Zeneakadémia**

Millenniumi ifjúsági bérlet
Kodály: Háry János -dalljáték (részletek)
Kodály: Székelyfonó – dalljáték (részletek)
Vez.: Vásáry Tamás
Km.: az MR Énekkar

Március 8. 19.30 Olasz Kultúrintézet

Szónyi Erzsébet: Ünnepi zene
Thea Musgrave: Klarinétverseny (magyarországi bemutató)
Barbara Giuranna: Pátria (magyarországi bemutató)
Lili Boulanger: Faust és Heléna (magyarországi bemutató)
Vez.: Kovács László
Km.: Varga Gábor

Március 21. 19.30 Zeneakadémia

Tavaszi Fesztivál
Brahms: Német requiem
Vez.: Vásáry Tamás
Km.: Hamvasi Szilvia, Kálmándi Mihály és az MR Énekkar

Április 11. 18.00 Zeneakadémia

Millenniumi ifjúsági bérlet
Pártos Ödön: Látomások - fuvalára és vonószekarra (magyarországi bemutató)
Liszt: A-dúr zongoraverseny
Bartók: A csodálatos mandarin - szvit
Vez.: Uri Mayer (Kanada)
Km.: Hegedűs Mónika és Erdi Tamás

Április 16. 19.30 Olasz**Kultúrintézet**

Glinka: Ruszlán és Ludmilla - nyitány
Zemlinsky: Májusi virágok nyílnak - dal
Zemlinsky: Erdei beszélgetés - dal
Brahms: III. szimfónia
Vez.: Clemens Magnus
Km.: Kolonits Klára

Április 25. 19.30**MR 6-os stúdió**

Sosztakovics: V. szimfónia
Vez.: Wolfgang Czeipek

Április 29. 19.30**Zeneakadémia**

Vásáry bérlet
Respighi: Három Botticelli-kép
Bartók: Két arckép
Muszorgszkij-Ravel: Egy kiállítás képei
Vez.: Vásáry Tamás
Km.: Falvay Attila

BUDAPESTI FILHARMÓNIAI TÁRSASÁG ZENEKARA**Február 26. 19.30 Operaház**

Rossini: Selyemlétra nyitány
Haydn: C-dúr gordonkaverseny
Mozart: Esz-dúr kürtverseny
Beethoven: VIII. (F-dúr) szimfónia Op. 93
Vez.: Héja Domonkos
Km.: Kántor Balázs és Szőke Zoltán

Március 19.**(Tavaszi Fesztivál)**

Március 20 (Mahler bérlet)
Brahms: Hegedűverseny
Schumann: II. szimfónia
Vez.: Rico Saccani
Km.: Axel Strauss

A Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetségének tagjai:

BM Duna Szimfonikus Zenekar
Cím: 1051 Budapest, Zrínyi u. 5.
Telefon: 317-3142
Próbaterem: 1124 Budapest, Németszőlyi út 41.
Tel./fax: 355-8330;
355-2611/156, 177

Budafoki Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar
Cím: 1221 Budapest, Ady E. u. 25.
Tel./fax: 226-0648
Próbaterem: 1074 Budapest, Rottenbiller u. 16-22.
Tel./fax: 322-1488

Debreceni Filharmonikus Zenekar
4025 Debrecen, Simonffy u. 11/c.
Tel./fax: (52) 412-395
e-mail: j.kovacs@matavnet.hu

Győri Filharmonikus Zenekar
9022 Győr, Liszt Ferenc u. 13.
Tel.: (96) 312-452 Fax: (96) 319-232

Magyar Nemzeti Filharmonikus Zenekar
1051 Budapest, Vörösmarty tér 1.
Tel.: 318-0162, fax: 327-4375
e-mail: natphilharm@mail.matav.hu

Magyar Állami Operaház Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara
1061 Budapest, Andrássy út 22.
Tel.: 331-2550, fax: 331-9478

Magyar Rádió és Televízió Szimfonikus Zenekara
1088 Budapest, Bródy S. u. 5-7.
Tel.: 328-8326, fax: 328-8910

MATÁV Szimfonikus Zenekar
1094 Budapest, Páva u. 10-12.
Tel.: 215-5770, fax: 215-5462
e-mail: orchestra@mail.matav.hu

MÁV Szimfonikus Zenekar
1088 Budapest, Múzeum u. 11.
Tel./fax: 338-4085
e-mail: bcorch.mav@matavnet.hu

Miskolci Szimfonikus Zenekar
3025 Miskolc, Fábrián u. 6/a.
Tel.: (46) 506-695, fax: (46) 351-497
www.mso.hu.missy@elender.hu

Pécsi Szimfonikus Zenekar
7621 Pécs, Király u. 10.
Tel.: (72) 324-350, 242-793,
fax: 324-350/18, 242-793/18
e-mail: pecssymp@externet.hu

Szegedi Szimfonikus Zenekar
6721 Szeged, Festő u. 6.
Tel.: (62) 426-102
e-mail: szeged-symphonie@deltav.hu

Szombathelyi Szimfonikus Zenekar
9700 Szombathely, Thököly u. 14.
Tel.: (94) 314-472,
fax: (94) 316-808

Symphony Hall-Birmingham